

Marja Vanninen

Raping is like killing someone.
Narratiivinen tutkimus seksuaalisen väkivallan
kokemuksista sodissa.

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

VANNINEN, MARJA: Raping is like killing someone. Narratiivinen tutkimus seksuaalisen väkivallan kokemuksista sodissa.

Pro gradu -tutkielma, 98 s.

Kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2008

Tämän pro gradu-tutkielman aiheena on seksuaalinen väkivalta sodissa ja tutkimuksen kohteena ovat seksuaalisen väkivallan kokemuksista syntyneet kertomukset eri sodissa. Kertomukset on lainattu seuraavilta ihmisoikeus- ja avustusjärjestöiltä: Human Rights Watch, Medecins Sans Frontieres sekä Shanland (Shan Democratic Union and Shan Human Rights Foundation) sekä seuraavista sodan aikaisia raiskauksia käsittelevistä kirjoista: Helke Sander & Barbara Johr: BeFreier und Befreite sekä Alexandra Stiglmyer: Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina.

Kertomukset ovat ihmisten kokemusten kantajia ja heijastavat ja rakentavat sosiaalista todellisuutta ihmisten välisen vuorovaikutuksen kautta. Sotaraiskaus-kertomusten voidaan näin ollen ajatella rakentavan ja kuvaavan seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten todellisuutta. Tutkimuksen tavoitteena onkin ollut tutkia, millaisia kertomuksia tällaisista kokemuksista syntyy eli millaisia asioita niissä kerrotaan sotaraiskauksiin liittyen. Tässä tutkimuksessa kertomukset ovat lähtöisin eri sotien konteksteista, mutta niitä on tarkasteltu ja analysoitu nimenomaan tietyn ilmiön ympärille kehittyneinä kertomuksina, eikä tietyssä sodassa tapahtuneiden raiskausten tapauksina. Tavoitteena on siis ollut tavoittaa yleistä tietoa sotaraiskaus-kertomuksista ja sotaraiskauksista. Tutkielman tarkoituksena oli myös antaa ääni usein kansainvälisessä politiikassa marginaaliin jääneille naisille.

Tutkielman teoreettisen pohjan luovat kansainvälisen feministisen politiikan teoria yleisesti ja erityisesti sodan ja väkivallan sekä sotaraiskausten tutkimusta käsittelevä teoria. Tutkimuksen menetelmä on narratiivinen ja tutkimuksen metodina on käytetty Donald Polkinghornen narratiivien paradigmaattista analyysyä.

Tutkimuksessa käytettyjen sotaraiskaus-kertomusten perusteella tällaisissa kertomuksissa kerrotaan yleensä itse raiskauksesta, raiskauksen seurauksista uhreille, tulkinnoista koskien raiskauksen motiiveja ja syitä. Lisäksi useassa kertomuksessa puhuttiin myös puhumisesta ja vaikenemisesta tapahtunutta koskien sekä kerrottiin ajatuksia sodankäynnistä. Useimmissa kertomuksissa ei kerrottu niinkään sodan muista vaikutuksista tai muista sotaan liittyvistä seikoista. Kertomukset olivat hyvin informatiivisia ja osittain vahvistivat aiemman teorian ja tutkimuksen tuloksia.

Kertomukset välittivät osittain melko toivotontakin kuvaa elämästä seksuaalisen väkivallan seurauksena. Asenneilmapiirin muutos ja naisten oikeuksien vahvistaminen ovat seikkoja, joita muuttamalla ja kehittämällä voidaan vaikuttaa seksuaalisen väkivallan käyttöön sodissa.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
1.1. Miksi tutkia sotaraiskauskertomuksia?.....	1
1.2. Tutkimuksen tavoite	5
2. Kansainvälinen politiikka ja feminismi.....	5
2.1. Sukupuolivinouman juuret kansanvälisessä politiikassa.....	7
2.2. Kansainvälisen politiikan tieteenalan kehittyminen.....	9
2.3. Kansainvälinen politiikka ja feministinen kritiikki	10
2.3.1. Valtiokeskeisyyden kritiikki.....	11
2.3.2. Tiedon maskuliinisen luonteen kritiikki ja metodologiset innovaatiot	13
2.3.3. Sukupuolittuneiden dikotomioiden kritiikki.....	15
2.4. Feministinen sodan ja sotalaitoksen tutkimus	15
2.4.1. Militarisaatio.....	16
2.4.2. Sotalaitoksen sukupuolittunut luonne.....	17
2.4.3. Sodan ja väkivallan muiden muotojen yhteys	21
2.5. Sota ja sukupuoli	23
2.5.1. Sodankäynnin muuttunut luonne.....	23
2.5.2. Sotien vaikutukset naisiin.....	25
3. Seksuaalinen väkivalta sodissa.....	29
3.1. Sotaraiskausten historiallinen jatkumo	31
3.2. Sotaraiskausten taustalla vaikuttavat tekijät.....	33
3.2.1. Sotalaitos, maskuliinisuus ja sotaraiskaus	35
3.2.2. Ideologiat, identiteettipolitiikat ja sotaraiskaus	38
3.2.3. Propaganda ja sotaraiskaus.....	44
3.2.4. Seksuaalinen orjuutus ja pakkoprosituutio.....	46
3.3. Sodan aikaisen seksuaalisen väkivallan vaikutukset uhreihin.....	50
4. Tutkimusmenetelmä	53
4.1. Narratiivinen lähestymistapa	53
4.2. Aineisto.....	58
4.3. Aineiston analyysiperiaatteet.....	60
4.4. Teorian ja tutkimuksen suhde.....	62
5. Sotaraiskaukset naisten kertomusten näkökulmasta.....	65
5.1. Raiskaustapahtuma	65
5.1.1. Raiskaus.....	66

5.1.2. Tapahtumapaikka.....	68
5.1.3. Raiskaajien määrä.....	69
5.1.4. Yksi vai useampia raiskauksia?.....	70
5.1.5. Ketkä raiskaavat?.....	71
5.1.6. Muut läsnäolijat.....	73
5.1.7. Raiskausten yhteydessä käytetty muu väkivalta.....	74
5.1.8. Uhrien ajatuksia ja tunteita raiskauksen aikana.....	74
5.2. Raiskauksen vaikutukset ja seuraukset.....	75
5.2.1. Fyysiset seuraukset.....	76
5.2.2. Henkiset seuraukset.....	76
5.2.3. Sosiaaliset ja taloudelliset seuraukset.....	78
5.2.4. Kuinka kertojat ovat selviytyneet tapahtuneesta?.....	79
5.3. Tulkinnat raiskausten syistä ja motiiveista.....	80
5.4. Puhuminen vai vaikeneminen?.....	82
5.5. Sotimisesta.....	84
5.6. Tutkimuksen tulokset tiivistettynä ja aiemman teorian valossa.....	84
6. Yhteenveto.....	88
Lähteet.....	93

1. Johdanto

Tämän pro gradu-tutkielman aiheena on seksuaalinen väkivalta sodissa. Sotien aikainen seksuaalinen väkivalta on saavuttanut viime vuosina kasvavaa huomiota niin mediassa kuin kansainvälisen politiikan alallakin. Kansainvälisen politiikan alalla sitä kuitenkin voi tuskin sanoa kovin kuluneeksi tutkimusaiheeksi, ainakaan kotimaisessa mittakaavassa. Sotaraiskauksia käsitteleviä pro gradu-tutkielmia on tehty Suomessa aiemminkin. Marjaana Laakkonen (2003), Heli Askola (2000) ja Maria Carlson (2007) ovat käsitelleet seksuaalista väkivaltaa sodissa oikeudellisesta näkökulmasta, Sofie Sandström (2005) puolestaan on tutkinut YK:n suhtautumista raiskauksiin kansanmurhan osana Bosniassa ja Ruandassa. Sanna Sarromaan (2003) tutkimuksessa on tarkasteltu lehtien uutisointia koskien Jugoslavian sotaraiskauksia ja Mari Raatikainen (2003) käsittelee omassa työssään kansainvälistä sotaraiskausten vastaista retoriikkaa. Johanna Paajanen (2008) taas on tutkinut joukkoraiskausta rituaalisena performanssina Darfurin konfliktissa ja Eeva Lampinen (1999) on tutkinut dokumenttielokuvan muodossa olleita kahta sotaraiskaus-kertomusta Jugoslavian sodasta. Sotaraiskaus-kertomukset ovat tutkimuksen kohteena myös minun pro gradu-tutkielmassani, mutta aineisto koostuu useista kirjallisista kertomuksista ja kerrotut kokemukset ovat tapahtuneet eri sodissa eri puolilla maailmaa ja eri aikoina. Tutkimukseni metodi on narratiivinen. Työ etenee seuraavanlaisesti: ensimmäisessä osassa käyn läpi syitä ja perusteita kertomukselliseen tutkimukseen ja esitän tutkimuksen tavoitteet. Näiden jälkeen seuraa työn teoreettinen osa ja tutkimuksen menetelmät ja lopuksi tutkimuksen tulokset ja yhteenveto.

1.1. Miksi tutkia sotaraiskauskertomuksia?

Narratiivien eli kertomusten tai tarinoiden tutkimus on saavuttanut viime vuosikymmeninä kasvanutta mielenkiintoa monilla eri aloilla (ks. esim. Hyvärinen 2006), vaikka kertomusten tutkimus alana vanha onkin (ks. esim. Czarniawska 2004, Hänninen 2000). Hannu Heikkisen mukaan kasvava kiinnostus narratiiveja kohtaan juontaa juurensa siihen näkemykseen, että todellisuus on rakentunut narratiivien keinoin. (Heikkinen 2002, 14). Jens Brockmeier ja Donald Carbaugh sanovat narratiivien olevan välineitä, joiden kautta sosiaalinen ja kulttuurinen elämä saavuttavat olemassaolonsa. Heidän mukaansa kiinnostus narratiiveja kohtaan ulottuu myös kaiken tietämyksemme, johon myös tieteellinen ajattelu kuuluu, pohjalla olevaan narratiiviseen ja retoriseen kudokseen (2001, 8). Tällaisen ajattelun voidaan

katsoa juontavan juurensa konstruktivismiin¹, jonka mukaan ilman minkäänlaista narratiivia itsestä tai maailmasta, kumpaakaan ei olisi olemassa. Tällaisen ajattelumallin mukaan ei toisin sanoen ole olemassa todellisuutta tai elämää, jotka eivät ole rakentuneet sanojen, tekstien ja narratiivien kautta. (Heikkinen 2002, 14.) Kieli antaa muodon ja merkityksen maailmalle ja maailma rakentuu ihmisten puhuessa toisilleen, kuten Vivien Burr (2003, 8) sanoo. Maailman voidaan siis katsoa koostuvan lukemattomista kertomuksista, joita ihmiset kertovat toisilleen, ja tästä syystä kertomukset voivat tarjota arvokasta tietoa koskien maailmaa ja todellisuutta. Kertomuksia onkin tutkittu monesta syystä. Matti Hyvärinen sanoo: kertomusten kautta on katsottu muun muassa voitavan ymmärtää ja hallita menneisyyttä, ihmisten identiteettien on katsottu rakentuvan suurelta osin kertomuksien kautta ja lisäksi kertomusten on katsottu suuntaavan toimijoita tulevaisuuteen. Hyvärinen sanoo kertomuksen olevan tietämisen muoto, joka on ehkä ihmisen merkittävin väline ajallisuuden ymmärtämisessä. Hyvärisen mukaan kertomukset ovat ihmisten välistä kommunikaatiota ja ne jäsentävät eettistä paikkaamme maailmassa. Lisäksi kertomus on vuorovaikutuksen väline, jota kertomalla jaetaan ja tehdään ymmärrettäviksi kokemuksia, pidetään yllä ryhmiä ja luodaan luottamusta. (Hyvärinen 2006, 1-2.)

Koska maailma koostuu ja rakentuu kertomusten kautta, perustuu ja rakentuu myös tieto maailmasta ihmisten kertomiin kertomuksiin. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ihmiset rakentavat tietoa koskien maailmaa ja todellisuutta sosiaalisen elämän kontekstissa käytävässä jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa ja niin kieli erityisesti, mutta myös muunlainen vuorovaikutus on sosiaalisen konstruktionismin mukaan erityisen kiinnostava tutkimuskohde. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tietomme siis rakentuu ihmisten välisten vuorovaikutuksen käytäntöjen kautta. Se, mitä pidämme totuutena, vaihtelee luonnollisesti historiallisesti ja kulttuurisesti ja sen voidaan ajatella olevan hyväksytty tämänhetkinen tapa ymmärtää maailmaa. Maailman kuvailut tai rakenteet myös pitävät sisällään joitain sosiaalisen toiminnan kaavoja ja jotkut taas jäävät ulkopuolelle. Niinpä meidän rakennelmamme maailmasta ovat sidoksissa valtasuhteisiin, sillä ne pitävät sisällään määritelmiä siitä, mikä on sallittua eri ihmisille ja miten nämä ihmiset voivat kohdella muita ihmisiä. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan meidän tietomme ei ole suora käsitys todellisuudesta, vaan voidaan sanoa, että kulttuurina tai yhteisönä me rakennamme omat versiomme ihmisten välisestä todellisuudesta. Lisäksi kaikki tieto juontaa juurensa tiettyyn tapaan katsoa maailmaa ja näin ollen se palvelee toisia paremmin kuin toisia. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tapamme ymmärtää maailmaa ei siis tule objektiivisesta

---

¹ käytetään vaihtelevasti myös termiä konstruktionismi.

todellisuudesta, vaan muilta ihmisiltä, menneisyydestä ja nykyisyydestä. Olemme syntyneet maailmaan, jossa käsitteelliset viitekehykset ja kategoriat, joita ihmiset käyttävät, ovat jo valmiiksi luotuja. (Burr 2003, 4-7.) Burrin mukaan se, mitä kutsumme tiedoksi viittaa yksinkertaisesti siihen tiettyyn ilmiön versioon tai rakennelmaan, joka on saanut totuuden merkin yhteisössämme ja kun määrittelemme tai esittelemme jotain tietyllä tavalla, tuotamme tietynlaista tietoa, jossa on myös valta mukana. Lisäksi, jos ajatellaan, että tiettyä tapahtumaa tai ilmiötä ympäröi aina useita erilaisia diskursseja, jotka kaikki tarjoavat vaihtoehdoisen näkemyksen ja erilaisia mahdollisuuksia toimintaan, niin vallalla oleva diskurssi on jatkuvasti vastustuksen ja haasteen kohteena. Kuten Burr sanoo, diskurssit eivät ole vain abstrakteja ideoita, tapoja puhua tai esitellä asioita, vaan ne ovat tiiviisti sidoksissa institutionaalisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin, joilla on vaikutusta siihen, kuinka elämme elämämme, mitä voimme tehdä ja mitä meille voidaan tehdä. Diskurssit eivät kuitenkaan ole ikuisesti pysyviä, vaan nekin muuttuvat. Burrin mukaan marginalisoidut äänet ja diskurssit on nähty tärkeinä vastustuksen lähteinä haastamaan vallalla olevan tiedon oikeutuksen eli tiedon, jonka kautta ymmärrämme itseämme ja elämäämme. (Burr 2003, 68-79.)

Todellisuus ja tieto ovat siis rakentuneina ihmisten välisen vuorovaikutuksen kautta ja kertomukset ovat merkittävä osa tätä vuorovaikutusta, sillä niiden kautta tämä vuorovaikutus saa ilmaisun ja merkityksen. Kertomukset ovat suhteessa kokemuksiin, joita ihmisillä on elämistään, mutta ne eivät itsessään ilmennä tai kerro näitä kokemuksia, vaan ne ovat tulkitsevia välineitä, joiden kautta ihmiset edustavat itseään sekä itselleen että muille. Ne eivät myöskään ole yksilöstä lähtöisin, vaan ne kiertävät kulttuurisesti tarjotakseen repertuaarin, josta ihmiset voivat tuottaa omia tarinoitaan. (Lawler 2002, 242.) Myös Vilma Hänninen puhuu samankaltaisesta repertuaarista, jota kutsuu sosiaalseksi tarinavarannoksi. Sosiaalinen tarinavaranto pitää sisällään kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai kirjojen tai tiedotusvälineiden kautta. Sosiaalinen tarinavaranto on Hännisen mukaan jatkuvassa liikkeessä ja siihen tuotetaan jatkuvasti uusia tarinoita, jotka erilaisten suodattumisprosessien kautta asettuvat eri ihmisryhmien käytettäviksi. Sosiaalisesta tietovarannosta omaksutaan tietoa koko elämän ajan, jolloin jotkut tarinat unohtuvat ja jotkut jäävät mieleen muodostuen osaksi henkilökohtaista tarinavarantoa. Henkilökohtaiseen tarinavarantoon sisältyvät myös omassa henkilöhistoriassa kertyneet tarinallisesti tulkitut kertomukset. (Hänninen 2000, 19-21.) Näitä ajatuksia seuraillen ihmiset eivät siis pelkästään usein tuota kerrottuja tietoja itsestään ja suhteestaan sosiaaliseen maailmaan, vaan sosiaalinen maailma itsessään on kerrottu, tarina ja tarinat kiertävät kulttuurisesti tarjoten keinoja ymmärtää maailmaa ja tuottaen samalla materiaalia, josta ihmiset rakentavat omia tarinoitaan,

joka on tapa tuottaa omaa identiteettiä. Tarinat pitävät sisällään muutoksen aspektin, toimintaa ja henkilöitä, jotka tuodaan yhteen juonen avulla ja niiden avulla ihmiset yhdistävät toisiinsa menneisyyden ja nykyisyyden sekä itsen ja muut. Ne toimivat näin kulttuuristen narratiivien kontekstissa, jotka rajoittavat sitä, mitä voidaan sanoa, mitä tarinoita kertoa, millä lasketaan olevan merkitystä ja mikä on järjetöntä. (Lawler 2002, 242.)

Cynthia Weberin mukaan myös kansainvälisten suhteiden teoria voidaan nähdä kokoelmana tarinoita koskien kansainvälisen politiikan maailmaa. Kertomalla tarinoita kansainvälisestä politiikasta, sen teoria ei vain esitä sitä, mitä tapahtuu maailmassa tuolla jossain, vaan se levittää näkemystään siitä, miltä se maailma siellä näyttää. Kansainvälisten suhteiden teorian kertomat tarinat ovat alan eri traditioita, kuten realismi, konstruktivismi ja feminismi. (Weber 2005, 2.) Kansainvälisen politiikan teoria on siis joukko tarinoita, jotka kuvailevat ja ymmärtävät maailmaa ja sen tapahtumia. Eri traditiot kertovat luonnollisesti erilaisia tarinoita ja katsovat asioita eri näkökulmasta. Kansainvälisen politiikan traditiot ovat sosiaalisen konstruktionismin mainitsema erilaisia diskursseja, jotka ympäröivät tiettyjä tapahtumia ja ilmiöitä, toisin sanoen kansainvälisen politiikan tapahtumia ja ilmiöitä. Myös näistä diskursseista toisilla on enemmän valtaa, ja toiset saavat muita enemmän huomiota. Kansainvälisen politiikan alalla valtaapitävä diskurssi on jo pitkään ollut realismi, mutta sitä jatkuvasti haastamassa on ollut myös muita diskursseja tai traditioita, kuten feminismi. Haastavat traditiot ovat kritisoineet valtavirran kertomuksia kansainvälisen politiikan maailmasta ja pyrkineet tuomaan uudenlaisia ja ennen kuulumattomia kertomuksia kuuluviin. Näin on toiminut myös kansainvälisen politiikan feministinen suuntaus. Sen mukaan valtavirran kansainvälinen politiikka on luonut tarinoillaan maailmasta vain osittaista ja vääristynyttä kuvaa ja feministinen kansainvälinen politiikka on omalla näkökulmallaan pyrkinyt haastamaan tämän maailmankuvan ja tuovan kansainvälisen politiikan maisemaan toimijoita, joiden olemassaoloon se ei ole kiinnittänyt huomiota. Kuten Vivien Burr sanoo, ovat marginalisoidut äänet ja diskurssit tärkeitä lähteitä vallalla olevan tiedon oikeutuksen haastamiselle ja tämän voidaan katsoa pätevän myös kansainvälisen politiikan maailmassa. Niinpä ihmiskokemuksia koskevat kertomukset, jotka vallalla oleva diskurssi on jättänyt huomiotta, voivat tarjota arvokasta tietoa maailmasta ja täydentää sitä kuvaa, joka meillä on maailmasta ja tulla sitä kautta myös osaksi todellisuutta. Tämän tutkielman puitteissa tätä tietoa voivat tarjota sodissa seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten kertomukset. Seksuaalinen väkivalta sodissa on yksi monista aiheista, jonka kansainvälisen politiikan feminismi on nostanut esiin ja jonka poliittisen ulottuvuuden se on tehnyt näkyväksi.

Valtavirran kansainvälisen politiikan näkemysten mukaan sotaraiskaukset ja muunlainen seksuaalinen väkivalta sodissa ovat olleet vain luonnollinen osa miehistä sodankäyntiä.

1.2. Tutkimuksen tavoite

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia kertomuksia sotaraiskauskokemuksista syntyy ja millaista todellisuutta nämä kertomukset tuottavat. Kuten edellä ilmeni, sosiaalinen todellisuus on rakentunut ihmisten välisen vuorovaikutuksen kautta. Myös sotaraiskaus kertomukset ovat vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin välineitä, joiden kautta kertojat tulkitsevat omia kokemuksiaan ja joiden kautta vastaanottaja saa tietoa kertojan todellisuudesta. Aiemman sotaraiskausteoretisoinnin ja -tutkimuksen avulla on saavutettu tietoa sotien aikaisesta seksuaalisesta väkivallasta ja tämän tutkimuksen tarkoitus on kertomusten avulla tutkia, millainen on seksuaalista väkivaltaa sodissa kokeneiden naisten todellisuus, millaista tietoa kertomukset meille välittävät ja kuinka tämä tieto suhteutuu aiempaan teoriaan ja tutkimukseen. Tutkimuksessa tarkastellaan kertomuksissa yleisesti esiintyviä teemoja ja etsitään niiden joukosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tarkoituksena on siis tarkastella ja analysoida kertomuksia, jotka kaikki kertovat samasta ilmiöstä, vaikka ovatkin peräisin erilaisista poliittisista, sosiaalisista ja kulttuurisista konteksteista. Näin ollen kertomuksia ei ole tarkoitus tutkia tiettyjen konfliktien tapauksina, vaan nimenomaan samaa aihetta käsittelevinä kertomuksina. Lisäksi tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarjota ääni niille, jotka liian harvoin tulevat kuulluiksi kansainvälisen politiikan kertomuksissa ja sitä kautta kiinnittää huomio asiaan, joka on merkittävä sekä yksilö- että yhteiskunnallisella tasolla. Koska sotaraiskaus kertomukset heijastelevat tietynlaista todellisuutta on tärkeää ottaa huomioon myös erilaiset todellisuudet, joita kansainvälinen politiikka tarjoaa. Kuten Hannu Heikkinen sanoo, ei ole olemassa vain yhtä hallitsevaa todellisuutta, vaan ennemminkin useita erilaisia todellisuuksia, jotka rakentuvat ihmisten mielissä heidän ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa (Heikkinen 2002, 17). Tässä tutkimuksessa erilaisia tai vaihtoehtoisia kansainvälisen politiikan todellisuuksia edustavat alan valtavirta eli realismi sekä alan feministinen suuntaus.

2. Kansainvälinen politiikka ja feminismi

Kuten edellä mainittiin, kansainvälisen politiikan sisällä on useita erilaisia traditioita, joista toisilla on enemmän valtaa kuin toisilla. Yleisen käsityksen mukaan kansainvälisen politiikan

kestävin ja voimakkain traditio on jo pitkään ollut realismi. Yksi realismin haastamaan pyrkineistä suuntauksista alalla on feminismi. Tämän tutkimuksen puitteissa tarkastellaan sitä, millaisia seikkoja kansainvälisen politiikan feministinen suuntaus on realismin ajattelussa kritisoinut ja millaisia ajattelu- ja toimintamalleja se on tarjonnut tilalle. Sodan aikaisen seksuaalisen väkivallan kannalta myös näiden seikkojen pohtiminen on merkittävää, sillä ilman feminististä kritiikkiä ja tutkimusta sotaraiskaukset olisivat saattaneet pysyä sotien tutkimuksessa toissijaisena seikkana.

Kansainvälisen politiikan feministinen tutkimus juontaa juurensa 1980-luvun lopulle. Muihin yhteiskuntatieteisiin nähden tämän voidaan katsoa olevan melko myöhäinen ajankohta, mutta feministisen tutkimuksen kontribuutioiden kansainvälisen politiikan alalla voidaan silti katsoa olleen ja yhä edelleen olevan lukuisat. (ks. esim. Elina Penttinen 2004.) Kysymykseen, mitä feministinen kansainvälinen politiikka on, ei ole yksiselitteistä tai tyhjentävää vastausta. Yhdestä yhtenäisestä feministisestä tutkimuksesta kansainvälisen politiikan alalla ei edes voida puhua, sillä alalla vallitsee useita erilaisia feministisiä suuntauksia², joiden näkökulmat, mielipiteet ja kiinnostuksen aiheet saattavat vaihdella paljonkin. Eroista huolimatta kaikille näille suuntauksille yhteistä on se, että ne tarkastelevat maailmaa ja kansainvälisen politiikan kenttää niin sanottujen feminististen lasien läpi, eli tarkastelevat niitä sukupuolen kategorian kautta. (Steans 1998, 1-9.)

Johanna Kantolan ja Johanna Valeniuksen mukaan kansainvälisen politiikan tutkimuksessa feminismi voi viitata tavoitteeseen kyseenalaistaa ja muuttaa sukupuolten välisiä suhteita, jotka alistavat naisia suhteessa miehiin ja asettavat toiset naiset etuoikeutettuun asemaan suhteessa muihin naisiin. (Kantola & Valenius 2007, 21.) Gillian Youngs taas näkee feministisen kansainvälisen politiikan laajentuneen ja rakentuneen feministisen poliittisen ja taloudellisen teorian tutkimuksen perustalle ja tällöin sen tehtävänä on tutkia politiikan ja talouden ja niihin liittyvien instituutioiden maskulinistisia kehyksiä. Nämä pitävät sisällään valtion ja sen keskeiset armeijan ja hallinnon komponentit kuin myös ne diskurssit, joiden kautta nämä instituutiot operoivat ja muotoutuvat ja rakentuvat uudestaan ajan mittaan. Näin ollen valtavirran teoria heijastelee ja ilmaisee ennemmin historiallisesti rakentunutta miehistä valtaa kuin avointa ja kattavaa näkökulmaa poliittisista ja taloudellisista prosesseista, joissa kaikki yhteiskuntien jäsenet ovat osallisina. Youngsin mukaan feministisen kansainvälisen politiikan keskeisenä tehtävänä on ollut sekä purkaa että rakentaa uudelleen: keskittyä

---

² Jill Steansin mukaan feminismin erilaisia suuntauksia ovat liberaali feminismi, marxistinen feminismi, radikaali feminismi, sosialistinen feminismi, psykoanalyttinen ja eksistentiaalinen feministinen ajattelu, postmoderni feminismi ja feministinen kriittinen teoria (1998, 14-33).

paljastamaan kritiikin kautta valtavirran maskulinistiset rajoitukset, mutta myös mennä noiden rajoitusten yli ja tutkia poliittisia prosesseja, joissa naiset ja miehet ovat osallisina. (Youngs 2004, 76-77.) Täten feministisen kansainvälisen politiikan voitaisiin sanoa olevan tutkimussuuntaus, joka on kritisoinut alan valtavirran tuottaman tiedon, sen tuottamisen ja sitä kautta alan käytäntöjen maskuliinista luonnetta. Kriittisyyden lisäksi feministinen tutkimus on kuitenkin myös tuonut alalle uusia tutkimusaiheita, joita valtavirta ei ole pitänyt tärkeinä tutkia.

2.1. Sukupuolivinouman juuret kansainvälisessä politiikassa

Sukupuolikysymykset ovat päässeet kansainvälisen politiikan asialistalle melko myöhäisessä vaiheessa, vaikka todellisuudessa sukupuoli on kautta historian määrittänyt ihmisten paikkaa ja asemaa. Rebecca Grantin mukaan oppimamme mallit koskien naisten ja miesten tehtäviä yhteiskunnassa eivät erottele naisia ja miehiä yksilötasolla. Sukupuoliroolit ovat hänen mukaansa arkkityyppisiä malleja siitä, kuinka ihmiset toimivat yhteiskunnassa. Nämä roolit kuvastavat tapaa, jolla ihmiset ymmärtävät paikkansa maailmassa älyllisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti. Historiallisesti esimerkiksi naisten äänioikeus tai sen epäminen on kuvastanut asenteita naisia kohtaan tietystä historian ajankohdasta. Erottelu on perustunut kuitenkin laajemmin siihen, kuinka politiikka ihmisen toimintana on määritelty: länsimaisessa perinteessä miehet ovat malleja poliittiselle teorialle ja naiset eivät. Rebecca Grant toteaaakin, että yksi suurimmista sukupuolivinouman lähteistä kansainvälisessä politiikassa on painotus miehistä kansalaisina ja poliittisina toimijoina. (Grant 1991, 8-9.)

Grantin mukaan kansainvälisen politiikan sukupuolivinouma juontaa varhaisimmillaan juurensa valtion perustamisen aikaan muinaiseen Kreikkaan. Kreikkalaista kaupunkivaltiota on pidetty käsitteellisenä mallina erityisesti demokraattisille länsimaisille valtioille. Kaupunkivaltion synnyn myötä nousi esiin myös kansalaisuuden käsite, joka määräsi naisen kuuluvaksi kodin eli yksityiseen piiriin yhteiskunnassa. Grantin mukaan valtion muodostuminen muinaisessa Kreikassa merkitsi muutosta perhesiteisiin pohjautuvista yhteisöistä vallitseviin patriarkaalisiin yksiköihin, kuten miesten johtamiin perheisiin. Välimeren ja Lähi-idän kaupunkivaltioiden väestöt olivat pieniä ja naistyövoiman alistaminen perheisiin mahdollisti sen, että valtiot saattoivat keskittää resurssejaan ja sitä kautta vahvistaa valtion taloudellista valtaa. Toisin sanoen valtion muodostuminen riippui työvoiman seksuaalisesta jakautumisesta, joka synnytti ja vahvisti taloudellisia ja poliittisia rakenteita. Näiden syiden perusteella naiset eristettiin yksityiseen piiriin. Teoreettisesta näkökulmasta

katsottuna voidaan ajatella syntyneen kahdenlaisia sosiaalisia suhteita, joissa sukupuoli oli tärkein jakaja: naisten roolit yhteisössä kehittyivät kodissa ja perheessä tapahtuvan työn ympärille ja miesten sosiaaliset roolit laajenivat kansalaisen ja sotilaan velvollisuuksiksi demokratiassa, ja tässä ominaisuudessa suhteiksi muiden kaupunkivaltioiden kanssa. Tämän perusteella voidaan todeta, että naisen sukupuolittunut rooli yksityisessä piirissä on sosiaalinen rakennelma, ei luonnollinen. Naisen poissaolo poliittisessa piirissä ei myöskään perustu fyysisiin ominaisuuksiin vaan niille annettuihin merkityksiin. Naisten epätasa-arvoisella asemalla Ateenan yhteiskunnassa on ollut valtava vaikutus länsimaiseen politiikkaan ja filosofiaan ja tämä vaikutus jatkuu edelleen kansainvälisessä politiikassa. Länsimainen filosofinen ja poliittinen perinne ei ole huomioinut myöskään sukupuolten suhteiden moniselitteisyyksiä, jotka näkyivät muun muassa siinä, että Ateenan kaupunkivaltiossa myös orjat ja vierasmaalaiset kärsivät usein syrjintää ja, että eräillä erityislaatuilla naisilla oli toisinaan valtaa osallistua miesten välisiin keskusteluihin, sen lisäksi, että naisilla katsottiin kodin piirissä olevan paljon valtaa. Länsimainen perinne on sitkeästi pitänyt hengissä olettamusta, jonka mukaan naisille on ollut luonnollista täyttää vain kodinhoidon rooli. Grant sanoo, ettei sukupuoliroolien jakautumista tapahtunut vain Kreikassa, vaan samanlaista kehitystä tapahtui myös renessanssin Italiassa. Siellä naisten erottaminen poliittisesta elämästä synnytti ajatuksen, että naiset ilmensivät hyveellisyyttä ja muita ihmisolemuksen piirteitä, jotka eivät sovi miehiin ja näin ollen miehet suojelivat ja varjelivat naisia, sillä naisissa henkilöityivät valtion korkeimmat ideaalit. Tapa, jolla miesyhteisö tarkasteli naisia, oli moniselitteinen ja kuitenkin naiset oli tiukasti suljettu valtion toimintojen ulkopuolelle. Naiset myös luonnollisesti kokivat sotien ja muiden valtion toimintojen vaikutukset, mutta muiden valtioiden kohtaamiseen tarvittavien toimintatapojen muotoilu kuului kuitenkin valtion kansalaisille eli miehille. Voidaan nähdä, että valtion muotoutumisen myytit ja käytännöt antiikin Kreikassa ja renessanssin Italiassa ovat luoneet kansainvälisen politiikan teoriaan tietynlaisen sukupuolittuneen ymmärryksen siitä, mistä valtio muodostuu ja miten se toimii. (Grant 1991, 11–14.)

Kansainvälisen politiikan sukupuolivinoumalla on näin ollen kauas historiaan ulottuvat juuret, jotka näkyvät yhä edelleen poliittisessa maailmassa. Dorota Gierytz sanoo hallitusjärjestelmien, hallinnon periaatteiden ja päätöksentekoprosessien olevan historiallisesti pelkästään miesten kehittämiä, naisten ollessa poissuljettuna julkisesta piiristä. Nykyään naisten tultua kasvavassa määrin mukaan politiikkaan, on heidän pitänyt sopeutua olemassa oleviin rakenteisiin ja etsiä tapoja, joilla saavat omat kiinnostuksen aiheensa esiin ja voivat työskennellä omalla tavallaan. Gierytz sanoo, että naisia ei suureksi osaksi pidetty

kansalaisina ennen viime vuosisataa edes maissa, joilla on vahvat demokratian ja osallistumisen perinteet. Naisilla ei ollut äänioikeutta, eikä heillä ollut mahdollisuutta vaikuttaa julkisiin asioihin. Pidettiin itsestäänselvyytenä, että miesten tuli edustaa naisia useimmissa julkisissa, poliittisissa ja siviiliasioissa, sillä heidän katsottiin paremmin tietävän, mikä oli naisten etujen mukaista. Naisten ei-kansalaisuus heijastui kaikille elämänalueille ja epäsi heiltä muun muassa äänioikeuden lisäksi pääsyn yliopistoihin ja rajoitti heidän siviilioikeuksiaan koskien esimerkiksi perintöä tai päätöksiä koskien avioliittoa. Tänä päivänäkin, kuten Gierytz sanoo, naiset eivät kaikkialla maailmassa nauti täysiä kansalaisoikeuksia. Esimerkiksi islamilaisen lain maissa naiset ovat miesten huoltajuuden alaisia, toisin sanoen he eivät voi harjoittaa kansalaisoikeuksiaan ilman huoltajan suostumusta. Huolimatta viimeaikaisesta kehityksestä kohti tasa-arvoisuutta, tärkeät päätökset ovat yhä pienten ja homogeenisten ryhmien tekemiä, myös demokraattisina pidetyissä yhteisöissä. Gierytzin mukaan nämä ryhmät toimivat suuressa määrin salassa ja koostuvat melkein yksinomaan miehistä. (Gierytz 2001, 23-24.) Näin ollen historiassa alkunsa saaneen sukupuolten perusteella tapahtuvan jaottelun vaikutusten voidaan nähdä jatkuvan yhä edelleen useassa osassa maailmaa.

2.2. Kansainvälisen politiikan tieteenalan kehittyminen

Kansainvälisen politiikan teoriassa alettiin 1980-luvun lopun jälkeen käydä niin sanottua kolmatta debattia, joka on avannut keskusteluja koskien teorian luonnetta sekä teorian ja käytännön suhdetta. Se on myös auttanut haastamaan oletuksen, jonka mukaan sukupuoli on merkityksetön maailman ja todellisuuden ymmärtämisessä. Kansainväliselle politiikalle akateemisena alana luonteenomaista on ollut sarja debatteja koskien sitä, mikä muodostaa sen aihepiirin ja keskeiset kiinnostuksen kohteet. Varhaisten kansainvälisen politiikan oppineiden mukaan alan tarkoituksena oli ymmärtää sodan syitä ja etsiä tapoja, joilla valtioiden väliset suhteet saataisiin järjestettyä niin, että saavutettaisiin kestävä rauha. Tämä niin sanottu poliittisen idealismin ensimmäinen vaihe syrjäytettiin toisen maailmansodan jälkeen, kun yleisesti hyväksyttiin, että yritykset rakentaa oikeudenmukainen maailma olivat epäonnistuneet. Tämän jälkeen kansainvälisen politiikan alaa alkoi hallita realismi. Kansainvälisen politiikan tutkimuksen tarkoituksena nähtiin nyt paremman ymmärryksen kehittäminen koskien ongelmia, joita valtiot kohtasivat tavoitellessaan turvallisuutta ja toteuttaessaan etujaan anarkistisessa kansainvälisessä järjestyksessä. Alan aihepiirejä alettiin laajentaa 1960- ja 1970-luvuilla ja samalla kiinnitettiin huomiota teknologisista edistysaskeleista johtuviin muutoksiin kansainvälisen politiikan luonteessa. Alettiin myös

kiinnittää huomiota ei-valtiollisten toimijoiden toimintaan ja vaikutuksiin sekä rakenteellisiin epätasa-arvoisuuksiin maailmassa. Kilpailevien näkökulmien olemassaolo herätti keskustelua seikoista, joihin nämä paradigmat ja maailmankuvat viittasivat. Ymmärrettiin, että kilpailevat näkökulmat auttoivat kiinnittämään huomiota uudenlaisiin näkemyksiin ja korostamaan sitä, missä määrin kansainvälisestä politiikasta puuttui varmaa, yleisesti hyväksyttyä ja varmistettua sisältöä. Tultiin siihen tulokseen, että tietoa ei kansainvälisessä politiikassa saavuteta kehittelemällä parempia teorioita empiirisen tutkimuksen ja testauksen avulla, sillä kaikki teoriat olivat ideologisia ja ilmaisivat samaan aikaan teoreetikon poliittisia arvoja ja muotoilivat maailmaa, jota analysoitiin. Kolmannen debatin on katsottu vieneen tätä näkemystä eteenpäin ja avanneen sitä kautta yleistä keskustelua tutkimusmetodeista kansainvälisessä politiikassa ja nostaneen esiin useita monimutkaisia ontologisia ja epistemologisia kysymyksiä. Tässä mielessä kolmas debatti on luonut tilaa uusille teorioille ja lähestymistavoille, jotka avoimesti tunnustavat tiedon ideologisen luonteen. Feminismi on yksi monista uusista tulijoista alalla. Muita ovat Steansin mukaan muun muassa post-marxistinen kriittinen teoria ja postmodernismi. (Steans 1998, 33-34.)

2.3. Kansainvälinen politiikka ja feministinen kritiikki

Poliittinen realismi ja neo-realismi ovat hallinneet kansainvälisen politiikan alaa siinä määrin, että niiden voidaan sanoa edustavan alan oikeaoppisuutta. Toisin sanoen realismin voidaan katsoa pitkälle määritelleen alan sisällön, tutkimusagendan ja metodologian. Charlotte Hooper on osuvasti todennut koko kansainvälisen politiikan kentän olevan sukupuolittunut ja kuten hän sanoo, alan tutkimusaiheet, rajat, sen keskeiset huolenaiheet ja motiivit, empiirisen tutkimuksen sisältö, teoreettisten mallien olettamukset ja naistieteenharjoittajien puuttuminen sekä akateemisista että poliittisista ja taloudellisista piireistä yhdistävät ja vahvistavat kaikki toisiaan marginalisoimaan ja usein häivyttämään naisten roolit ja huolenaiheet kansainvälisellä areenalla. (Hooper 2001, 1.) Niinpä feministinen kritiikki on kohdistunut ensisijaisesti tähän realismin luomaan miehiseen oikeaoppisuuteen eli kuten Kantola & Valenius toteavat, feministinen kritiikki on keskittynyt naisten marginalisointiin tekemällä naiset näkyviksi kansainvälisen politiikassa (2007, 26). Jill Steansin mukaan feministinen kritiikki täyttää kansainvälisen politiikan sukupuolittuneessa kontekstissa neljä eri funktiota: Ensinnäkin se paljastaa realistisen teorian keskeisten käsitteiden olevan pohjimmiltaan sukupuolittuneita. Toiseksi, se osoittaa, että realismin näkemyksen mukaan poliittinen identiteetti liitetään yleensä miehisiin rooleihin. Samalla se väittää kuvaavansa sosiaalista todellisuutta todenmukaisella tavalla. Kolmanneksi, feministinen kritiikki osoittaa, kuinka

realismin valtiokeskeiset oletukset häivyttävät sukupuolten suhteita näkymättömiksi, ja neljänneksi, se osoittaa, kuinka realismi auttaa piilottamaan sen, missä määrin valta ja tieto ovat sidoksissa toisiinsa. Steans lisää vielä, että yleisesti feministinen kritiikin voidaan katsoa nostavan esiin ontologisia ja epistemologisia kysymyksiä eli kysymyksiä siitä, mitä voidaan sanoa olevan olemassa, kysymyksiä meidän olemisestamme maailmassa ja mistä tieto maailmaa koskien koostuu. (Steans 1998, 39.)

2.3.1. Valtiokeskeisyyden kritiikki

Realismin mukaan kansainvälinen politiikka on pohjimmiltaan taistelua vallasta suvereenien valtioiden kesken. Näin ollen realistit pitävät valtioita päätoimijoina kansainvälisessä järjestelmässä ja katsovat, että on olemassa jyrkkä kahtiajako kotimaiseen ja ulkomaiseen piiriin. Realistit myös väittävät usein, että valtioiden välisten suhteiden luonne on ymmärrettävissä ihmisluonteen kautta. Tämän ajattelutavan mukaan valtioiden väliset konfliktit ovat väistämättömiä, sillä ihmisluonteelle on ominaista se, että se tahtoo alistaa ja dominoida muita. Tästä syystä realismin mukaan on valtion etujen mukaista pyrkiä säilyttämään valta, joka sillä on ja jos mahdollista jopa lisäämään sitä. Realistisessa traditiossa valtiota on pidetty omavaraisena ja määrätietoisena toimijana, joka tavoittelee etujaan laajalti anarkistisessa ympäristössä. (Steans 1998, 40.) Realismin valtiokeskeinen ajattelu on kohdannut paljon kritiikkiä feministisen kansainvälisen politiikan tutkimuksessa.

Johanna Kantolan mukaan valtiokeskeisyyttä on kritisoitu feministisen kansainvälisen politiikan tutkimuksessa jo pitkään ja feministiselle teorialle ominaista onkin syvä epäluulo realismin valtiokeskeisyyttä ja valtion käsitettä kohtaan. Feministiset teoriat muun muassa valtion ja väkivallan välisten kytkösten merkityksistä naisille ovat auttaneet ymmärtämään, kuinka valtiolliset instituutiot, prosessit ja diskurssit on rakennettu miehelle normille. Teoreettisesti feminismi horjuttaa Kantolan mukaan kolmea keskeistä teesiä suhteessa valtioon: suvereniteetin käsitettä, jaottelua sisä- ja ulkopoliittikkaan sekä käsitystä valtiosta keskeisenä identiteettikategoriana. Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa käsitys valtiosta perustuu ajatukseen valtioiden suvereniteetista. Suvereniteetti viittaa Kantolan mukaan niihin sosiaaliin sääntöihin ja käytäntöihin, joita valtion tulee noudattaa, jotta se täyttää valtion tuntomerkit. Sisäisesti valtiolla on oltava auktoriteetti suhteessa kansakuntaan ja ulkoisesti suvereenilla valtiolla on oikeus edustaa tätä kansakuntaa kansainvälisessä politiikassa. Suvereniteetti antaa valtiolle vallan puhua kaikkien ihmisten nimissä, vaikka kuten Kantola huomauttaa, kaikki eivät sen legitimeettiä tunnustaisikaan. Suvereniteetissa on siis kyse

valtioiden poliittisesta auktoriteetista suhteessa sisäiseen ja ulkoiseen kilpailuun. Feministiset teoriat ovat kiinnittäneet huomiota sukupuolen keskeiseen merkitykseen suvereniteetin rakentumisessa. Valtio tukee tietynlaista sukupuolijärjestystä ylläpitääkseen auktoriteettiaan. Tämän lisäksi vahvistaakseen olemassaoloaan suvereenit valtiot tarvitsevat ”toisia”. Feministien mukaan sekä miehet että valtiot erotetaan valtioiden ulkopuolella vallitsevasta anarkiasta ja valtion rajojen sisäpuolella naisista ja muista toisista³. (Kantola 2007, 35-41.)

Feministinen teoria on Kantolan mukaan kritisoinut myös kansainvälisessä politiikassa edelleen vallalla olevaa jakoa sisä- ja ulkopoliittikkaan. Jaottelun seurauksena sisäpolitiikalla on merkitystä vain silloin, kun sillä on vaikutusta kansallisiin etuihin ja intresseihin tai kun se pystytään ilmaisemaan kansallisten etujen retoriikan sisällä. Feministien mielestä tällaiset jaottelut ovat ongelmallisia ja todellisuutta vääristäviä, sillä niihin liittyy valtasuhteita, joilla tietyt asiat pidetään poissa agendalta. Kansainvälinen politiikka erotetaan sisäpolitiikasta, mutta se erotetaan myös yksityisestä ja kun sisäpolitiikkaa pidetään epärelevanttina, pidetään yksityistä epäpoliittisena. Näin kansainvälisen politiikan tutkimuksesta tehdään maskuliininen alue, joka on mahdollisimman kaukana kodin piiristä, johon kuuluvat henkilökohtainen elämä, sekä koti- ja perhe-elämä. Jopa suuri osa kansalaisyhteiskuntaa on suljettu kansainvälisen politiikan tutkimuksen ulkopuolelle. Yksityisen ja julkisen elämänalueen erottelun kritisointi ja purkaminen on ollut keskeistä feministiselle teorialle. Feministit ovat osoittaneet, että poliittinen teoria liittyy julkisen luonnollisesti miehiin ja yksityisen naisiin. Tämän jaottelun seurauksena naisten rooli ja oikeudet ovat jääneet pimentoon. Kansainvälisen politiikan feministiset tutkijat ovat osoittaneet myös, että yksityinen ja julkinen uusintaa sukupuolijaon ohella myös rotu- ja luokkahierarkioita. (Kantola 2007, 41-43.)

Feministisen tutkimuksen piirissä kritiikkiä on saanut osakseen myös metafora valtiosta henkilönä, joka kantaa kansainvälisen politiikan tärkeintä identiteettiä. Kun alan tutkimus puhuu valtioista toimijoina tai henkilöinä, se antaa valtiolle usein ihmiseen liitettäviä piirteitä, kuten rationaalisuus, identiteetti, intressit tai uskomukset. Kansainvälisen politiikan teoriassa valtiot ovat enemmän kuin alueensa ja instituutionsa: niillä on identiteetti, jonka puolustaminen on kansallinen etu. Feministit ovat kritisoineet sitä, että valtio henkilönä on maskuliininen toimija. Valtion maskuliininen identiteetti rakentuu miehille rationaalisuuden

---

³ Kantola puhuu feminisoiduista toisista, jonka voidaan katsoa liittyvän hegemonisen maskuliinisuuden käsitteeseen. Hegemoninen maskuliinisuus tarkoittaa tietyn miehisyyden ideaalin johtavaa asemaa kulttuurissa ja tietyn miesluokan hallitsevaa asemaa suhteessa miesten enemmistöön ja kaikkiin naisiin. (Kantola & Valenius 2007, 19.) Feminisoiutuihin muihin kuuluvat muun muassa homomiehet, lapset ja vanukset.

ja aggressiivisuuden arvoille. Kantola mainitsee maskuliinisuuksien ja feminiinisyyksien näkyvän valtioista käytettävissä nimityksissä, esimerkiksi ”roistovaltiot” kuvaavat hallitsemattomia maskuliinisia ongelmatapauksia, kun taas englanninkielinen termi ”nanny states” (suomeksi holhousyhteiskunta) viittaa feminiinisiin riippuvuutta aiheuttaviin hyvinvointivaltioihin, jotka estävät vapaata kilpailua ja markkina-arvojen toteutumista. Feministinen tutkimus on myös kiinnittänyt huomiota ongelmiin, jotka liittyvät siihen, että valtiota pidetään keskeisimpänä identiteetikategoriana kansainvälisessä politiikassa. Tällainen käytäntö sulkee ulkopuolelleen sukupuolen, rodun, luokan ja seksuaalisuuden ja tekee ne näkymättömiksi. Rakentaessaan identiteettiään valtiot homogenisoivat kansalaisiaan ja tukahduttavat eroja ja erilaisuutta. Oletus valtiosta kollektiivisen identiteetin ruumiillistumana häivyttää kaikki muut identiteetteihin vaikuttavat ulottuvuudet, kuten väkivallan ja konfliktit, valtioiden väliseksi suhteiksi. Myös kansalaisten oletetaan identifioituvan ennen kaikkea suhteessa kansallisvaltioon ja kansalaisten välisten suhteiden oletetaan määrittävän valtion kautta. (Kantola 2007, 43-44.)

2.3.2. Tiedon maskuliinisen luonteen kritiikki ja metodologiset innovaatiot

Kansainvälisen politiikan feministiset tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota myös vallan ja tiedon läheiseen suhteeseen. Se, että vain miehillä on ollut mahdollisuus ja valta osallistua kansainvälisen politiikan alaan kuuluviin asioihin, on vaikuttanut myös siihen, että kansainvälisestä politiikasta ja maailmasta tuotettu tieto on tuotettu miesten näkökulmasta. Kantolan ja Valeniusken mukaan yksi feminismin keskeisimpiä kontribuutioita on ollutkin horjuttaa kansainvälisen politiikan tutkimuksen epistemologisia ja metodologisia lähtökohtia. Kysymys siitä, kenen ja millaista tietoa arvostetaan kansainvälisen politiikan käytännöissä ja tutkimuksissa on merkittävä. (Kantola & Valenius 2007, 31.) Youngsin mukaan suuri osa tätä ongelmaa on tapa, jolla valtaviiran kansainvälinen politiikka pitää miesten rakentamaa todellisuutta annettuna ja tätä kautta myös tutkimuksen ja tiedon rakentamisen alku- ja loppupisteenä (2004, 77). Steans sanoo, että miesten historiallinen dominointi ja kontrollointi on vaikuttanut tiedon kategorioiden kautta merkitysten ja todellisuuden rakenteisiin. Modernit epistemologiat vaikuttavat kysytyihin kysymyksiin ja tutkimuksen tietynlaisiin malleihin, joita pidetään oikeutettuina. Näin ollen miehinen etuoikeus ja sosiaaliset rakenteet ja käytännöt pysyvät yllä, mahdollistaen sen, että miehet pitävät omia kokemuksiaan ihmisen kokemuksina. Steans mainitsee myös, että tieto on historiallisesti liitetty luonnon hallitsemiseen tai alistamiseen, jolloin luonto on metaforisesti identifioitu naiseen. Näin ollen

sukupuolivinouma ei ole vain naisten poissaoloa, vaan sitkeää miehisyuden liittämistä sellaisiin käsitteisiin, kuin objektiivinen, tieteellinen ja aseksuaalinen. Sukupuolivinouma tarkoittaa myös tapaa, jolla tieteellisen tiedon rakentuminen on prosessi, joka pitää sisällään luonnon hallitsemisen, luonnon ollessa nainen. (Steans 1998, 53-56.)

Kansainvälisen politiikan feministiset tutkijat ovat, kuten Christine Sylvester (2002, 10) sanoo, myös metodologisia innovaattoreita alalla. Useiden feminististen näkökulmien lailla myös feministisiä menetelmiä on monia. Feministisiä metodologioita leimaakin moninaisuus ja tutkimuksissa käytetään muun muassa etnografiaa, sisällönanalyysia, diskurssianalyysia kuin myös kvantitatiivisia menetelmiä. Kantolan ja Valeniuksen mukaan feministisen kansainvälisen politiikan tutkimuksen voisikin ajatella olevan ongelmalähtöistä, sillä siinä valitaan parhaiten soveltuvat tutkimusmenetelmät kunkin tutkimusongelman ratkaisemiseksi (2007, 32). Elina Penttisen mukaan kansainvälisen politiikan feministit ovat haastaneet valtavirran tieteellisten ja empiiristen metodien käytön väittämällä, että ne ovat hierarkkisia ja poissulkevia ja, että tutkija ei voi säilyttää neutraalia ja objektiivista asemaa aineiston keräyksen tai tutkimusmateriaalin analysoinnin prosesseissa. Feministit myös kritisoivat tällaisten tutkimusmetodien kautta syntyneitä hierarkkisia suhteita, toisin sanoen tutkijan etuoikeutettua hierarkkista asemaa suhteessa tutkimuskohteeseen. Huomion kiinnittyminen niihin miljooniin ihmisiin, jotka ovat olleet poissuljettuina kansainvälisen politiikan piiristä, on tarkoittanut myös sen seikan miettimistä, kuinka näitä marginalisoituja ihmisiä voitaisiin täsmällisimmin edustaa kansainvälisessä politiikassa. Tämän vuoksi feministiset kirjoittajat ovat tuoneet esiin marginalisoitujen naisten äänet. Feministit ovat kuitenkin myös kiinnittäneet huomiota siihen, että puhuminen kaikkien naisten nimissä häivyttää rotu-, luokka- ja etniset erot naisten joukossa. Naiset eivät ole yksi yhtenäinen kategoria, eikä ole siis olemassa yhtä keskeistä kokemusta tai naisen ääntä. On korostettu erilaisia kokemuksia ja tilanteita, joita naisilla on ja josta johtuen ei voi olla yhtä universaalialaisten tai alistuskokemusten kategoriaa, joka olisi samanlainen kaikille maailman naisille. Kansainvälisen politiikan feministit ovat Penttisen mukaan ehdottaneet myös vaihtoehtoisia tapoja kirjoittaa kansainvälistä politiikkaa, jotka ottavat huomioon naisen käsitteen monimutkaisuuden ja välttävät tuottamasta hierarkioita uudelleen ja muodostamasta ulkopuolelle jättämisen uusia muotoja. Huomio on tällöin mahdollisuudessa kirjoittaa olemassaolon monista rekistereistä käsin. Tavoitteena on ollut hyväksyä yksilön subjektiviteetti monimutkaisuus siten, että yksilö voisi kirjoittaa useiden minuuksien asemasta. Erilaiset aspektit kuten rotu, luokka tai etnisyys ovat tekijöitä yksilön subjektiviteetissä ja näitä tekijöitä ei voi jättää huomioimatta. Useiden minuuksien positiosta kirjoittaminen pitää

sisällään erilaisia narratiivisia muotoja tuomalla nämä henkilökohtaiset narratiivit avoimina tekstiin. Kansainvälisen politiikan feministit ovat myös ottaneet käyttöön feministisen kirjoittamisen eli esityksen runollisemman muodon, jossa kielioppisäännöt ovat mukana. Feministinen tapa kirjoittaa pitää sisällään myös kirjoittamisen kirjalliset ja fiktiiviset muodot tekstiin sisään kuin myös tutkimuksen kirjoittamisen runouden tai etnografisen draaman muotoon. (Penttinen 2004, 25-27.)

2.3.3. Sukupuolittuneiden dikotomioiden kritiikki

Valenius ja Kantola sanovat, että feministisen kritiikin keskiössä on usein ollut edellä mainittujen lisäksi myös sukupuolittuneiden dikotomioiden purkaminen, jotka pitävät yllä tiettyä sukupuolijärjestystä. Tällaiset vastakkainasettelut sitovat eri sukupuolet tiettyihin sukupuolirooleihin ja tekevät kaikenlaiset poikkeamat ongelmallisiksi. Kansainvälisen politiikan dikotomioita ovat esimerkiksi: rationaalinen/irrationaalinen, autonominen/riippuvainen, me/he, järjestys/anarkia, suojelija/suojeltava, julkinen/yksityinen sekä objektiivinen/subjektiivinen. Feministinen tutkimus on kiinnittänyt huomiota näihin vastakkainasetteluihin ja osoittanut, että ensimmäinen puoli dikotomiasta liitetään miehiin ja maskuliinisuuteen ja jälkimmäinen naisiin ja feminiinisuuteen. Tällaiset vastakkainasettelut toimivat siten, että dikotomian ensimmäinen puoli määrittyy niin, että se on sitä, mitä dikotomian toinen puoli ei ole eli se määritellään tavoilla, joilla se eroaa vastakohtastaan. Keskeistä dikotomialle on myös hierarkia, jonka mukaan dikotomian ensimmäinen puoli on parempi kuin toinen puoli. Lisäksi dikotomian molemmat puolet ovat kokonaisuuden kaksi osaa, jolloin ne sulkevat toisensa toistensa ulkopuolelle, mutta myös määrittävät kokonaisuutta, jolloin ne ovat tyhjentäviä. Ei ole muita vaihtoehtoja, eikä mitään niiden ulkopuolella. Feministit ovat kritisoineet tällaisia dikotomioita, sillä ne yksinkertaistavat todellisuutta, peittävät alleen monimutkaisia prosesseja ja jähmettävät epätasa-arvoisia valtasuhteita. (Kantola & Valenius 2007, 33.)

2.4. Feministinen sodan ja sotalaitoksen tutkimus

Kansainvälisen politiikan yksi keskeisimpiä tutkimusaiheita on ollut sota ja siihen liittyvät kysymykset. Realismin ja sen valtiokeskeisen näkemyksen vallitseva asema kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on johtanut siihen, että tutkimus on keskittynyt valtioiden välillä käytäviin sotiin, niiden tavoitellessa omia etujaan. Feministinen sotien tutkimus on nostanut

esiin useita kysymyksiä, joita valtavirta pohjimmiltaan maskuliinisena tutkimussuuntana ei ole pitänyt oleellisena tai ei ole ottanut huomioon. Feministinen tutkimus on kiinnittänyt huomiota muun muassa armeijan maskuliiniseen luonteeseen, joka nojaa pitkälti jakoon julkisen ja yksityiseen valtion sisällä sekä kansalaisuuteen liitettäviin velvollisuuksiin ja oikeuksiin. Feministit ovat myös kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka armeijan maskuliinisuuden säilyminen on tärkeää valtion patriarkaalisen⁴ järjestelmän ylläpidossa. Sotien tutkimiseen keskittyvä feministinen tutkimus on myös kiinnittänyt huomiota esimerkiksi siihen, kuinka sota vaikuttaa naisiin erityisellä tavalla ja kuinka sota ja muut väkivallan muodot ovat liittyneinä toisiinsa. Feministiset tutkijat ovat osoittaneet, että sodan ja armeijan konteksteissa sukupuoli on merkittävä tekijä, jonka valtavirran tutkijat ovat jättäneet huomioimatta.

2.4.1. Militarisaatio

Kansainvälisen politiikan feministiset tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen seikkaan, kuinka realismin valtiokeskeinen turvallisuusajattelu nojaa oleellisesti valtioiden institutionalisoimiin armeijoihin ja niiden vaikutuksiin kaikilla elämänalueilla. Ilmiöstä käytetään vaihtelevasti nimitystä militarismi tai militarisaatio ja feministit ovat olleet erityisen kiinnostuneita tavoista, joilla naisia militarisoidaan.

Cynthia Enloe käyttää ilmiöstä nimitystä militarisaatio ja kuvaa sitä askeleittain eteneväksi prosessiksi, jossa armeija ulottaa kontrollinsa asteittain henkilöön tai asiaan tai henkilön hyvinvointi tulee riippuvaiseksi militaristisesta ajattelusta. Mitä enemmän militarisaatio muokkaa yksilöä tai yhteisöä, niin sitä enemmän ne pitävät armeijan tarpeita ja oletuksia paitsi arvokkaina, myös normaaleina. Militarisaatio on Enloen mukaan eräänlainen muutosprosessi ja se vaikuttaa niin kulttuurisesti kuin myös institutionaalisesti, ideologisesti ja taloudellisesti, mutta se ei kuitenkaan vaikuta kaikkiin asioihin kaikkina aikoina. (Enloe 2000, 3.) Steans nimittää ilmiötä militarismiksi. Hänen mukaansa militarismi voidaan määritellä ideologiaksi, joka pitää sotaa suuressa arvossa ja näin tehdessään auttaa oikeuttamaan valtion väkivaltaa. Hän sanoo, että vaihtoehtoisesti militarismi voitaisiin nähdä myös sosiaalisena prosessina, jossa armeijan ja sen vallan ja vaikutusten levittäytyminen sosiaalisen maailman eri osa-alueille tarkoittaa sotaan valmistautumista. (Steans 1998, 113.)

---

⁴ ”Patriarkaatti viittaa miehisen vallan järjestelmään, joka jäsentää kaikkia elämänalueita” (Kantola & Valenius, 2007, 20). Patriarkaatti ei kuitenkaan viittaa vain naisten alistamiseen, vaan myös osa miehistä on alistettuina patriarkaalisessa järjestelmässä (Miller 2001, 83).

Militarisaation käsite saattaa johtaa ajatukset ihmisiin armeijassa, mutta he eivät ole ainoita, joihin militarisaatio vaikuttaa. Enloe sanoo naisten kokemusten militarisaatiosta olevan erityisen merkittäviä militarisaation ymmärtämisen kannalta, sillä sotilaiden lisäksi myös heidän vaimonsa ja prostituoidut, joiden palveluja sotilaat käyttävät, ovat militarisoituneita. Militarisaation kohteeksi voi kuitenkin käytännössä joutua kuka tai mikä tahansa: elokuvatähdet, ammatit ja vaikkapa lelut. Ilmenemispaikastaan huolimatta militarisaatio vaatii kuitenkin sekä naisten että miesten myöntymisen, vaikka se etuoikeuttaa vain maskuliinisuutta. Militarisaatio ja sen kautta tapahtuva miehinen etuoikeuttaminen eivät kuitenkaan Enloen mukaan ole luontaisia ilmiöitä, vaan kulttuuristen uskomusten ja tiedostettujen päätösten tuotteita. (Enloe 2000, 1-34.) Militarisaation voitaisiin nähdä olevan merkittävässä roolissa armeijajärjestelmän ja yleisemmin patriarkaalisen yhteiskuntajärjestelmän ylläpidossa. Ihmisten ja erityisesti naisten riippuvuus armeijasta on tärkeää, jottei olemassa olevaa sosiaalista järjestystä kyseenalaisteta. Kuten Enloe sanoo, militarisaation kannattajat ja levittäjät näyttävät uskovan, että jos naisia ei pystytä kontrolloimaan tehokkaasti, niin myöskään miesten osallistumista militarisaatioon ei voida taata. Näin ollen naisten ja naisen kunniallisuuden, velvollisuuksien, seksuaalisuuden ja taitojen on militarisoijien mukaan oltava päätösten ja taivuttelun kohteena ja naisia koskevia päätöksiä on tehtävä jo ennen ja myös jälkeen konfliktien, eikä vain konfliktien aikana. (Enloe 2000, 294.)

Anuradha Mitra Chenoy ja Achin Vanaik sanovat militarisoitujen yhteiskuntien olevan hierarkkisempia ja patriarkaalisempia, kuin ei-militarisoidut yhteiskunnat ja jopa demokraattisesti järjestyneet yhteiskunnat voivat militarisoitua voimakkaasti. Heidän mukaansa militarisoidut yhteiskunnat alistavat naisia yleensä voimakkaimmin sekä julkisessa että yksityisessä piirissä. (Chenoy & Vanaik 2001, 131.)

2.4.2. Sotalaitoksen sukupuolittunut luonne

Perinteisen käsityksen mukaan valtiolla on pysyvät rajat ja sen sisällä asuu kansa, joka on identiteetiltään yhtenäinen. Eri valtiot erottuvat toisistaan rajojen vedon ja kansan ominaisen ja erityisen identiteetin perusteella. Koska kansainvälinen järjestelmä on anarkistinen, ja valtiot alati uhkaavat toistensa suvereniteettia, on valtioiden pyrittävä turvaamaan oma olemassaolonsa ja kansalaistensa turvallisuus. Valtioita ulkoisilta uhkilta turvaavat niiden omat väkivaltakoneistot, armeijat, joita voidaan ehkä kaikista selvimmin pitää patriarkaalisen järjestelmän maskuliinisuuden ilmentymänä. Steans sanoo, että poliittisen teorian ja

kansainvälisen politiikan realismin teorian diskursseissa valtion väkivalta on oikeutettu niiden keskeisten käsitteiden, autonomian ja kansallisen edun kautta, jotka nojaavat maskuliinisiin näkemyksiin rationaalisuudesta hallitsemisen tekniikkana. Ne toisin sanoen yhdistävät maskuliinisuuden valtaan. Tämän yhdistelmän ongelmana voidaan nähdä se, että vaikka maskuliinisuus ja valta ovat toisiinsa liittyneitä, ei kaikilla miehillä kuitenkaan ole pääsyä valtaan. Sukupuolen institutionalisoimisen voidaan nähdä olevan keskeinen valtion vallan kannalta. (Steans 1998, 87-88.) Kirsi Mäen mukaan armeijaa voitaisiin tarkastella esimerkiksi yhteiskunnan laillistamana laitoksena, joka avoimesti kouluttaa ja valmistautuu väkivaltaan ja yhdistää samalla väkivaltakäyttäytymisen miehiin ja miehisyteen. Mäki mainitsee armeijan myös olevan niin sodan kuin rauhankin oloissa riippuvainen monin tavoin naisiin ja naiseuteen liittyvistä käytännöistä ja oletuksista. (Mäki 2007, 105-106.)

Jako julkiseen ja yksityiseen piiriin valtion sisällä on pitkälti vaikuttanut sotalaitoksen voimakkaaseen maskuliinisuuteen. Feministit ovat kiinnittäneet huomiota siihen seikkaan, että kansalaisuus on kautta historian liitetty valtion julkiseen toimintaan ja sitä kautta maskuliinisuuteen ja mieheyteen. Steans mainitsee, että länsimainen poliittinen ajattelu on liittänyt maskuliinisuuden ja väkivallan toisiinsa sotasankarin käsitteen kautta ja historiallisesti kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet ovat olleetkin läheisessä yhteydessä kykyyn tarttua aseisiin valtiota puolustettaessa. (Steans 1998, 81.) Historiallisesti naiset ovat aina olleet osallisina armeijan järjestelmässä, vaikka heitä ei koskaan ole pakotettu osallistumaan asevoimiin. He ovat toimineet asevoimia tukevissa tehtävissä ja myöhemmin, kun armeijat ovat kasvaneet ja naisten läsnäoloa on pidetty sotilaita häiritsevänä, ovat naiset liikkuneet armeijoiden mukana sotilaiden vaimojen roolissa. Naiset ovat myös aika ajoin osallistuneet taistelurooleihin nationalistisissa taisteluissa, mutta ovat palanneet taistelujen loputtua naisille osoitettuihin rooleihin. Myöskään naisten osallistuminen palkkatyöntekoon esimerkiksi tehtaissa miesten ollessa rintamalla ei ole vaikuttanut naisten aseman pysyvään muuttumiseen. Steans sanookin hallitusten ja muiden tahojen huolehtineen siitä, ettei naisten osallistuminen miesten töihin ole pysyvää, ja ettei se vaikuta perheiden elämään sota-ajan jälkeen. (Steans 1998, 89-91.) Nykyään naiset pääsevät armeijaan helpommin, vaikka esimerkiksi useissa Euroopan maissa, naisten armeijaan pääsy sallittiin vasta EU:n lainsäädännön myötä, eivätkä kaikki armeijan erikoistehtävät ole vieläkaan naisten saavutettavissa (Kantola 2007, 37). Naisten roolista armeijassa on kautta aikojen oltu montaa mieltä ja naisten epäsovivuutta taistelurooleihin on pitkään pidetty luonnollisena. Naisille on useimmiten nykypäivänäkin uskottu niin sanottuja tukirooleja, joissa heidän ei tarvitse kantaa tai käyttää asetta: terveydenhuolto-, sihteeri- ja konttorityötä tai kuljetukseen ja viestintään

liittyviä tehtäviä. (Skjelsbaek & Smith 2001, 6-7.) Naiset on pyritty pitämään taisteluroolien ulkopuolella ja muissa tehtävissä, jotka eivät vaaranna armeijan maskuliinista järjestelmää. Steans sanoo, että naiset voivatkin olla mittaamattoman arvokas resurssi sotaväelle, jos heidät saadaan pysymään marginaalisessa roolissa armeijan identiteettiin nähden. Toisin sanoen naisten tulee pitäytyä vaimojen, äitien ja tyttöystävien rooleissa ja miehet on saatava uskomaan, että naisten turvallisuus on riippuvainen miesten rohkeudesta sotilaina ja valtion puolustajina. (Steans 1998, 90.)

Steansin mukaan voitaisiin väittää, että patriarkaalinen valtio oikeuttaa miehistä valtaa ja naisten sulkemista taisteluiden ulkopuolelle miehisten ominaisuuksien perusteella: vain miehillä on valtion puolustamiseen tarvittavaa rohkeutta ja arvokkuutta. Naisten ulkopuolelle jättämistä ei tosin voida ymmärtää pelkästään synnynnäisten ominaisuuksien perusteella, vaan sukupuoli on ymmärrettävä kulttuurisina instituutioina ja käytäntöinä, jotka määrittelevät maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä. (Steans 1998, 92.) Maskuliinisuuden ja feminiinisyyden voitaisiin Skjelsbaekin mukaan sanoa olevan neuvoteltuja tulkintoja siitä, mitä on olla nainen tai mies ja tällaiset tulkinnat määrittelevät kaikkea naisten ja miesten toimintaa ja ajattelua (Skjelsbaek 2001, 47). Harvat miehet ja naiset täyttävät maskuliinisuuden ja feminiinisyyden ideaaleja, vaikka kaikkien ajatellaan tavoittelevan näitä ominaisuuksia ja kaikkia arvioidaan näiden ideaalien valossa. Todellisuudessa kaikki eivät sopeudu tai sovi tällaisiin sukupuolten stereotyyppioihin. Joka tapauksessa sukupuolen voidaan sanoa olevan joukko merkityksiä, jotka vaikuttavat siihen, kuinka koemme, näemme ja esittelemme itsemme miehinä ja naisina. Nämä merkitykset ulottavat vaikutuksensa kaikkiin ihmisiin. Toisin sanoen ihmisten odotetaan esimerkiksi käyttäytyvän sukupuolelleen ominaisella tavalla. Jos mies käyttäytyy naiselle tyypillisellä tavalla, ei häntä pidetä kovin miehekkäänä. Samanlainen ajattelumalli koskee naisia. (Steans 1998, 92.) Tällaiset sukupuolistereotyyppiat ovat tärkeässä roolissa armeijajärjestelmässä.

Armeijan on katsottu olevan merkittävä tekijä patriarkaalisen järjestelmän ylläpidossa juuri siitä syystä, että se yhdistää taistelemisen ja maskuliinisuuden toisiinsa ja sitä kautta oikeuttaa miehistä ylivaltaa. Armeija tekee pojista miehiä, sillä pojat eivät synny sotilaiksi. Sotilaaksi tuleminen tarkoittaa naisellisten ominaisuuksien, kuten pelon ja kaipuun hallintaa, ja naismaiset pojat joutuvat usein sotaväessä kiusaamisen kohteiksi sen takia, että homoseksuaalisuutta halveksutaan voimakkaasti instituution kaikissa portaissa. Voitaisiin sanoa, että sotilaallinen käyttäytyminen määritellään sodan miehistyksen myytin kautta ja sotilaista tulee miehiä vasta tappamiskoulutuksen jälkeen. (Steans 1998, 92-93.) Naiset ja

naisiin liitettävät myyttiset ominaisuudet siis toimivat rajanvetona. Naisellisia ominaisuuksia pidetään ei-toivottuina ja niiden hallitseminen ja karsiminen johtaa todelliseen, oikeanlaiseen maskuliinisuuteen. Armeijassa kuten muuallakaan ei kuitenkaan ole vain yhtä tiettyä maskuliinisuutta. Tämä näkyy Steansin mukaan muun muassa siinä, että väkivaltainen maskuliinisuus ei ole sallittua esimerkiksi upseerille. Sukupuoli on merkittävä tekijä asevoimille ja valtiokoneisto pyrkii rakentamaan tietynlaisia maskuliinisuuden muotoja ja ohjailemaan niiden välisiä suhteita. Yksi maskuliinisuuden muoto, homoseksuaaliset miehet, ovat halveksittuja ja ulkopuolelle suljettuja, koska eivät vastaa vallalla olevaa käsitystä miehisyydestä. (Steans 1998, 93.)

Naisten sulkeminen pois taistelutehtävistä ei siis ole historiallinen sattuma, vaan se on ollut välttämätöntä siitä syystä, että naiset ilmentävät sitä, mikä ei ole maskuliinista. Jos naiset laskettaisiin taistelutehtäviin, olisi sotilaan maskuliininen identiteetti uhattuna. Toisin sanoen miehet olisivat epävarmoja omasta miehisestä identiteetistään ja sen myötä myös etuoikeutetusta asemastaan sosiaalisessa järjestyksessä. Naisten on katsottu jossain mielessä olevan epäsoivia tiukkaan armeijaelämään tai sitten heitä on pidetty uhkana armeijan valmiudelle. On myös väitetty naisten olevan heikompia tai muuten fyysisesti epäsoivia asepalvelukseen ja naisten sulkemista taisteluroolien ulkopuolelle on usein oikeutettu myös naisten kyvyttömyydellä tappaa, vaikka naiset ovat todistettavasti aivan yhtä kykeneväisiä hengen riistoon kuin miehetkin. Naisten läsnäolon taistelussa on myös väitetty vaikuttavan miehiin niin, että he pitävät naisten puolustamista tärkeämpänä kuin vihollisen voittamista ja niin, että miehinen taistelutoveruuden side kärsii. Steansin mukaan vaikuttaisi siltä, että silloinkin, kun naiset pääsevät taistelutehtäviin, heidän ajatellaan joko uhkaavan kurin ja miesten keskinäisen kumppanuuden prosesseja, jotka ovat tärkeitä nopealle mobilisaatiolle tai sitten heitä pidetään muuten uhkana, koska he edustavat kilpailevia arvoja ja arvostuksia. Feministit ovat kiinnittäneet huomiota myös siihen, että paradoksaalisesti nainen on kuitenkin myös hyvin arvostettu, mutta vain rooleissa, jotka eivät vaaranna miehistä valtaa. Naisten jättäminen armeijan ja taistelemisen ulkopuolelle johtuu siis naisten riittämättömästä maskuliinisuudesta. (Steans 1998, 93-96.)

Toisinaan on esitetty vaatimuksia naisten laskemisesta taistelurooleihin. Näitä vaatimuksia ei ole tehty vain oikeuksien tasa-arvon tai taloudellisten ja sosiaalisten etujen saavuttamisen nimissä, vaan myös sitä silmällä pitäen, että sosiaalinen ja poliittinen järjestys on riippuvainen maskuliinisuudesta. Steans sanookin, että jos naiset pitävät luonnollisena itsensä jättämistä taisteluroolien ulkopuolelle, he auttavat päätöksentekijöitä pitämään yllä tiettyjen toimintojen

maskuliinisuutta ja toisten toimintojen ei-maskuliinisuutta. Tämä toimii sen erottelun perusteella, jonka mukaan naiset ovat toisia eli ei-maskuliinisia ja heidät on esitettävä alempiarvoisina ja alistettuina sekä ulkopuolelle suljettuina. (Steans 1998, 94.) Skjelsbaek & Smith sanovat poliitikkojen ja sotilaiden usein ilmaisseen pelkoa siitä, että naisten päästäminen armeijaan muuttaisi sotaväen sisäistä kulttuuria. He painottavat kuitenkin sitä, ettei kukaan tiedä, millainen pääosin naisista koostuva armeija olisi, eikä mikään moderni armeija ole edes ollut kiinnostunut ottamaan asiasta selvää. Naisten värväämisen tarkoituksena ei heidän mielestään olisi asevoimien kulttuurin muuttaminen, vaan pääpaino naisten rekrytoinnissa asevoimiin olisi heidän mielestään siinä, että saataisiin naisten kyvyt ja motivaatio hyödynnetyksi ja sitä kautta myös värvättäviä olisi enemmän. (Skjelsbaek & Smith 2001, 7.) Gierytz sanoo, että koska armeija on valtiojärjestyksen, päätöksenteon ja hallinnon tärkeä osa, tulisi kaikkien kansalaisten, niin naisten kuin miestenkin olla kiinnostuneita siitä, millainen heidän armeijansa on. Lisäksi kaikkien tulisi voida päättää omasta puolestaan sotavoimiin liittymisestä. Naisten ollessa armeijan ulkopuolella heitä ja heidän mielipiteitään ei huomioida myöskään päätöksenteossa suhteessa asevoimien käyttöön, armeijainstituution muutoksiin ja kokonaisuudessa sen toiminnan hallintaan. (Gierytz 2001, 24.)

2.4.3. Sodan ja väkivallan muiden muotojen yhteys

Kansainvälisen politiikan feministit ovat kiinnittäneet huomiota siihen seikkaan, että sodan ja väkivallan muiden muotojen välillä on selvä yhteys. Valtavirran kansainvälinen politiikka nojaa edelleen ajatukseen jaosta kotimaiseen ja ulkomaiseen alueeseen sekä näkemykseen valtioista rajattuina yhteisöinä, joilla on yhteinen identiteetti ja yhteinen halua selviytyä anarkistisessa maailmassa. Tästä syystä valtavirta tekee selvän erottelun edelleen myös sodan ja muiden väkivallan muotojen välille. Valtavirran mukaan turvallisuus on kansallisten yhteisöjen suojelemista ulkopuolella olevilta toisilta ja niiden harjoittamalta väkivallalta. Feministit ovat kritisoineet tätä valtavirran näkemystä muun muassa siitä, että usein käytetty suojelija/suojeltava-dikotomia ei paljasta sitä, missä määrin naiset ovat osallisina sodassa. Tämän lisäksi on kiinnitetty huomiota siihen, että maskuliinisuuden ja feminiinisuuden ideologiat ovat tärkeässä roolissa sodan käynnissä. Feministit ovat myös kiinnittäneet huomiota siihen, että suojelija/suojeltava-jaottelu häivyttää ne erityiset tavat, joilla naiset kärsivät sodissa ja feministit ovatkin pyrkineet tuomaan sodissa kärsineiden naisten äänet kuuluviin. Naisten tarinoiden kautta on ymmärretty myös, ettei sodilla koskaan ole selkeää alkamis- tai loppumispistettä, vaan sodan jälkeenkin naisten on huolehtijoina kamppailtava fyysisten, psykologisten ja emotionaalisten ongelmien kanssa, joita ihmiset kohtaavat.

Feministinen analyysi sodasta siis painottaa sodan ja väkivallan muiden muotojen yhteyttä, jolloin mieheyden ja kansallisuuden sekä maskuliinisuuden, militarismin ja väkivallan väliset yhteydet ovat merkittäviä. (Steans 1998, 99-100.) Cynthia Cockburn puhuu väkivallan jatkumosta ja sanoo sukupuolen olevan se tekijä, joka linkittää väkivallan muodot toisiinsa riippumatta siitä, tapahtuuko väkivalta henkilökohtaisella vai kansainvälisellä tasolla, kotona vai kodin ulkopuolella, sodassa vai rauhan aikana. Sodan ja rauhan tai sotaa edeltävän tai seuraavien aikojen välille on hänen ja monien muiden feministien mielestä ylipäätään tarkoituksetonta tehdä jyrkkää erottelua, sillä väkivaltaa, joka ilmenee sukupuolen kautta, esiintyy kaikkina edellä mainittuina aikoina. Lisäksi väkivallan jatkumo kulkee sosiaalisissa, poliittisissa ja taloudellisissa suhteissa, joissa sukupuoli on merkittävästi mukana. Sukupuolten välisten valtasuhteiden epätasapaino synnyttää useimmissa yhteisöissä väkivaltaan taipuvaisia maskuliinisuuden kulttuureja, joissa sukupuolten välinen suhde on yhdistävä tekijä. (Cockburn 2004, 43-44.) Tässäkin yhteydessä on tärkeää muistaa, ettei patriarkaatti alista pelkästään naisia, vaan valtaa pitävät miehet alistavat myös toisia miehiä. Shahrzad Mojab sanoo naisiin kohdistuvaa väkivaltaa esiintyvän ympäri maailman, mutta sen muodot vaihtelevat riippuen kontekstista, jossa patriarkaaliset sukupuolten suhteet ovat vuorovaikutuksessa sosiaalisten rakennelmien kuten kulttuurin, uskonnon, luokan, rodun, etnisyyden tai kansallisuuden kanssa. Hän itse on tutkinut naisiin kohdistuvia kunniamurhia Irakin kurdien keskuudessa niin sodan kuin rauhan aikana ja huomannut niiden operoivan eri tavoin ajankohdasta riippuen. (Mojab 2004, 108-112.) Kunniaan liittyvää väkivaltaa on tutkinut myös Kirsti Härkönen (2004). Hänen tarkastelunsa kohteena on ollut naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta Turkissa, jossa naisen seksuaalisuus on muiden islamin maiden tavoin usein tiiviisti kytköksissä kollektiiviseen kunniaan ja häpeään. Cockburn mainitsee yhtenä erilaisena esimerkkinä sukupuolittuneesta väkivallasta Columbinen lukion ampumisvälikohtauksen Yhdysvalloissa, jossa teinipojat ampuivat kuoliaaksi opiskelijatovereitaan, opettajan ja lopuksi itsensä. Cockburnin mukaan kyseessä oli kahden maskuliinisen kulttuurin väkivaltainen kohtaaminen, jossa syrjityt kohdistivat väkivallan suosittuihin ”hegemonisen maskuliinisuuden” edustajiin. (Cockburn 2004, 25-27.) Steansin mukaan sodan, sen uhan tai kasvaneen aggression voidaan katsoa vaikuttavan myös parisuhdeväkivaltaan: todennäköisyys siihen, että oma mies raiskaa tai hakkaa vaimonsa kasvaa yhteiskunnassa nousseen aggression myötä (Steans 1998, 101). Sukupuolittuneella väkivallalla on siis erilaisia muotoja ja sodan, väkivallan ja naisten alistamisen voidaan katsoa juontavan juurensa patriarkiaan, jonka erottamattomia osia armeijainstituutiot ja valtiot ovat ja näin ollen, kuten Steans huomauttaa, sota ja väkivalta eivät ole juurtuneena ihmisen

luonteeseen tai kansainväliseen anarkiaan, kuten poliittinen realismi olettaa. (Steans 1998, 102.)

2.5. Sota ja sukupuoli

Sukupuoli on merkittävä osatekijä sodan ja konfliktin kontekstissa kuten muissakin poliittisissa ja sosiaalisissa konteksteissa. Miehet ja naiset eivät koe sotaa ja siihen liittyviä seikkoja samalla tavoin, vaan heidän kokemuksensa niistä ovat erilaisia. Kokemusten erilaisuuteen vaikuttavat sukupuolten sosiaaliset, ideologiset ja fyysiset erot, toisin sanoen sukupuolinen jakauma tai sukupuolten roolit yhteiskunnissa, sukupuoliin liitettävät symboliset ja ideologiset seikat sekä naisten ja miesten vartaloiden rakenteelliset erot. Sotien luonteen muuttumisen myötä sotien vaikutukset koskettavat kasvavassa määrin naisia ja sukupuolittuneesta väkivallasta on tullut osa sodankäynnin strategiaa.

2.5.1. Sodankäynnin muuttunut luonne

Viimeaikainen sotien tutkimus on kiinnittänyt huomiota sodankäynnin luonteen muuttumiseen. Mary Kaldor puhuu uusista ja vanhoista sodista ja kiinnittää huomion sodankäynnin uusiin ulottuvuuksiin. Hänen mukaansa meidän käsityksemme sodasta syntyi 1400 – 1700- luvun Euroopassa ja sittemmin tämä käsitys ja itse sodankäynti on kokenut useita muutoksia ajan saatossa. Kaldor sanoo 1600- ja 1700-lukujen sotien olleen suhteellisen rajattuja ja liittyneen itsevaltaisten valtioiden vallan lisäämiseen. 1800-luvun sodat olivat hänen mukaansa vallankumouksellisia sotia, jotka liittyivät kansallisvaltioiden syntyyn. Kaldor määrittelee 1900-luvun alun totaalisen sodankäynnin ja myöhemmin mielikuvien tasolla käydyn kylmän sodan, liittoutumien ja blokkien väliseksi sodaksi. Vaikka kaikki nämä sodat ovat olleet omanlaisiaan monessa suhteessa, ovat ne kuitenkin Kaldorin mukaan olleet samanlaisia siinä mielessä, että niissä kaikissa oli kyse modernin valtion luomisesta. (Kaldor 2001, 26.) Kaldorin mukaan uudet sodat poikkeavat vanhoista sodista tavoitteiltaan, menetelmiltään ja rahoitukseltaan. Uusien sotien tavoitteet eivät Kaldorin mukaan ole geopoliittisia tai ideologisia, kuten menneisyyden sodissa, vaan ne liittyvät identiteettikysymyksiin. Kaldor viittaa identiteettipolitiikalla vaatimukseen vallasta erityisen identiteetin perusteella, esimerkiksi kansallisuuden, heimon, uskonnon tai kielen perusteella. Hänen mukaansa kaikissa sodissa on ollut tietyllä tavalla kyse identiteetistä, mutta aiemmin taustalla on ollut käsitys valtion edusta tai jokin tulevaisuutta rakentava suunnitelma eli

näkemyksistä rakentaa yhteiskunta. Uudenlaisessa identiteettipolitiikassa valtaa vaaditaan tietyn luokittelun perusteella ja se vetoaa pitkälti muistiin ja perinteeseen. Toisaalta taas identiteettipolitiikan lähteitä myös keksitään uudelleen. (Kaldor 2001, 17-18.) Kaldorin mukaan identiteettipolitiikka on yleensä pirstouttavaa, menneisyyteen suuntautuvaa ja eksklusiivista, ja tiukasti rajattuun identiteettiin perustuvat poliittiset ryhmittymät ovat useimmiten nostalgisia liikkeitä, jotka pohjautuvat sankarillisen menneisyyden jälleenrakentamiseen sekä todellisten tai kuviteltujen vääryyksien ja kuuluisien voitettujen tai hävittyjen taisteluiden muistelemiseen. Ne tekevät itsensä hyödyllisiksi lietsomalla epävarmuutta ja pelkoa historiallisista vihollisista sekä uskottelemalla, että muuhun ryhmään kuuluvat ihmiset ovat uhkatekijä. Heikoimmillaan identiteettipolitiikka tarkoittaa Kaldorin mukaan toisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten henkistä syrjintää ja pahimmillaan se johtaa väestön karkotuksiin ja kansanmurhaan. (Kaldor 2001, 107.)

Myös sodankäynnin keinot ovat Kaldorin mukaan muuttuneet. Uusissa sodissa vältellään hänen mukaansa taisteluita ja vallataan alueita väestön poliittisen hallinnan kautta, jolloin tarkoituksena on luoda epävakautta sekä kylvää pelkoa ja vihaa kun väestöä pyritään hallitsemaan hankkiutumalla eroon ihmisistä, joilla on erilainen identiteetti. Kaldorin mukaan uusien sotien strateginen päämäärä on väestön karkottaminen massamurhien, pakkosiirtojen sekä poliittisen, psykologisen ja taloudellisen pelottelun avulla ja tämän vuoksi uusissa sodissa pakolaisten ja kodittomiksi joutuneiden ihmisten määrä on suunnaton ja suuri osa väkivallasta kohdistuu siviileihin. Uudet sodat erottuvat vanhoista myös siinä, että ne eivät ole enää organisoitujen yksikköjen välisiä taisteluita, vaan mukana on hyvin erityyppisiä taistelijoita, esimerkiksi puolisoitilallisia yksiköjä, palkka-armeijoita tai poliisivoimia, jotka käyttävät kehittyntä teknologiaa, niin aseistuksessa kuin viestinnässä. Uudet sodat poikkeavat aiemmista sodista myös taloudelliselta näkökannalta. Uusissa sodissa talous toimii Kaldorin mukaan lähes päinvastaisesti, kuin esimerkiksi maailmansodissa, jolloin taloutta ohjattiin keskitetysti ja se mobilisoi koko yhteiskunnan ja turvasi omavaraisuuden. Uusien sotien talousrakenne on hajanainen ja vain pieni osa väestöstä osallistuu siihen, työttömyysasteen ollessa korkea. Lisäksi uusien sotien talous nojautuu pitkälti ulkopuolisiin voimavaroihin ja taistelevat yksiköt rahoittavat toimintaansa ryöstelemällä, laittomalla kaupalla ja ulkopuolisella tuella. (Kaldor 2001, 20.) Uudet sodat ovatkin Kaldorin mukaan globalisoituja sotia ja ne liittyvät valtion hajoamiseen ja vallan hajautumiseen. Vain pieni osa väestöstä osallistuu sotaan, sillä taistelevien joukkojen maksukyky on heikko, eikä niillä ole legitimitteettiä. Paikallista tuotantoa on vähän, jolloin sodankäynti on pitkälti riippuvainen laittomuuksista sekä ulkopuolisesta tuesta. Taisteluja käydään harvoin ja väkivalta kohdistuu

lähes yksinomaan siviileihin taistelevien ryhmien tehdessä usein yhteistyötä. (Kaldor 2001, 125.) Kaldor sanookin, että sen mitä aiemmin pidettiin vanhojen sotien epätoivottuna ja laittomana sivuvaikutuksena, on nyt olennainen osa taistelua uusissa sodissa ja vaikka toisinaan sanotaan uusien sotien olevan täyskäännös kohti alkukantaisuutta, niin uudet sodat ovat kuitenkin rationaalisia, sillä ne käyttävät rationaalista ajattelua sotilaallisiin tarkoituksiin ja kieltäytyvät normatiivisista rajoituksista. (Kaldor 2001, 137.)

2.5.2. Sotien vaikutukset naisiin

Kaldorin määritelmän mukaan uusissa sodissa on siis pitkälti kysymys identiteeteistä, jolloin myös sodankäynnin menetelmät ovat toisenlaiset kuin vanhoissa sodissa ja sodankäynnin kohteena ovat pääasiallisesti siviilit. Skjelsbaek & Smith sanovat vuosien 1990 ja 1999 välillä olleen 118 aseistettua konfliktia ja tuloksena arviolta 6 miljoonaa kuollutta. Vain harvat näistä konflikteista ovat olleet kahden suvereenin valtion välisiä avoimia yhteenottoja, useimmat ovat olleet sisällissotia, joista on tullut kansainvälisiä ulkopuolisten valtojen osallistuessa niihin maksajina, tavaran toimittajina, kouluttajina tai taistelijoina. Tällaiset sodat ovat yleensä pitkiä, hitaita konflikteja, jotka käydään usein jonkun maan tietyissä osassa ja siviilit eivät ole vain sivullisia uhreja, vaan nimenomaan sodankäynnin kohteita. (Skjelsbaek & Smith 2001, 3-4.)

Ennen sodan tai vihollisuuksien alkamista on Cockburnin mukaan mahdollista nähdä varoittavia merkkejä mahdollisista tulevista väkivaltaisuuksista. Tällaisia merkkejä ovat taloudellinen ahdinko, militarisaatio ja ideologioiden muuttuvat painotukset. Cockburn katsoo taloudellisen ahdinon liittyvän Johan Galtungin lanseeraamaan rakenteellisen väkivallan käsitteeseen, jolloin väkivalta on piiloutuneena väkivaltaa oikeuttavan yhteiskunnan rakenteisiin ja kulttuuriin. Rakenteelliseen väkivaltaan liittyy myös vallan ja resurssien epätasainen jakautuminen ja talouden heikkojen suhdanteiden voidaan myös katsoa olevan osa rakenteellista väkivaltaa. Näin ollen, kuten Cockburn sanoo, nainen saattaa kokea rakenteellista väkivaltaa avioliitossa, jossa miehellä tai patriarkalisella yhteisöllä on valtaa häneen, jo kauan ennen kuin hän kokee miesten harjoittamaa fyysistä väkivaltaa. Taloudellinen ahdinko saattaa Cockburnin mukaan näkyä myös esimerkiksi alentuneina palkkoina tai korkeana työttömyytenä, eikä se välttämättä johda väkivaltaan, mutta yhdistyneenä muihin tekijöihin, kuten nationalistiseen liikehdintään, se saattaa kiihdyttää väkivaltaa. Yhteiskunnissa, joissa myöhemmin esiintyy avointa väkivaltaa, on monesti etukäteen nähtävissä militarisaation ja aseiden tuonnin kasvua. Sosiaalisten jännitteiden

kasvaessa ja miesten kantamien aseiden lisääntyessä myös perhe- ja parisuhdeväkivalta usein lisääntyy. Eripuraa aiheuttavat muutokset ideologioissa ovat myös varoittava merkki tulevasta konfliktista tai poliittisesta väkivallasta. Yleensä ideologioilla pyritään tekemään rajanvetoa meidän ja muiden välille eroavaisuuksien perusteella. Cockburn sanoo, että usein rajanvetoa seuraa patriarkaalisen perheideologian vahvistaminen, miesten ja naisten sekä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden erottelun syventäminen ja miesten valmistelu taisteluun ja naisten valmistelu sen tukemiseen. (Cockburn 2004, 30-33.)

Varsinaisten taistelujen alettua sota vaikuttaa miehiin ja naisiin eri tavalla jo pelkästään siitä yksinkertaisesta syystä, että miehet ovat useimmiten konfliktien aikana poissa kotoa, taistelemassa ja naiset pysyttelevät mahdollisuuksien mukaan kodeissa huolehtimassa perheistä ja toimeentulosta. Jeanne Vickers sanoo naisten kärsivän sodissa useilla eri tavoilla. Naiset ja perheenjäsenet, joista he huolehtivat saattavat loukkaantua tai kuolla taistelujen seurauksena, heidän kotinsa saattaa tuhoutua tai heidän on paettava kodeistaan uhan alla. Ruuasta on usein pulaa ja nälkäiset lapset lisäävät huolta. Miesten, isien ja poikien kuolema taistelussa vaikuttaa naisten ja perheiden elämään pitemmällä aikavälillä. (Vickers 1993, 18.) Cockburnin mukaan kolme ilmeisen sukupuolittunutta sodan elementtiä vaikuttavat merkittävästi naisiin ja naisten elämään konfliktialueilla: mobilisaatio, jokapäiväisen elämän ja toimeentulon rapautuminen sekä vartaloon kohdistuvat julmuudet. Mobilisaatiossa on kyse liittymisestä taisteleviin joukkoihin ja se koskee yleisen käsityksen mukaisesti pääasiallisesti miehiä. Cockburn sanoo miesten osallistuvan väkivaltaan monesta eri syystä, esimerkiksi rahan, kunnian tai veljeyden vuoksi tai puolustaakseen tai vapauttaakseen itsensä tai muut. Cockburn jatkaa, että usein myös miesten sijoittuminen patriarkaalisessa sukupuolijärjestelmissä ja niiden tuottamat maskuliiniset identiteetit tukevat edellä mainittuja syitä, sillä useimmissa maailman kulttuureissa maskuliinisuus liitetään taisteleamiseen. Asevoimissa on kuitenkin luultavasti aina ollut myös naisia läsnä, useimmiten huoltotehtävissä. Cockburn sanoo, että naiset ovat lisääntyvässä määrin valinneet tai heidät on värvätty kansallisiin armeijoihin, joissa he joko toimivat tai eivät toimi taistelurooleissa. (Cockburn 2004, 34.) Nira Yuval-Davis sanoo, että naisten ja miesten tehtävien rajat hämärtyvät armeijassa silloin, kun ei voida tehdä selvää eroa taistelukentän ja kotikentän välille ja näin ollen yleensä armeijan tukitehtävissä toimivat naiset saattavat toisinaan tarttua aseisiin ja taistella miesten rinnalla. Yuval-Davis jatkaa, että naisten liittyminen armeijaan voi saada hyvin erilaisia muotoja riippuen siitä, mikä tavoite asetetaan poliittisesti etusijalle. (Yuval-Davis 2004, 171-172.)

Kuten Cockburn sanoo, tämän päivän aseellisissa konflikteissa ei voi enää tehdä eroa taistelijoiden ja siviilien välille sodan kohteina, kuten esimerkiksi toisessa maailmansodassa, jolloin siviilit muodostivat puolet sodan uhreista. Nykyään siviilien osuus sodassa kaatuneista on Cockburnin mukaan 90 %. Miesten ollessa osallisina taisteluissa, koostuu siviiliväestö pääosin naisista ja lapsista. Sotiminen ja terrori aiheuttavat joskus jopa suunnitellun tahallisesti arkipäivän elämän hankaloitumisen, toisin sanoen materiaalista ja taloudellista puutetta, sosiaalisen verkoston rikkoutumista tai kodittomuutta. Tällä on suuri vaikutus naisiin, jotka perinteisesti huolehtivat elämän ja yhteisöjen säilymisestä tavoilla, jotka ovat riippuvaisia sekä sosiaalisesta luokasta että sukupuolesta. Näin ollen kaikista köyhimmillä on pienimmät mahdollisuudet päästä pois taistelualueilta tai ostaa suojelua. (Cockburn 2004, 35.)

Vickers sanookin useimpien naisten kokemusten sodasta koskevan joutumista keskellä tulitusta siviilin roolissa. Naiset ovat myös suojaattomia miesten ollessa taistelemassa tai kuolleita ja joutuvat usein taistelemaan toimeentulosta ja kärsivät erilaisista väkivallan muodoista. Vickersin mukaan yksi merkittävimmistä sodan vaikutuksista naisiin on pakolaisuus. Maailman pakolaisväestöstä suurimman osan, eli ainakin 80 %, muodostavat naiset ja nuoret tytöt ja pakolaisten määrä kasvaa jatkuvasti. Suuri osa pakolaisista on Vickersin mukaan sijoittuneina maissa, jotka hädin tuskin pystyvät heikon talouden ja infrastruktuurin vuoksi huolehtimaan edes omista kansalaisistaan. Useat pakolaisiksi joutuneista joutuvat viettämään pitkiä aikoja vieraassa maassa, ennen kuin voivat turvallisesti palata koteihinsa ja joillakin ei ole muuta mahdollisuutta kuin aloittaa elämän rakentaminen uudessa maassa. (Vickers 1993, 23-27.) Jennifer Hyndmanin mukaan pakolaisleirit voivat olla itsessään konfliktialueita. Isäntämaiden laillistamina ja YK:n hallinnoimina ne ovat väliaikaisia turvapaikkoja ja usein riippuvaisia ulkopuolisesta kansainvälisestä talousavusta. Pakolaisten ja paikallisten välejä hiertää usein kilpailu resursseista, epäreilun kohtelun tunteet ja kysymykset poliittisesta epävakauudesta johtuen suuresta määrästä pakolaisia. Pakolaisleirien asukkaat kokevat usein turvattomuutta, sillä ryöstely sekä seksuaalinen ja muunlainen väkivalta ovat yleisiä. (Hyndman 2004, 193, 204.)

Edellä mainittuja vaikutuksia unohtamatta Cockburnin mukaan sodassa ilmenevät sukupuolierot tulevat kuitenkin kaikista selvimmin ilmi vartaloon kohdistuvissa julmuuksissa. Hänen mukaansa miesten ja naisten kuolemat ovat erilaisia, ja heitä kidutetaan ja käytetään hyväksi eri tavoilla sodissa. Nämä erot johtuvat sekä sukupuolten välisistä fyysisistä eroista että miesten ja naisten vartaloihin liitetystä kulttuurisista merkityksistä. (Cockburn 2004, 35-36.) Skjelsbaek & Smith sanovat raiskauksen olevan erityisesti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. He sanovat, että vaikka myös miehet voivat joutua ja joutuvatkin raiskatuiksi esimerkiksi

erityisesti täysin miehisissä konteksteissa, kuten vankiloissa, niin sodassa miehet harvoin joutuvat raiskauksen kohteeksi. Vaikuttaisi siis siltä, että sodan kontekstissa raiskaus vaikuttaisi pelkästään naisiin. On myös kiinnitetty kasvavassa määrin huomiota siihen seikkaan, että raiskausta käytetään tämän päivän sodissa tarkoituksellisen aseena. (Skjelsbaek & Smith 2001, 4.) Women, Law & Development Internationalin (1998, 14) raportti naisiin kohdistuvasta väkivallasta konflikteissa kertoo raiskauksen lisäksi myös muiden sukupuolittuneen väkivallan muotojen olevan yleisiä. Kuten Cockburn sanoo, niin sodankäynnissä ja poliittisessa terrorismissa käytetyt instrumentit, joilla vahingoitetaan vartaloa, tarkoituksena vaikuttaa henkiseen tilaan tai ilmapiiriin negatiivisesti, ovat erilaisia sukupuolesta riippuen ja naisten tapauksessa myös seksualisoituja (2004, 36).

Cockburnin mukaan sodan ja sodan jälkeisen ajan välillä ei ole yleensä selkeää rajaa ja joskus sotiminen saattaa tauota alkaakseen taas pian uudelleen. Sodista selviytyneillä ei usein ole muuta jäljellä kuin sodan jättämät traumat ja vammat. Sotien jäljiltä maailmassa on runsaasti pakolaisia, joiden elämä pakolaisleireissä saattaa olla kurjaa, vaarallista ja yksipuolista ja heitä vaivaavat muistot aikaisemmasta elämästä, jota eivät ehkä koskaan saa takaisin. Osa aseellisten konfliktien ja poliittisen terrorin seurauksena pakolaisiksi päätyneistä joutuu asettumaan uuteen maahan, opettelemaan uuden kielen ja elinkeinon sekä omaksumaan uuden identiteetin. Miesten ja naisten kokemukset pakolaisuudesta eroavat usein toisistaan ja naisille elämä pakolaisleirissä saattaa olla painajaismaista heidän joutuessa huolehtimaan oman itsensä lisäksi lapsista ja toimeentulosta. Lisäksi naisia ja tyttöjä ahdistelevat usein paikalliset miehet, poliisit ja jopa muut pakolaiset. Nuorilla miehillä ja pojilla on riski joutua värvätyiksi rikollisjengeihin tai puolisolitaallisiin joukkoihin. Pakolaisuuden lisäksi sotien jälkeen on selvittävä monista muista ongelmista: Infrastruktuurit on rakennettava uudelleen, miinat on raivattava, kasvillisuus istutettava uusiksi ja uusia elinkeinoja etsittävä. Usein puuttuva pääoma aiheuttaa kasvavia velkoja uudelleenrakentamisen seurauksena. Cockburnin mukaan myös uudelleenrakennus koskettaa naisia ja miehiä eri lailla. Miehet joutuvat kouluttautumaan uudestaan saadakseen töitä taistelujen jälkeen ja naiset joutuvat usein luopumaan rooleistaan ja itsenäisyydestään, jotka saavuttivat sodan aikana. Työpaikkojen puutteen ja muiden taloudellisten esteiden takia naisten ainoa mahdollisuus elättää itsensä ja perheensä on usein prostituutio. Sota- ja konfliktialueille lähetetään usein myös kansainvälisiä rauhanturvajoukkoja sekä humanitaarista apua, jotka auttavat pitämään yllä tulitaukoa ja tarjoavat ruokaa ja tarvikkeita. Joskus nämä toimijat aiheuttavat kuitenkin myös ongelmia: YK:n rauhanturvajoukot ovat kohdanneet syytöksiä alaikäisten prostituoitujen palvelujen ostamisesta sekä raiskauksista ja jotkut humanitaariset avustusjärjestöt ovat aiheuttaneet

sosiaalista epätasa-arvoa jakaessaan apua epätasaisesti aiheuttaen näin konfliktin uudelleenpuhkeamisen. Cockburn sanoo, että viha on sodan ja poliittisen terrorin voimakkain selviytyjä ja näin ollen rangaistuksen, totuuden kertomisen ja sovinnon prosessit ovat tärkeässä roolissa sosiaalisessa toipumisessa. (Cockburn 2004, 39-42.)

3. Seksuaalinen väkivalta sodissa

Kuten edellä kävi ilmi, sota vaikuttaa miehiin ja naisiin eri lailla, sota on sukupuolittunut ilmiö. Yksi sodan sukupuolittuneisuutta selkeimmin ilmaiseva ilmiö ovat sodissa harjoitettavat laajamittaiset raiskaukset ja seksuaalinen väkivalta. Sotaraikausten ja muunlaisen seksuaalisen väkivallan voidaan sanoa olleen ja yhä edelleen olevan osa kaikkea sodankäyntiä. Seksuaaliseen väkivaltaan ei kuitenkaan ole suuremmin kiinnitetty huomiota ennen feministisiä tutkimuksia ja seksuaalisen väkivallan on katsottu olevan osa sodankäynnin sääntöjä tai sodankäynnin sivutuote. On kuitenkin olemassa todisteita, että seksuaalista väkivaltaa on käytetty strategisiin tarkoituksiin jo muinaisessa sodankäynnissä, tosin ei yhtä laajamittaisesti kuin nykypäivän sodissa ja aseellisissa konflikteissa. Sotien muuttuneen luonteen myötä seksuaalisesta väkivallasta on tullut kasvavassa määrin sodankäynnin väline ja armeijoiden käyttämä strategia, jolla pyritään saavuttamaan erilaisia poliittisia tavoitteita. Seksuaalisen väkivallan muodot, motiivit ja tavoitteet vaihtelevat konflikteittain ja niitä on tarkasteltava aina myös konfliktialueen sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Seksuaalisen väkivallan ehkä laajimmin käytetty muoto sodissa on raiskaus. Raiskaukseen tiiviisti kytköksissä voitaisiin katsoa olevan myös seksuaalisen orjuuden ja pakkoprotituution ja näiden kolmen seksuaalisen väkivallan muodon välille on ajoittain vaikea tehdä rajanvetoa. Myös muita seksuaalisen väkivallan muotoja, kuten sukupuolielinten silpomista, tapahtuu usein raiskausten yhteydessä (Ward 2005, 180). Sodan tai konfliktin aikana seksuaalista väkivaltaa eivät harjoita vain sotilaat tai muiden aseistettujen joukkojen jäsenet, vaan militarisoitunut ilmapiiri saa aikaan myös raiskauksia, joita harjoittavat siviilimiehet, poliisit tai vaikkapa pakolaisleireillä pakolaismiehet. Vaikka myös naiset harjoittavat seksuaalista väkivaltaa sodissa ja myös miehet joutuvat seksuaalisen väkivallan uhreiksi, on pääsääntönä kuitenkin yleensä se, että sotien kontekstissa miehet raiskaavat naisia. Sotien poliittisessa, taloudellisessa ja sosiaalisessa kontekstissa seksuaalisella väkivallalla on merkittäviä vaikutuksia naisten jokapäiväiseen elämään. Usein jo ennestään epätasa-arvoisissa olosuhteissa oloissa elävät naiset saattavat menettää seksuaalisen väkivallan seurauksena tunteen elämän hallinnasta kokonaan.

Kansainvälisen politiikan asialistalle sotaraiskausten voidaan katsoa päässeen 1990-luvulla Bosniassa ja Ruandassa tapahtuneiden joukkoraiskausten tultua kansainväliseen tietoisuuteen (Enloe 2000, 109). Nämä raiskaukset eivät sinänsä olleet ennen kuulemattomia uutisia, kuten Enloe sanoo, sillä historiassa raiskaus uutisia oli saatu lukea jo muun muassa ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikoihin. Aiemmissä uutisissa raiskaukset oli kuitenkin raportoitu miehisestä näkökulmasta, jolloin naisten raiskausta pidettiin yleensä loukkauksena miesten omaisuutta ja miesten kunniaa ja laajemmin koko kansakuntaa kohtaan. Enloen mukaan tarinoita raiskauksista käytettiin aiemmin ylläpitämään patriarkaalista kansainvälistä politiikkaa ja 1990-luvun sotaraiskaus uutisoinneissa uutta oli se, että tapausten dokumentoinnista huolehtivat nyt naisten hyvinvoinnista kiinnostuneet naisjärjestöt. (Enloe 1994, 219-220.) Sotaraiskaus uutisoinnin voidaan näin ollen katsoa heijastaneen kautta aikojen kansainvälisen politiikan välittämiä näkemyksiä maailmasta ja todellisuudesta: ennen feministisiä kontribuutioita sotaraiskausten tutkimuksessa ja teoretisoinnissa, naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa sodissa on pidetty kansainvälisen politiikan maskuliinisen diskurssin mukaisesti loukkauksena poliittisen maailman toimijoiden eli miesten kunniaa kohtaan. Naiset on toisin sanoen kategorisoitu sodankäynnin viattomiksi uhreiksi, joiden turvallisuuden takaamiseksi sotia käydään. Rhonda Copelonin mukaan raiskaukset ovatkin useimmiten olleet näkymättömiä tai tulleet näkyviin osana kilpailevia sodan diplomatioita, kuvaillen tällöin joko valloittajan raakuutta tai valloitetun viattomuutta. Toisin sanoen, kuten Copelon sanoo, raiskaukset sodissa on luokiteltu vain väistämättömiksi sodan sivutuotteiksi ja sotilaiden kurittomuudeksi. (Copelon 1994, 197.)

Vaikka jo klassikoksi muodostunut raiskauksia eri konteksteissa teoretisoiva Susan Brownmillerin teos *Against Our Will* ilmestyi jo 1970-luvulla, alettiin sotaraiskauksiin ja niihin liittyviin tekijöihin kiinnittää laajemmin huomiota vasta 1980-luvulla. Enloen mukaan feministit kiinnittivät tällöin huomiota sotaraiskausten merkityksiin, ja alkoivat hahmottaa yhteyksiä raiskausten ja patriarkaalisen yhteiskuntajärjestelmän välillä. He alkoivat pohtia sitä, kuinka raiskaus maskuliinisen hallinnan muotona tuki muita patriarkaalisia mekanismeja, kuten vaikkapa seksuaalista häirintää työpaikoilla, jotka saattoivat pintapuolisesti vaikuttaa olevan irrallisia tällaisesta väkivallasta. Näiden pohdintojen myötä feministit vaativat, että raiskaus tunnistettaisiin vallan käytön väkivaltaiseksi muodoksi. Samaan aikaan feministit alkoivat Enloen mukaan myös pohtia, mitä raiskausten ottaminen todesta kertoisi laajoista sosiaalisista rakenteista ja paljastivat muun muassa raiskauksien ja rodun välisen yhteyden omissa yhteiskunnissaan ja pyrkivät paljastamaan sen, kuinka rasismien kansainväliset ja sosiaaliset järjestelmät tarvitsevat tiettyjä seksuaalisen väkivallan muotoja säilyäkseen

hengissä. Feministit osoittivat myös, ettei oikeudellisen järjestelmän sosiaalisen rakenteen taustalla vaikuta pelkästään laki, vaan myös uskomukset miehisestä rationaalisuudesta ja seksuaalisuudesta. Samaan aikaan feministiset tutkimukset paljastivat raiskausten näkökulmasta armeijoiden riippuvuuden miehistä sotilaina ja maskuliinisten sotilaiden naisiin kohdistamista vihan muodoista. (Enloe 1994, 223-224.)

Sotaraiskausten analysoinnin ja teoretisoinnin lisäksi feministit ovat kiinnittäneet huomiota sotaraiskauksiin ihmisoikeusrikkomuksina ja pyrkineet parantamaan naisten oikeudellista asemaa. Enloen mukaan ihmisoikeusaktivismia leimasi ennen 1990-lukua miehinen ammattilaisuus ja useimmiten ihmisoikeussopimukset pitivät sisällään miesten ilmaisemia ajatuksia suhteista oman maan naisten sekä kansallista suvereniteettia ja identiteettiä uhkaavien vieraiden miesten välillä, jolloin naisiin kohdistuvan väkivallan katsottiin olevan jokaisen maan sisäinen asia. Kuitenkin 1980-luvun feministisen aktivismin myötä alettiin kyseenalaistaa myös tällaisia miehisiä näkemyksiä. (Enloe 1994, 225-226.) Catherine A. MacKinnonin mukaan naiset ovatkin onnistuneet tuomaan itsensä ihmisoikeuksien agendalle painottamalla sitä seikkaa, että myös naiset ovat ihmisinä arvokkaita ja naisten kokemukset merkittäviä. Hänen mukaansa naiset ovat muokanneet ihmisoikeuksia ottamaan huomioon naiset kiinnittämällä ensin huomiota naisten elämän todellisuuteen ja sitten pitämällä ihmisoikeuksia vastuullisena naisten tarpeista. (MacKinnon 1994, 184.) Sotaraiskausten tunnistaminen ihmisoikeusrikkomuksiksi ei ole kuitenkaan vaikuttanut rajoittavasti sotaraiskausten harjoittamiseen, sillä raiskausten tekijöitä saadaan harvoin oikeuden eteen raiskattujen naisten vaietessa tapahtumista ja tekijöistä.

3.1. Sotaraiskausten historiallinen jatkumo

Vaikka sotien aikaisesta seksuaalisesta väkivallasta on historiallisesti kirjoitettu ja puhuttu vähän, voidaan sen sanoa kuitenkin olleen osa kaikkea sodankäyntiä. Elisabeth Vikman on tutkinut sodan aikaista seksuaalista väkivaltaa sekä muinaisessa että modernissa sodankäynnissä. Hänen mukaansa muun muassa Vanhaa Testamenttia tutkimalla voidaan todeta seksuaalisen väkivallan olleen iso osa muinaista sodankäyntiä, ja raiskaustapausten kuvausten perusteella voidaan hänen mukaansa päätellä, että sodan aikaiset raiskaukset olivat tarkoituksellinen tapa jo tällöin. Raiskaukset muinaisissa sodissa ovat hänen mukaansa tapahtuneet ilmeisesti sekä lisääntymis- että symbolisista syistä, mutta myös siitä syystä, että voittajilla on katsottu olevan oikeus tappamisen ja orjuuttamisen ohella vahingoittaa voitettuja seksuaalisesti. Vikman sanoo raiskausten olleen hallitseva teema myös vallalla olevia

ideaaleja heijastavassa muinaisessa kreikkalaisessa kirjallisuudessa, jossa raiskaus toimi usein välineenä maskuliinisuuden muodostamiseen ja korostamiseen. Lisäksi Vikmanin mukaan kreikkalainen kirjallisuus mainitsee usein sankarit / barbaarit dikotomian, jolloin raiskaaminen luonnollisesti on liitetty jälkimmäisiin. Tällaisen vastakkainasettelun ja ajattelumallin kautta kreikkalaiset saivat myös oikeutuksen omille raiskauksilleen eli koston. Vikman sanoo kreikkalaisesta kirjallisuudesta nousevan myös esiin sukupuolittuneen ideaalin, jonka mukaan sodankäynnissä voitetun kaupungin miehet tapetaan ja naiset orjuutetaan. Vikman kuitenkin huomauttaa muinaisessa sodankäynnissäkin olleen sääntöjä, jotka rajoittivat tai rohkaisivat väkivallan käyttöä kontekstista riippuen. Hänen mukaansa säännöt suhteutettiin sen aikaisiin näkemyksiin maskuliinisuudesta, barbarismista ja kosta, ja seksuaalinen väkivalta palveli usein yleistä sodan tavoitetta. (Vikman 2005a, 22-26.) Susan Brownmiller sanoo muinaisten kreikkalaisten pitäneen raiskausta sosiaalisesti hyväksyttävänä käytöksenä sodankäynnin sääntöjen puitteissa. Valloitetun kansan naisia pidettiin laillisena saaliina ja naisille ajateltiin olevan käyttöä vaimoina, jalkavaimoina, orjatyövoimana tai taisteluleirin voitonmerkinä. (Brownmiller 1975, 33.)

Vikman on tutkinut myös Rooman valtakunnan aikaista seksuaalista väkivaltaa. Hän mainitsee Rooman armeijan ympärillä liikkuneen tarinoita ja legendoja raiskauksista sekä hyväksikäytöstä kaupunkeja vallatessa. Näiden tarinoiden voidaan katsoa kuvastaneen ideaaleja myös Rooman valtakunnassa. Aikalaisselostukset kertovat raiskauksia tapahtuneen myös käytännössä. Vikmanin mukaan Rooman valtakunnan sotilaat saattoivat harjoittaa seksuaalista väkivaltaa ennemmin henkilökohtaisista syistä, kuin komentajien käskystä, sillä historialliset esimerkit osoittavat hänen mukaansa komentajien olleen toisinaan kyvyttömiä estämään ja hillitsemään joukkojaan raiskaamasta. Vikmanin mukaan Rooman valtakunnassa sotilaita harvemmin käskettiin raiskaamaan, vaikka raiskaaminen olikin sallittua sotilaille ja heitä jopa yllytettiin siihen. Vikman lisää, että raiskaus saattoi palvella yksilöllistä tarkoitusta eli seksuaalista tyydytystä tai aggression purkamista tai yleistä tarkoitusta eli kosta tai kansan alistamista riippumatta siitä, oliko teko määrätty vai ei. Raiskaus oli Vikmanin mukaan yleisesti pelätty muinaisissa konflikteissa, mutta toisaalta se saatettiin nähdä myös valloittajan väistämättömänä ja ennakoituna toimintana. Lisäksi, vaikka raiskausta pelättiin, se nähtiin kuitenkin oikeutettuna silloin, kun se kohdistui viholliseen. Vikmanin mukaan seksuaalinen väkivalta viittasi siis aikansa symbolisessa viitekehyksessä valloittajan koston ja voiton juhlintaan ja taas nöyryytykseen ja tappioon valloitetujen puolella. Symbolisesti naisten vartaloiden raiskauksen katsottiin kuvastavan kaupunkien ja kansojen raiskausta. (Vikman 2005a, 27-30.)

Kreikkalaisten ja roomalaisten sotajoukkojen harjoittamat raiskaukset eivät suinkaan ole jääneet ainoiksi historian ja ajan saatossa. Brownmiller sanoo raiskausten pysyneen sodankäynnin yleisenä käytäntönä senkin jälkeen, kun naisilla ei ollut enää arvoa orjatyövoimana tai taistelujen voitonmerkkeinä ja kun sivistyneet kuninkaas ja upseerit olivat osoittaneet paheksuntansa raiskauksia kohtaan. Toisin sanoen raiskaus pysyi edelleen merkinä menestyksellisestä taistelusta. Brownmiller mainitsee keskiaikaisten jalkaväen sotilaiden myös käyttäneen hyväkseen mahdollisuuksia raiskaukseen ja ryöstelyyn, johtajien maksaessa palkkaa hyvin epäsäännöllisesti ja Bysantin muinaisen hallitsijan houkutellessa miehiä sotapalvelukseen kertomuksilla kreikkalaisten naisten kauneudesta. (Brownmiller 1975, 35.) Olavi Antila ja Juhani E. Tetri myös mainitsevat suomalaisia hakkapeliittoja käsittelevässä kirjassaan, että 1600-luvulla käydyssä 30-vuotisessa sodassa ainakin eräät vallonin- ja kroaattisotilaat (2001, 71) sekä myös eräät itäsuomalaiset sotilaat (emt. 192) raiskasivat naisia sodan tuoksinassa muiden julmuuksien ohella. Sodan aikaiset raiskaukset ovat siis olleet hyvin tavallisia jo ennen nykyajan sotia ja muinaisissa sodissa naiset ovat usein olleet palkinto tai palkkio sotilaille ja heitä on myös käytetty houkutusena, joka tekisi asepalveluksen houkuttelevammaksi.

3.2. Sotaraiskausten taustalla vaikuttavat tekijät

Niin sodankäynnin tavoitteet kuin sodankäynnissä käytettävät keinot ja strategiat vaihtelevat historiallisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin mukaan. Yksi nykyaikaiselle sodankäynnille tyypillinen piirre on laajamittainen naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan käyttö. Sekä sotaraiskausten että seksuaalisen orjuuden ja pakkoprosituution taustalla vaikuttavat erilaiset seikat ja seksuaalista väkivaltaa sodissa harjoitetaan vaihtelevista syistä. Yuval-Davis mainitsee näistä nationalistiset projektit sekä militarisoidut maskuliinisuudet. Nationalististen projektien pyrkimykset aiheuttaa häpeää tai tuhota viholliskansa tuottavat tietynlaisia motiiveja raiskauksille ja militarisoidut maskuliinisuudet luovat väkivallan kulttuureja, jossa väkivalta saatetaan kohdistaa naisiin konfliktin aikana. (Yuval-Davis 2004, 183.) Historiallisesti myös muilla kuin nationalistisilla ideologioilla, esimerkiksi fasismilla (joka sekin tosin voitaisiin luokitella tietyllä tavalla nationalistiseksi projektiksi), on oikeutettu sodissa harjoitettavaa seksuaalista väkivaltaa. Näiden lisäksi on olemassa myös muita motiiveja ja tavoitteita, joilla sukupuolittunutta eli naisten tapauksessa seksuaalista väkivaltaa sodissa tai konfliktialueilla pyritään oikeuttamaan. Lisäksi muutkin seikat saattavat vaikuttaa sota-alueilla koettuun väkivaltaan. Valerie Preston ja Madeleine Wong sanovat vain harvojen tutkimusten pohtineen sitä, kuinka maantiede vaikuttaa

väkivaltaan. Heidän mukaansa väkivaltaa saatetaan kokea hyvin eri tavoilla sotivan valtion eri osissa. He sanovat maantieteellisen lähestymistavan rikkovan diskursseja, jotka yksinkertaistavat ja toistavat alueen, etnisyyden ja sukupuolen välisiä suhteita. Preston ja Wong huomauttavat myös, että Afrikan konflikteja koskevassa kirjallisuudessa on kiinnitetty vain vähän huomiota naisten kokemuksiin pakolaisleirien ulkopuolella. He ovat analysoineet maantieteen vaikutuksia naisiin kohdistuvan väkivallan kannalta Ghanan konfliktissa ja toteavat analyysin paljastavan monimutkaiset patriarkaaliset sosiaaliset suhteet, jotka ilmenevät eri tavoin maan eri osissa. Heidän mukaansa aseellisen konfliktin, taloudellisen marginalisaation ja patriarkian väliset vuorovaikutukset tuottavat alueellisia eroja naisten alistamiselle. (Preston & Wong 2004, 152-153.) Lisäksi alueelliset erot taloudellisessa kehittyneisyydessä, etnisyydessä, perhejärjestelmissä ja uskonnossa vaikuttavat Prestonin ja Wongin mukaan resursseihin, joita naisilla on ja tämä vaikuttaa edelleen tapoihin, joilla väkivalta on sukupuolittunutta kullakin alueella. He sanovat maantieteellisten rajojen kokevan muutoksia rakenteellisten sääntelyohjelmien vuorovaikutuksessa poliittisten tapahtumien ja aseellisen konfliktin kanssa. He mainitsevat esimerkkeinä Ghanan eteläosissa uskonnolla oikeutettavan nuorten tyttöjen seksuaalisen orjuutuksen ja pohjoisosissa niin sanotun seksuaalisen vaihtotalouden, jossa naiset tekevät seksuaalisia palveluja saadakseen lahjoja ja rahaa. Lisäksi ghanalaiset naiset kokevat sukupuolittunutta väkivaltaa paetessaan konfliktia, jopa omien kansallisten rajojen sisällä. (Preston & Wong 2004, 156-158.) Audrey Macklin on puolestaan tutkinut sitä, millaisia sukupuolittuneita vaikutuksia globaalilla pääomainvestoinnilla on konfliktin kontekstissa, toisin sanoen millaisia vaikutuksia Sudanin hallituksen kanssa yhteistyössä olevan kanadalaisen öljy-yhtiön toiminnalla on konfliktin kourissa olevassa Sudanissa. Macklin mainitsee öljy-yhtiön osallistuneen Sudanin hallinnon tekemiin ihmisoikeusrikkomuksiin ainakin kahdella tavalla: ensiksi, liiketoiminnallinen yhteistyö hallituksen kanssa on luonut yllykkeitä asevoimien käyttöön taloudellisten etujen turvaamiseksi ja toiseksi, voittojen saaminen ja infrastruktuurin luominen ovat vahvistaneet Sudanin hallituksen asevoimien kapasiteettia. (Macklin 2004, 75-78.) Näin ollen armeijan vahvistumisen ja kasvaneen käytön katsottiin aiheuttavan ihmisoikeuksien rikkomuksia. Macklin mainitsee kasvaneen militarisaation Sudanissa saaneen aikaan muun muassa tapauksia, joissa hallituksen sotilaat olivat rosvonneet kylän ja raiskanneet kylän naisia, jolla on aiheutettu koko kylän tyhjeneminen asukkaista. Hän sanoo tällaisen tahallisen seksuaalisen väkivallan käytön tarkoituksena olevan yksittäisten naisten nöyryyttämisen ja laajemmin koko yhteisön häpeään saattamisen. (Macklin 2004, 87.) Sodissa harjoitettavan seksuaalisen väkivallan taustalla voidaan siis nähdä olevan vaihtelevia syitä ja konfliktissa olevan maan alueelliset, taloudelliset ja sosiaaliset olosuhteet muun muassa vaikuttavat sukupuolittuneen

väkivallan motiiveihin, tekotapoihin ja tavoitteisiin. Sodan aikaiseen seksuaaliseen väkivaltaan vaikuttaneista seikoista eniten huomiota tutkimuksessa ovat saavuttaneet kuitenkin militarisoituneet maskuliinisuudet, joiden voidaan nähdä olevan kaiken sotien sukupuolittuneen väkivallan taustalla, sekä nationalismi ja etnisuus, jotka ovat saaneet moninaisia sukupuolittuneen väkivallan muotoja nykyaikaisissa konflikteissa. Seuraavassa tarkastellaan näitä ja muita taustatekijöitä tarkemmin.

3.2.1. Sotalaitos, maskuliinisuus ja sotaraiskaus

Feministit ovat huomanneet armeijalaitoksen ja sen luoman maskuliinisuuden olevan yhteydessä naisten kokemaan väkivaltaan niin rauhan kuin sodankin aikana. Tämä johtuu niin armeijoiden tiukasta järjestelmästä ja hierarkiasta kuin myös sotalaitosten vahvan miehisestä kokoonpanosta. Brownmillerin mukaan naisia vastaan käytettävä valta onkin luonteenomaista kaikille sellaisille instituutioille, joissa miehet ovat naisista erillään ja armeijan kontekstissa miehet saavuttavat vielä lisävaltaa aseiden kautta. Brownmiller toteaa täysin miehisten armeijoiden olevan kyllästettyjä tunteella omasta miehisestä määräysvallastaan. (Brownmiller 1975, 64.) Anne-Maria Marttilan mukaan militaristinen diskurssi nähdään usein yhtenä maskuliinisimmista ja vahvimmin maskuliinisuuksia tuottavista areenoista, jolloin sotilas on maskuliinisuuden keskeisin symboli. Marttilan mukaan militaristinen diskurssi on riippuvainen paitsi tiettytyypisistä maskuliinisuuden konstruktioista, myös määrätynlaisesta naiseudesta. (Marttila 2004, 29-31.) Militarismi ja maskuliinisuus ovat kuitenkin erillisiä, kuten Johanna Valenius toteaa ja armeija tarjoaa hänen mukaansa miehille hegemonista maskuliinisuutta, joka eroaa ja erotellaan selkeästi muista maskuliinisuuksista (2004, 36). On siis olemassa useita maskuliinisuuksia, jotka Miranda Alisonin mukaan vaihtelevat ajassa ja paikassa. Hegemoninen maskuliinisuus on hänen mukaansa käsitteellistetty normeiksi ja instituutioiksi, jotka pyrkivät säilyttämään miesten vallan, joka ulottuu naisten ja muiden, alempien maskuliinisuuksien yli. Hänen mukaansa maskuliinisuudelle synnynnäinen ominaisuus on hallinta ja tämä näkyy viitteellisenä myös hegemonisessa maskuliinisuudessa. Tällainen maskuliininen hallinta muodostaa Alisonin mukaan viitekehyksen, joka asettaa miehet suhteessa naisiin ja muihin miehiin, joilta miehisuus on jostain syystä evätty. Hänen mukaansa hegemoniseen maskuliinisuuteen liitettävät oletukset tulevat luonnollisiksi sosiaalisten hierarkioiden ja kulttuuristen välineiden sekä voiman käytön kautta. Hegemoninen maskuliinisuus saattaa kuitenkin kohdata myös haasteita naisten osalta, jotka pyrkivät kyseenalaistamaan ajatukset miesten ylivoimaisuudesta. Myöskään kaikki miehet

eivät hyväksy hegemonisen maskuliinisuuden käytäntöjä ja arvoja ja hegemoninen maskuliinisuus onkin aina nähtävä suhteessa muihin maskuliinisuuksiin. (Alison 2007, 76.)

Alisonin mukaan tietyt hegemonisen maskuliinisuuden ominaisuudet ovat suhteellisen pysyviä ja hän mainitsee esimerkkeinä fyysisen vahvuuden, käytännöllisen pätevyyden, seksuaalisen suorituskyvyn ja naisten suojelemisen ja tukemisen. Lisäksi olettamukset tietyistä määrättyä aggressiivisuutta, joka on sidoksissa fyysiseen vahvuuteen ja seksuaaliseen suorituskykyyn, on yksi maskuliinisuuden pysyvistä elementeistä, aivan kuten rauhanomaisuus on yksi feminiinisuuden pysyvistä elementeistä. Tämä oletus aggressiivisuudesta on Alisonin mukaan sidoksissa sosiaalisesti säänneltyyn ja institutionalisoituun voimankäyttöön ja armeijaan, joka on maskuliinisuuden selkein ilmentymä. (Alison 2007, 76.) Toisin sanoen miehet, maskuliinisuus ja aggressiivisuus ovat liittyneinä toisiinsa armeijalaitoksen ja sotilaana olemisen kautta. Lisäksi yksi maskuliinisuuden olennaisista elementeistä on seksuaalisuus. Alisonin mukaan yksi suurimmista hegemonisen maskuliinisuuden kokemista uhista läntisissä maissa viime vuosisadalla on ollut homoseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuudesta on tullut yksi maskuliinisuuden vaateista. Toisin sanoen, kuten Alison sanoo, heteronormatiivisuudesta on tullut olennainen osa hegemonista maskuliinisuutta. (Alison 2007, 77.) Marttila sanoo myös sukupuolten näkemisen toisistaan erillisinä dikotomisina kategorioina pitäneen yllä tällaista heteronormatiivista ajattelua. Hänen mukaansa myös ruumis on kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentunut, eikä feminiinisyys näin ollen välttämättä ole kiinnittynyt naisruumiiseen tai maskuliinisuus vastaavasti miesruumiiseen, vaan sukupuoli muovautuu suhteessa aikaan ja paikkaan. Hänen mukaansa sukupuolet voivat rakentua toisiaan täydentäviksi, mutta militaristinen maskuliinisuus voi rakentua myös naisen negaationa. (Marttila 2004, 28-31.) Tällöin militaristinen maskuliinisuus määritellään naiseuden kautta eli se on sitä, mitä naiseus ei ole ja naiseuden tai naisellisten piirteiden ei katsota olevan sopivia militarisoidulle maskuliinisuudelle. Niinpä myöskään homoseksuaalisuuden ei katsota mahtuvan militarisoidun maskuliinisuuden piiriin. Miesten keskinäinen toveruus, toisin sanoen homososiaalisuus on kuitenkin tärkeä armeijoille, sillä se ylläpitää yhtenäisyyttä, mutta homoseksuaalinen käyttäytyminen koetaan uhkana armeijan heteronormatiivisuudelle ja hegemoniselle maskuliinisuudelle. Alisonin mukaan tämä selittääkin tietyissä konteksteissa tapahtuvia sotaraiskauksia, sillä raiskausten voidaan nähdä vahvistavan heteronormatiivisuutta (2007, 77). Valeniuksen mukaan suurin osa sotilaiden suorittamista raiskauksista onkin joukkoraiskauksia, joiden kautta miehet osoittavat toisilleen maskuliinisuuttaan. Joukkoraiskaustapauksissa myös neuvottelut järjestyksestä ovat yleisiä,

sillä ne ovat miesten välistä yhteistyötä ja sitä kautta selvitetään myös ryhmän sisäinen nokkimisjärjestys. Valenius mainitsee esimerkkinä kohtauksen elokuvassa *Casualties of War*, joka perustuu tositapahtumiin Vietnamin sodassa. Elokuvassa amerikkalaiset sotilaat raiskaavat joukolla vietnamilaisen tytön ja erään sotilaan kieltäytyessä raiskaamasta hänen seksuaalinen suuntautumisensa, luotettavuutensa ja myös poliittiset mielipiteet joutuvat kyseenalaisiksi. (Valenius 2004, 40-41.) Raiskaus sotalaitoksen maskuliinisessa kontekstissa voi toimia maskuliinisuuden osoituksena myös vihollisille. Jos sodankäynnin ajatellaan tapahtuvan naisten ja lasten puolustamiseksi, niin naisten raiskaus on osoitus tällaisen suojelun epäonnistumisesta, eli toisin sanoen, kuten Brownmiller sanoo, se on osoitus valloitetun kansan maskuliinisesta impotenssista. Hänen mukaansa naisten puolustaminen on pitkään ollut maskuliinisen ylpeyden tunnusmerkki, kun taas naisten omistamisen on katsottu olevan osoitus maskuliinisesta menestyksestä. Edelleen, kuten Brownmiller sanoo, valloittavan sotilaan suorittama raiskaus tuhoaa kaikki jäljellä olevat illuusiot valloitetun puolen miesten vallasta ja omaisuudesta. Raiskaus toimii näin ollen miesten välisenä viestintänä, jolloin se viestittää voittajapuolen voittoa ja menestystä ja korostaa vastapuolen häviötä ja tappiota. (Brownmiller 1975, 38.) Ruth Seifertin mukaan tällaisiin tapauksiin liittyy usein myös se seikka, että raiskattujen naisten miehet pitävät naisia itseään syyllisinä tapahtuneeseen ja katkaisevat suhteensa heihin. Tästä syystä monet naiset Seifertin mukaan vaikenevat raiskauksesta. Miehet siis kokevat maskuliinisuutensa kyseenalaistetuksi vaimojensa seksuaalisen hyväksikäytön seurauksena ja keskeistä tällöin on miehiin kohdistuva loukkaus, eikä niinkään naisten kärsimys. (Seifert 1994b, 59.) Edellä mainitun kaltaisia seuraamuksia kokivat esimerkiksi bangladeshilaisnaiset, jotka maan itsenäistymisen yhteydessä joutuivat pakistanilaisotilaiden raiskaamiksi (Brownmiller 1975, 40).

Raiskausten on usein katsottu ainakin historiallisesti olevan myös osa sodankäynnin sääntöjä. Seifert sanoo, että historiaa tarkastelemalla voidaan huomata, että sodissa voittajille on myönnetty oikeus valloitetun maan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan välittömästi sodan jälkeisenä aikana (1994b, 58). Myös Brownmillerin mukaan sodankäynnissä nyrkkisääntönä on ollut, että voittajapuoli raiskaa ja tähän on hänen mukaansa kaksi syytä: ensiksi, voitokas armeija marssii voitettujen alueiden läpi ja näin ollen on ilmeistä, että jos raiskauksia ilmenee, niiden kohteena ovat tällöin voitettujen vihollisen naiset. Toiseksi, raiskaus on Brownmillerin mukaan valloittajan teko ja aikojen saatossa naisen raiskaus on ollut tapa mitata voittoa ja toisaalta todistus sotilaan miehisydestä ja menestyksestä sekä palkkio suoritetusta palvelusta. Pääsyä naisen ruumiiseen on kautta aikojen pidetty sodan varsinaisena palkkiona. (Brownmiller 1975, 35.) Esimerkkejä valloittajien harjoittamista raiskauksista löytyy

lukuisasti historiasta ja kuten aiemmin todettiin, ne ovat olleet ennemminkin sääntö kuin poikkeus muinaisissa sodissa. Myös myöhemmästä historiasta löytyy esimerkkejä voitokkaiden joukkojen raiskauksista. Brownmiller mainitsee liittoutuneiden joukkojen raiskanneen naisia toisen maailmansodan jälkimainingeissa ja näiden raiskausten olleen osoitus hyvien, oikean asian puolesta taistelleiden sotilaiden voitokkuudesta. Brownmillerin mukaan liittoutuneiden suorittaminen raiskausten taustalla oli tosiasiasa naisiin kohdistunutta vihamielisyyttä, joka oli vain verhottu voitokkuuden ja hyvän asian alle. Joka tapauksessa tavoite nöyryyttää naisia naisina tai vihollisen naisina onnistui. (Brownmiller 1975, 65.)

Sotajoukkojen on todettu käyttävän naisten raiskausta myös rangaistus- tai kostotoimenpiteenä. Rangaistustoimenpiteenä raiskauksella pyritään rankaisemaan vastapuolta, jos se toimii ei-toivotulla tavalla. Tällaisesta rangaistustoimenpiteenä tapahtuvasta raiskauksesta Brownmiller mainitsee esimerkin toisesta maailmansodasta, jolloin saksalaiset rankaisivat ranskalaisia siitä, että saksalaisten miehittämällä alueella liikkui ja toimi paljon ranskalaisia vastarintaliikkeen taistelijoita. Saksalaiset raiskasivat rangaistuksena siviiliväestöön kuuluvia naisia ja joissain tapauksissa ilmeisesti myös miehiä. (Brownmiller 1975, 56.) Toisen maailmansodan loppuajalta ja jälkimainingeista löytyy myös esimerkkejä raiskausten oikeuttamisesta rangaistuksena ja kostona, jolloin liittoutuneet voitokkuuden osoittamisen lisäksi raiskasivat Brownmillerin mukaan saksalaisia naisia myös rangaistuksena ja kostona saksalaisten julmuuksista. Samaan aikaan myös puna-armeijan sotilaat raiskasivat saksalaisia naisia koston nimissä, jolloin raiskauksia oikeutettiin sen perusteella, että saksalaiset sotilaat olivat aiemmin suorittaneet venäläisiin naisiin kohdistuneita laajamittaisia raiskauksia. (Brownmiller 1975, 65-66.)

3.2.2. Ideologiat, identiteettipoliitikat ja sotaraiskaus

Sotien aikaista seksuaalista väkivaltaa on usein varsinkin lähihistoriassa oikeutettu erilaisilla ideologioilla ja poliittisilla päämäärillä. Tällöin seksuaalista väkivaltaa harjoitetaan rajanvedon perusteella eli raiskauksen kohteeksi joutuvat raiskaajien mielestä erilaiset, heistä jollain perusteella erottuvat ihmiset, alempiarvoiset kansat, eri etnisen tai vaikkapa uskonnollisen ryhmän edustajat. Miranda Alison sanookin, että 1900-luvulla raiskauksesta on tullut tiedostetummin keino tuhota vihollisen moraalinen perusta ja jopa tuhota vihollinen. Kylmän sodan jälkeen raiskaukset, kansanmurhat ja etniset puhdistukset ovat Alisonin mukaan muuttuneet sodankäynnin päätavoitteiksi. (Alison 2007, 82.) Myös Pettman sanoo yhteisöllisiin identiteetteihin perustuvan väkivallan kasvaneen kylmän sodan jälkeen. Hänen

mukaansa muut poissulkeva identiteettipolitiikka tuo usein mukanaan tuhoisan ja huomiota herättävän väkivaltaisuuden, joka suunnataan vanhoja naapureita vastaan. Tällaisissa tapauksissa on hänen mukaansa aiheellista pohtia sitä, kuinka ihmiset saadaan hyväksymään väkivalta ja kannattamaan sitä valtion tai kansakunnan nimissä. (Pettman 2000, 9.) Seksuaalista väkivaltaa on kuitenkin harjoitettu kaikissa sodissa ja erityisesti toisen maailmansodan aikaan raiskauksia tehtiin ideologioiden nimissä. Susan Brownmiller mainitsee kolmannen valtakunnan filosofien sanoneen fasismin todellisen luonteen olleen sellaisten arvojen liioittelua, joita normaali yhteisö pitäisi maskuliinisina. Brownmiller sanoo myös kolmannen valtakunnan propagandaministerin, Goebbelsin sanoneen, että miehet tulee kouluttaa sotimista varten ja naiset sotilaiden tuottamista varten ja Hitlerin todenneen massojen olevan feminiinisiä, jolloin hänen aggressiivisuutensa ja karismansa saivat aikaan lähes masokistisen antautumisen ja alistumisen kuulijoissa. Toisin sanoen kuulijajoukot tulivat valloitetuiksi eli symbolisesti raiskatuiksi. Brownmiller sanoo natsien tavoitteen olleen juuri valloittaa heikot ja feminiiniset juutalaiset kuin myös samalla tavalla nähdyt venäläiset bolsevikit ja natsit käyttivät analogioita, joissa juutalaiset rinnastettiin naisiin ja arjalaiset miehiin. Raiskausta pidettiin tekona, jossa mies osoittaa naiselle, että tämä on valloitettu, sillä voittaja on ylivoimainen vahvuudeltaan ja vallassaan. Raiskauksilla saksalaiset sotilaat pääsivät Brownmillerin mukaan osoittamaan olevansa voimakkaita teräsmiehiä ja raiskaukset olivat merkittävässä vakavassa ja loogisessa roolissa pyrittäessä lopulliseen päämäärään eli alempiarvoisen rodun edustajien totaaliseen nöyryytykseen ja tuhoon sekä oman ylivoimaisen rodun levittämiseen ja vahvistamiseen. (Brownmiller 1975, 48-49.) Tällainen ajattelu voidaan nähdä paradoksaalisena siinä mielessä, että teknisesti ottaen, kuten Brownmiller mainitsee, saksalaisille oli kiellettyä raiskata juutalaisia naisia, sillä arjalainen veri saattaisi sitä kautta saastua. Saksan armeija kuitenkin harjoitti laajamittaista juutalaisnaisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa. Juutalaiset naiset eivät kuitenkaan olleet ainoita kohteita, vaan Venäjällä kohteiksi joutuivat kaikki naiset uskonnosta tai taustasta riippumatta. (Brownmiller 1975, 51; 54.)

Saksalaiset eivät kuitenkaan olleet ainoita, jotka toisessa maailmansodassa harjoittivat seksuaalista väkivaltaa omasta mielestään alempiarvoisten ihmisten alistamisen nimissä. Kuten saksalaisilla, myös japanilaisilla oli oma rotuoppinsa, jota he toteuttivat. Japanilaisten harjoittamien raiskausten kohteiksi joutuivat kiinalaiset naiset japanilaisten valloitettua Nankingin kaupungin Kiinassa vuonna 1937. Brownmiller kertoo japanilaisen kenraali Matsuin ilmoittaneen kuukausi ennen Nankingin invaasiota tehtäväkseen rankaista Nankingin hallitusta ja hävyttömiä kiinalaisia, jotka hän halusi häikäistä Japanin armeijan

hohdokkuudella. Hohdokkuus oli kuitenkin kaukana kiinalaisten naisten kokemista raiskauksista. Tokion sotarikostuomioistuimessa arvioitiin 20 000 naisen joutuneen raiskauksen uhriksi. (Brownmiller 1975, 61.) Elisabeth Vikmanin mukaan japanilaissotilaat raiskasivat kiinalaisnaisia iästä riippumatta ja uhrien vastustusyritykset johtivat usein kuolemaan tai silpomiseen. Japanilaissotilaiden mukaan heidät sai raiskaamaan vaaran tunne tai viha naista kohtaan ja siviilien kohtelua alempiarvoisena pidettiin normaalina, loogisena ja tyydyttävänä. Vikman mainitsee myös sotilaiden toiminnassa olennaista olleen tappamisen normalisoinnin sotakoulutuksen ja käskyjen kautta. (Vikman 2005b, 34-35.) Yuki Tanaka mainitsee myös Nankingin raiskaukset ja sanoo niiden johtaneen niin sanottujen lohtuasemien⁵ perustamiseen hyvin pian Nankingin tapauksen jälkeen. (Tanaka 2002, 13). Näiden toisen maailmansodan ideologioiden lisäksi tietynlaista ideologiaa käytettiin Vikmanin mukaan myös Vietnamin sodassa. Hänen mukaansa sotilaiden koulutuksen ohjeissa painotettiin Vietnamin kansalaisten alentamista ja myös feminiinisyyden arvon alentamista ja näin ollen vietnamilaisnaisia tuli sotilaiden toimesta kohdella erityisen ala-arvoisina ihmisinä. (Vikman 2005b, 36.) Johanna Valeniuksen mukaan väkivalta edellyttääkin emotionaalista välimatkaa tekijän ja uhrin välillä ja pystyäkseen väkivallan tekoihin tekijän on pidettävä uhriaan alempiarvoisena, ali-ihmisenä. Hänen mukaansa väkivalta tuottaa myös eroa, sillä uhrista tulee väkivallan seurauksena vieläkin alempiarvoisempi, ja tällöin tekijä kokee itsensä rodullisesti ja sukupuolisesti ylempiarvoiseksi. (Valenius 2004, 39.) Tällaisen ajattelun perusteella voitaisiin vetää johtopäätös, että kaiken väkivallan taustalla vaikuttaa tietynlainen alentamisen ideologia. Eräänlaisesta alentamisesta voitaisiin katsoa olleen kysymys myös raiskauksissa, jossa pakistanilaissotilaat raiskasivat bengali-naisia Bangladeshin itsenäistymisen yhteydessä vuonna 1971. Brownmillerin mukaan bengali-naisten raiskausten tarkoituksena oli tuhota bangladeshilainen rotu ja vahvistaa pakistanilaista rotua (Brownmiller 1975, 80-81). Sultana Kamalin mukaan Pakistanin armeijan tavoitteena oli pysäyttää Bangladeshin itsenäisyysota kansanmurhan ja kidutuksen keinoin. Yhdeksän kuukauden aikana pakistanilaissotilaat raiskasivat ja kiduttivat yli kaksisataa tuhatta naista ja tappoivat arviolta kolme miljoonaa ihmistä. (Kamal 1998, 68-69.) Brownmiller mainitsee pakistanilaissotilaiden myös siepanneen bengali-naisia ja pitäneen heitä vankeina yöllisiä palveluja varten. Bengali-naisiin kohdistuneilla seksuaalisen väkivallan teoilla oli pitkäkantoisia seuraamuksia ja Brownmiller sanookin raiskausten, sieppausten ja pakkoprostituution olleen bengali-naisiin kohdistuneen nöyryytyksen ensimmäinen kierros. (Brownmiller 1975, 82-83.) Lisänöyryytystä naisille aiheutti Bangladeshin valtion aloittama kampanja, jossa naiset julistettiin sota-sankarittariksi (Mookherjee 2003, 29). Kampanjan

---

⁵ Lohtuasemista (Comfort Stations) lisää kappaleessa 3.2.4.

myötä naiset pyrittiin assimiloimaan takaisin yhteiskuntaan pehmittämällä haluttomia aviomiehiä ottamaan vaimonsa takaisin tai naittamalla raiskattuja naisia naimattomille vapaustaistelijoille. Kampanja ei kuitenkaan onnistunut, vaan vain muutama sulhasehdokas astui esiin ja tällöinkin naimakauppa edellytti valtion maksamia myötäjäisiä. Menetetyn kunniallisuuden lisäksi raiskausten seurauksena lähes kaikilla naisilla oli sukupuolitauti ja useat raiskausten uhreista olivat raskaana. (Brownmiller 1975, 83-84.)

Bengali-naisten raiskaukset olivat Susan Brownmillerin mukaan ainutlaatuisia siinä mielessä, että ensimmäistä kertaa naisten raiskaaminen sodissa saavutti merkittävää kansainvälistä huomiota (1975, 86). Tällainen laajamittainen kansainvälinen raiskausten uutisointi ei kuitenkaan ole jäänyt ainoaksi historiassa, sillä 1990-luvulla yleiseen tietouteen nousivat kansanmurhien ja etnisen puhdistuksen myötä myös laajamittaiset joukkoraiskaukset entisessä Jugoslaviassa ja Ruandassa. Myös Jugoslaviassa ja Ruandassa suoritettujen seksuaalisen väkivallan teot olivat ideologioiden, toisin sanoen etno-nationalismien oikeuttamia ja niillä pyrittiin tuhoamaan tai karkottamaan vihollinen eli erilaisen identiteetin omaavien ihmisten ryhmä. Jugoslavian ja Ruandan tapahtumien seurauksena herättiin siihen todellisuuteen, että raiskauksia ja seksuaalista väkivaltaa käytetään sodankäynnin strategisena aseena ja sillä pyritään saavuttamaan poliittisia päämääriä. Miranda Alisonin mukaan sukupuolen ja etnisyyden leikkauskohdat ovat erityisen merkittäviä etno-nationalistisissa konflikteissa, vaikka näillä seikoilla onkin merkitystä yleisesti ottaen kaikissa sodissa. Alisonin mukaan nykyisissä aseellisissa konflikteissa ja erityisesti, mutta ei pelkästään, etno-nationalistisissa konflikteissa, tietyt miehet tarkoituksellisesti raiskaavat tiettyjä naisia ja myös miehiä, eli vihollis-naisia ja – miehiä. On kuitenkin ilmennyt myös tapauksia, joissa miehet raiskaavat myös omaan etnis-kansalliseen ryhmään kuuluvia, mutta tällaiset tapaukset ovat harvinaisempia, eikä niin systemaattisia kuin vastapuoleen kohdistuvat raiskaukset. Hänen mukaansa omia saatetaan raiskata silloin, kun heitä pidetään poliittisina tai sosiaalisina pettureina tai kun väkivalta eskaloituu militarisaation myötä. (Alison 2007, 79.) Etno-nationalistisissa konflikteissa seksuaalinen väkivalta kohdistetaan siis pääasiallisesti vastapuoleen sen perusteella, että he ovat erilaisia ja eri ryhmään kuuluvia. Kuinka erilaisuus ja eri ryhmään kuuluminen määritellään, vaihtelee ajassa ja paikassa. Etno-nationalistisissa konflikteissa on yleensä kysymys siitä, että halutaan rakentaa vastakkainasettelua oman ryhmän eli meidän ja vastakkaisen ryhmän eli toisten välille. Marttilan mukaan toisen eli negaation kautta määrittäminen on myös yhdistävä piirre kansallisen ja seksuaalisen identiteetin välillä, ja kansallinen tai etninen sekä sukupuolidiskurssi ovat myös voimakkaimmin nykyisiä identiteettikäsityksiä muokkaavista globaaleista diskursseista.

Näiden diskurssien väliset vuorovaikutussuhteet ovatkin merkittävässä asemassa nykyaikaisessa sodankäynnissä. (Marttila 2004, 31.)

Pettmanin mukaan nationalistinen ajattelu houkuttelee asettamaan valtion ja kansakunnan ihmiskunnan ja perheen edelle ja tekee siitä ideologian. Nationalismi on poliittinen projekti, joka käyttää historian tarinoita nykyisyyden ja tulevaisuuden tarkoituksiin ja se pitää aina sisällään kamppailuja muun muassa siitä, kenen muistot hyväksytään ja kirjoitetaan historiankirjoihin. (Pettman 2000, 12.) Marttila sanoo kansallisten historiakertomusten olevan voimakkaasti sukupuolittuneita, ja sukupuoli ja kansakunta punoutuvatkin yhteen erityisesti nationalistissa projekteissa. Hänen mukaansa esimerkiksi kansakuntien myyttisille synty- tai kehityskertomuksille on tyypillistä se, että niiden perustan muodostavat sankarilliset ja rohkeat kansakuntien isät ja pojat, jotka taistelevat, puolustavat ja jopa kuolevat feminiinin kansakunnan puolesta. (Marttila 2004, 31). Kansakuntaa onkin Pettmanin mukaan pidetty eri puolilla maailmaa naispuolisena ja hyökkäyksen kohteena ollut maa on usein esitetty häpäistynä naisena ja turvaton maa naisena, jota uhkaa raiskaus ja jonka poikien täytyy taistella hänen kunniansa puolesta. (Pettman 2000, 12). Symbolisessa roolijaossa mies on Marttilan mukaan toimija, päättävä, kansallinen subjekti ja kansalainen, jonka liikkumatila on julkinen. Naiset taas rakennetaan tällaisen veljellisen kansakunnan symbolisina kantajina ja jatkajina eli yhteiskunnallisina ja biologisina äiteinä, mutta heidät suljetaan kuitenkin julkisen tilan ja toimijuuden ulkopuolelle ja naisten sosiaalinen tila on näin ollen rajattu yksityiseen eli perheen ja kodin piiriin. Marttila sanookin, että nationalistissa ideologioissa naiset nähdään usein vain osina orgaanista ja homogeenista kansakuntaa, eikä kansalaisina ja valtio nähdään eräänlaisena georumiina⁶, joka on sukupuolittunut kokonaisuus. Tällainen georuumis voi Marttilan mukaan varsinkin kansallisissa uhkatilanteissa ruumiillistua yksittäisen naisen ruumiissa ja ruumiin rajat toimivat tällöin myös kansakunnan rajoina, jotka voidaan ylittää symbolisesti naiseen kohdistuvalla väkivallalla. Naisruumiin häpäiseminen merkitsee siis koko kansakunnan eli myös kansakunnan miesten häpäisemistä sekä kansakunnan jäsenenä että merkinä miesten kyvyttömyydestä suojella niitä, joiden nimissä sotia usein käydään. Näin ollen ruumiin rajojen ylittäminen merkitsee myös etnis-kansallisten rajojen ylittämistä ja naisen ruumis toimii paikkana kansallisten toimijoiden eli miestenväliselle taistelulle alueellisesta ja ideologisesta vallasta eli etnisestä hierarkiasta. (Marttila 2004, 31-32.)

Etno-nationalistissa konflikteissa on siis kyse identiteeteistä. Alison sanoo, etteivät vain etniset identiteetit ole muuttuvia, jatkuvasti koeteltuja ja epäyhtenäisiä, vaan etnisten ryhmien

---

⁶ Esimerkiksi Suomi-neito tai äiti-Venäjä.

sisällä on myös erilaisia ja koeteltuja käsityksiä maskuliinisuudesta ja feminiinisyydestä, jotka ovat keskeisiä ryhmien itse-määrittelylle. Hänen mukaansa konfliktiaikoina myös muodostetaan useita binaarisia rakenteita, kuten maskuliininen / feminiininen, me / he, meidän naisemme / heidän naisensa tai meidän miehemme / heidän miehensä. Tällaisten binaaristen oppositioiden mukaisesti omat naiset ovat luonnollisesti siveitä sekä kunniallisia ja meidän miestemme suojelun alaisia, kun taas heidän naisensa määritellään siveettömiksi ja kunnianttomiksi. Alison sanoo, että yksi kansallisen kriisin ominaisuuksista on, että se voi saada aikaan suuria muutoksia sosiaalisesti hyväksytyissä tavoissa olla mies ja sota-aikana ainakin vihollista vastaa suoritettavat seksuaalisen väkivallan teot ovat sosiaalisesti hyväksytympiä maskuliinisuuden piirteitä. Toisin sanoen militarisoitu nationalismi ei Alisonin mukaan vain salli miehille väkivaltaa, vaan pakottaa siihen ja vihollisen naiset joutuvat seksuaalisen väkivallan kohteiksi, koska ovat tärkeässä roolissa etno-nationalistisen ryhmän rakentamisessa ja säilymisessä. Naiset ovat yhteisön biologisia tuottajia, yhteisön rajojen muodostajia ja kulttuurin siirtäjiä sekä etno-nationalistisen eron ilmentäjiä ja joutuvat näin ollen todennäköisemmin kohteeksi, kun pyritään tuhoamaan tai alistamaan yhteisö. Alison sanoo, ettei miesten raiskaaminen ole kuitenkaan yhtään vähemmän sukupuolittunutta tai vähemmän etnistettyä, vaan miehiä raiskataan vallan ja maskuliinisuuden osoituksena ja itse asiassa miesten raiskaaminen on hyvin maskuliininen teko, sillä se feminisoi uhrin. Sotaraiskaus etno-nationalistisessa kontekstissa toimii siis nojaamalla ajatukseen, että uhrin kansallinen identiteetti symbolisesti feminisoidaan ja nöyrytetään. Seksuaalista väkivaltaa käytetään, koska se välittää kaikista selvimmin maskuliinisuuksia ja feminiinisyyksiä ja raiskaaja vahvistaa teollaan hetero-nationalisuuttaan samalla kun uhrin identiteetti feminisoituu eli asettuu alhaisempaan asemaan. (Alison 2007, 80-81.)

Nationalistisissa projekteissa sukupuolet esitetään, kuten Marttila sanoo, poliittisten tavoitteiden mukaisesti ja seksuaalisuus otetaan käyttöön rakennettaessa etnisiä rajoja ja toiseuksia (2004, 38). Tällaista sukupuolen politiikkaa käytettiin hyväksi sekä entisessä Jugoslaviassa että Ruandassa. Jugoslaviassa arviolta 20 000 ja Ruandassa jopa 250 000 - 500 000 naista ja tyttöä joutuivat seksuaalisen väkivallan kohteiksi (Alison 2007, 85; 87). Molemmissa tapauksissa seksuaalista väkivaltaa harjoitettiin tavoiteltaessa etnistä puhdistusta ja kansanmurhaa. Nancy Farwell sanoo etnistä puhdistusta toteutettavan rasistisin ja joukkotuhoisin aikein saastuttaa vihollisen ryhmän veri ja geenit ja tällaisissa tapauksissa raiskausta käytetään saattamaan vihollisryhmän naiset raskaiksi eli levitetään omia genejä. (Farwell 2004, 395.) Mirjana Morokvasic-Müller sanoo, että tällaisten raskauksien tarkoituksena on paitsi nöyryyttää vihollista, mutta myös vahvistaa raiskaajan omaa etnistä

ryhmää, sillä raiskatun naisen etniselle ryhmälle raiskauksesta syntyvää lasta pidetään äpäränä, mutta raiskaajan näkökulmasta raiskatut naiset tuottavat puhtaita jälkeläisiä raiskaajan kansalliseen ryhmään (2004, 144). Kuten Alison sanoo, niin identiteettiä pidetään usein patrilinearisena eli sen toisin sanoen katsotaan periytyvän isältä (2007, 86). Tällaisen ajattelun mukaan raiskauksista syntyvien lasten katsotaan siis edustavan raiskaajan identiteettiryhmää. Farwell mainitsee Jugoslavian sodan yhteydessä niin sanotut raiskausleirit, joissa naisia pidettiin niin kauan, että raskauden keskeyttäminen oli mahdotonta. Lisäksi osa raiskausten uhreista Jugoslaviassa joutuivat pitämään raiskauksesta alkunsa saaneen lapsen, koska abortteja ei voitu resurssien puutteen vuoksi tehdä. (Farwell 2004, 396.) Alisonin mukaan Ruandan tapauksessa naisten pakottaminen raskauteen ei ollut käytäntö, mutta seurauksena oli kuitenkin valtava määrä raskauksia (2007, 87). Ruandan ja Jugoslavian tapauksissa raiskauksia käytettiin myös kansanmurhan tarkoituksessa. Tällöin naisia vahingoitettiin raiskauksilla ja väkivalloin niin, etteivät he enää pystyneet tuottamaan jälkeläisiä. (Farwell 2004, 396.)

3.2.3. Propaganda ja sotaraiskaus

Naisten raiskauksia sodissa on käytetty usein myös propaganda-tarkoituksiin. Tällöin kertomuksia naisten raiskauksista on yleensä käytetty nostattamaan vihaa vastapuolta kohtaan. Susan Brownmiller kertoo propagandasta muodostuneen uusi sodankäynnin väline ensimmäisessä maailmansodassa. Saksalaisten sotilaiden vallattua Belgian vuonna 1914, maailmalle levisi nopeasti uutisia saksalaisten suorittamista raiskauksista. Mutta kuten Brownmiller sanoo, uutisia ei julkaistu naisten oikeuksien vuoksi, vaan propaganda-tarkoituksessa. Samanlaisia uutisia raiskauksista kantautui myöhemmin saksalaisten edettyä Ranskaan. Raiskausten määrä kuitenkin väheni merkittävästi sodankäynnin muututtua asemasodaksi vuoden 1914-loppuun mennessä. Brownmiller sanoo, että on loogista ajatella, että raiskaus oli suunniteltu osa saksalaisten sodankäyntiä ensimmäisinä kuukausina, tai jos ei suunniteltu, niin ainakaan sitä ei kielletty, mutta sodankäynnin muututtua paikallaan seisovaksi, mahdollisuudet raiskauksiin yksinkertaisesti vähenivät. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut propaganda-koneiston toimintaan, sillä vaikka raiskaukset todellisuudessa ainakin vähenivät radikaalisti, niin uutiset raiskauksista jatkoivat edelleen kulkuaan. Brownmillerin mukaan liittoutuneiden taitavat manipulaattorit levittivätkin uutisia raiskauksista maailman tietoisuuteen kuvaillen raiskauksia samalla saksalaisille tyypilliseksi rikolliseksi toiminnaksi. Uutiset viattoman Belgian tai kauniin Ranskan vahingoittamisesta raiskauksilla olivat propagandana Brownmillerin mukaan tehokkaampia kuin itse saksalaisten harjoittama terrori.

Propaganda suunnattiin erityisesti Yhdysvaltoihin ja sillä saatiin luotua ilmapiiri, joka veti myös amerikkalaiset mukaan sodankäyntiin. (Brownmiller 1975, 40-44.)

Propagandaa käytettiin laajalti myös Jugoslavian sodassa. Anne-Maria Marttila sanoo nationalistisen propagandan pyrkineen Jugoslavian sodassa hajottamaan yksilön vastuun, omantunnon ja normit mielikuvilla vihollisesta, tarkoituksena pohjustaa maata sodalle ja kansanmurhalle. Viholliset pyrittiin näyttämään epäinhimillisinä, erilaisina. Marttilan mukaan Jugoslavian sotaa edeltäneelle propagandalle tyypillistä oli, että käytettiin hyväksi etnisiä ja seksuaalisia stereotypioita, joilla pyrittiin luomaan maaperää etniselle vihalle, joka oikeuttaisi ja loisi pohjan ryhmien väliselle aseelliselle yhteenotolle. Kansakunnan olemassaolo esitettiin riippuvaisena miesten mieheydestä, toisin sanoen heidän kyvystään puolustaa ryhmän jatkuvuuden ylläpitäjiä eli naisia ja lapsia, raiskaajilta ja tappajilta. Serbipropaganda⁷ kuvasi albaanimiehet raiskaajiksi ja lehdistössä raiskauksia korostettiin etnisinä raiskauksina eli nimenomaan albaanimiesten suorittamina serbinaisten raiskauksina Kosovossa. Ensimmäinen julkitullut etninen raiskaus oli kuitenkin väitetty serbimiehen raiskaus, joka myöhemmin osoittautui valheeksi. Uutinen katosi otsikoista välittömästi, kun otsikoihin nousi naisiin kohdistuva etninen ja seksuaalinen väkivalta. Tapaus osoitti Marttilan mukaan hyvin sen, kuinka eri tavalla miehiin ja naisiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan suhtauduttiin. Väkivalta, joka kohdistui naisiin, sopi paremmin nationalistisen propagandan välineeksi, sillä se ei kyseenalaistanut patriarkaalista sukupuolijärjestystä. Mieheen kohdistuva seksuaalinen väkivalta taas teki miehestä ja samalla muista saman etnisen ryhmän miehistä passiivisia ja myös feminisoituja uhreja. Marttilan mukaan Kosovon raiskausten ympärillä pyörinyt nationalistinen kohu nähtiin naisten häpeän ja maskuliinisen kunnian ja impotenssin kautta koko kansakunnan alennustilana. (Marttila 2004, 33-36.)

Marttilan mukaan eri etnistä ryhmää edustavat naiset asetettiin serbipropagandassa myös vastakkain, jolloin albaaninaiset nähtiin likaisina ja luonnottomasti lisääntyvinä verrattuina sivistyneisiin, vahvoihin ja hyvinä äiteinä kuvattuihin serbinaisiin (2004, 37). Samanlaista propagandaa käytettiin Miranda Alisonin mukaan myös Ruandassa, jossa tutsi-naiset kuvattiin erittäin seksuaalisina, vaarallisina ja röyhkeinä verrattuna hutu-naisiin, jotka esitettiin rehellisinä, vaatimattomina sekä hyvinä vaimoina ja äiteinä. Alison mainitsee radioasemien ja äärilehtien lehtien sinnikkäästi esittäneen jo kauan ennen kansanmurhan alkua tutsi-naiset röyhkeinä ja ylimielisinä, yläluokkaisina ja kauniina viettelijättärinä, jotka turmelevat hutu-yhteisön ja ansaitsevat siksi tulla nöyryytetyiksi. Tällaiset väitteet olivat sinänsä

---

⁷ Marttila keskittyy tutkimuksessaan pääasiassa serbinationalismiin lähteiden vähydestä johtuen.

mielenkiintoisia yhteisössä, jossa etnisten ryhmien väliset avioliitot olivat ennemminkin tapa. (Alison 2007, 88). Myös Jugoslaviassa eri etnisten ryhmien jäsenten väliset avioliitot olivat ennen sotaa hyvin yleisiä (esim. Morokvasic-Müller 2004). Tällaisessa propagandassa ajatuksen raiskauksesta voitaisiin nähdä vaikuttavan taustalla, jolloin omia hyveellisiä naisia on suojeltava vihollis-miesten harjoittamilta raiskauksilta ja vihollisen naiset taas ansaitsevat tulla raiskatuiksi. Alison mainitsee lisäksi Ruandassa olleen tapauksia, jossa hutu-sotilaat olivat sanoneet raiskanneensa tutsi-naisia vain siitä syystä, että olivat halunneet tietää, millaisia tutsi-naiset ovat (2007, 88). Näin ollen voitaisiin ajatella sotilaiden halunneen niin sanotusti testata naisia koskevien propagandististen väitteiden todenperäisyyttä. Sekä raiskausten käyttö propagandana taistelujen yllyttämiseksi, että propagandan käytön sodassa raiskauksiin yllyttävinä voidaan katsoa olleen hyvin tehokasta. Susan Brownmiller sanoo kuitenkin propagandan ainakin ensimmäisessä maailmansodassa toimineen myös toisin päin. Propagandaa käytettiin myös kieltämään tapahtuneet raiskaukset tai jos ei tarkoituksellisesti käytetty, niin ainakin sillä oli sellaisia vaikutuksia. Raiskaus-propagandasta johtuen todellisuudessa raiskattujen naisten kertomukset ja lausunnot raiskauksista leimattiin usein epäuskottaviksi, eli niiden ajateltiin olevan silkkää propagandaa. Toisin sanoen naisten kertomuksia ei otettu todesta. (Brownmiller 1975, 47-48.)

3.2.4. Seksuaalinen orjuutus ja pakkoprostituutio

Seksuaalinen orjuus ja prostituutioon pakottaminen ovat myös melko yleisiä seksuaalisen väkivallan muotoja sodassa. Parhaiten tällaisista tapauksista tunnetaan luultavasti niin sanotut lohtunaiset, japanilaisten sotilaiden seksiorjat toisessa maailmansodassa. Lohtunaiset olivat useimmiten muiden kansallisuuksien eli Japanin alusmaiden edustajia ja lohtunaisien käyttöä perusteltiin ja oikeutettiin muun muassa armeijan kurin ylläpitämisellä ja turvallisuudella. Lohtunaiset olivat pitkään vaiettu aihe Japanissa, mutta naisten tuotua 1990-luvulla itse äänensä kuuluviin, on asia tullut laajempaan tietoisuuteen. Seksuaalista orjuutta tai prostituutioon pakottamista on kuitenkin tapahtunut myös muiden armeijoiden toimista ja myös muissa sodissa. Toisessa maailmansodassa myös Saksan armeija piti yllä leirejä, joissa pidettiin naisia seksuaalisia palveluksia varten ja Jugoslavian sodan yhteydessä naisia pidettiin niin sanotuilla raiskausleireillä vankeina tarkoituksena saattaa naiset raskaiksi ja sitä kautta toteuttaa etninen puhdistus ja kansanmurha. Seksuaalista orjuutusta ja pakkoprostituutiota voidaan sotaraiskausten ohella tai siihen rinnastettuna katsoa harjoitettaneen kaikessa sodankäynnissä.

Lohtunaisten tapausta tutkineen Yuki Tanakan mukaan Japanin armeija pyrki seksi avulla pitämään yllä armeijaorganisaatiota ja kuria ja pohjimmiltaan siinä oli siis kyse kontrollista. Tärkeää lohtuasemien ja lohtunaisten käytön merkityksen ymmärtämisessä on Tanakan mukaan kuitenkin myös Japanin siirtomaaisännyys ja sotilasmiehitys eri osissa Aasiaa. Hänen mukaansa maskuliinisuuden ideologia on läheisessä suhteessa rasismiin ja nationalismiin ja toisen rodun valloitus ja sen ihmisten kolonialisointi tuottaa usein alkuperäisten ihmisten maskuliinisuuden vähenemistä ja feminisoimista. Tällöin vallatun kansan naisten vartaloiden seksuaalinen hyväksikäyttö symboloi valloittajien hallitsevaa asemaa. Tästä samasta syystä myös suuri osa, mutta ei kuitenkaan kaikki, lohtunaisista oli korealaisia, Korean ollessa Japanin siirtomaa. Lohtuasemat kuitenkin useimmiten sijaitsivat Kiinassa, jossa Japanilla oli sotilastukikohtia. Ensimmäinen lohtuasema perustettiin nopeasti Shanghaihin vuonna 1932, ja sillä pyrittiin Tanakan mukaan luultavasti välttämään vanhojen tapahtumien uusiutuminen: Japanin armeijan sotilaat olivat aiemmin Siperiassa komennuksella ollessaan ryöstelleet ja raiskanneet paikallisia. Näiden aiempien tapahtumien vuoksi Japanin armeijassa oltiin myös huolestuneita sukupuolitauditartunnoista. Vaikka lohtuasemia syntyi jo 1930-luvun alkupuolella useita, yleistyi käytäntö varsinaisesti vasta vuonna 1937 ja se liittyi läheisesti Nankingin tapahtumiin, jossa japanilaiset sotilaat raiskasivat laajamittaisesti kiinalaisia naisia. Näiden tapahtumien jälkeen Japanin armeija määräsi pystyttämään lohtuasemia lisää, jotta raiskauksilta vältyttäisiin. (Tanaka 2002, 8-13.)

Lohtuasemien alkuvaiheessa pyrittiin niihin Tanakan mukaan rekrytoimaan ammattilaisia eli japanilaisia prostituoituja, mutta kun tämä todettiin vaikeaksi, suunniteltiin ja toteutettiin Japanin armeija korealaisten naisten orjuutuksen. Myös kiinalaisia naisia käytettiin erityisesti välittömästi Nankingin verilöylyn jälkeen. Lohtuasemat olivat yleensä ylempien upseerien määräämiä, joiden suunnittelusta ja toteuttamisesta alempien yksikköjen upseerit vastasivat. Lohtunaisten käyttö oli käytäntö, jonka Japanin korkein sotilasjohto oli luonut. Yksi lohtuasemien tehtävä raiskausten ja sukupuolitautilien leviämisen estämisen lisäksi oli tarjota sotilaille ajanvietettä ja tekemistä niinä aikoina, jolloin ei tarvinnut sotia. Tämä ajattelu kasvatti lohtuasemien määrää entisestään. (Tanaka 2002, 15-21.) Lisäksi Japanin armeija perusteli lohtuasemien tarvetta myös turvallisuudella, sillä sotilasjohtajat pelkäsivät vakoojien pääsevän helposti soluttautumaan yksityisiin bordelleihin ja niiden prostituoitujen katsottiin olevan helposti rekrytoitavissa vakoojiksi. Lohtunaisia käsiteltiin kuin tarvikkeita ja Japanin rasisen ideologian mukaan taiwanilaiset, kiinalaiset ja erityisesti korealaiset naiset olivat sopivia lohtunaisiksi. Vähemmistönä olleet japanilaiset prostituoidut palvelivat useimmiten korkea-arvoisia upseereja ja elivät paremmissa oloissa kuin muut. Japanin sodanjohdon

mukaan japanilaisten naisten ei edes olisi pitänyt olla tällaisissa tehtävissä, sillä heidän tehtävänä oli synnyttää ja kasvattaa hyviä japanilaisia lapsia. Syyt, jotka johtivat korealaisten ja taiwanilaisten naisten seksuaaliseen orjuuttamiseen liittyivät läheisesti maiden heikkoihin taloudellisiin ja poliittisiin olosuhteisiin. Naisia houkuteltiin pois kotimaasta väärillä lupauksilla työpaikoista ja toisinaan naisia myös uhkailtiin. Nämä syyt eivät kuitenkaan olleet ainoita, vaan japanilaiset orjuuttivat naisia myös kulttuuriseen alempiarvoisuuteen perustuen ja useissa tapauksissa kaappasivat naisia lohtuasemille. (Tanaka 2002, 30-49.) Lohtuasemat olivat siis Japanin armeijan suunnitelmallinen käytäntö, jolla pyrittiin ehkäisemään siviileihin kohdistuvia raiskauksia ja sukupuolitautien leviämistä sekä muutenkin takaamaan armeijalaitoksen järjestyksen ja turvallisuuden. Tanaka toteaa kuitenkin Japanin armeijan epäonnistuneen ainakin yrityksessään ehkäistä raiskauksia, sillä satunnaista seksuaalista väkivaltaa esiintyi lohtuasemista huolimatta. Lisäksi hän sanoo Japanin armeijassa olleen tapana, että raiskauksia ei vain siedetty, vaan niihin jopa rohkaistiin sillä perusteella, että ne nostattaisivat sotilaiden taisteluhenkeä. Useat upseerit jopa pitivät raiskaamista välttämättömänä, sillä se stimuloi aggressiota. Tanaka toteaa raiskauskäytännön olleen mahdollisen osittain myös siitä syystä, että ennen vuotta 1942 raiskausta pidettiin Japanissa sekundaarisena ryöstelyn sivutuotteena ja rangaistuksen sai vain, jos raiskasi ryöstelyn yhteydessä. Vaikka lakia myöhemmin muutettiin, ei raiskausta edelleenkään pidetty vakavana rikoksena, mutta sen katsottiin kuitenkin tuottavan häpeää Japanin armeijalle. (Tanaka 2002, 28-29.) Japanin armeijan voidaan siis paradoksaalisesti ajatella pyrkineen eroon siviilien raiskauksista lohtuasemien avulla oman kunniansa vuoksi.

Japanin armeija ei kuitenkaan perustanut lohtuasemia vain suojellakseen sotaväkensä kunniaa, vaan myös puolustaakseen japanilaisten naisten kunniaa. Sodan loppumetreillä Japanin antauduttua oltiin huolestuneita japanilaisten naisten joutumisesta raiskatuiksi liittoutuneiden saapuessa maahan ja niin Japanin sotajohto ennen liittoutuneiden saapumista antoi käskyn perustaa lohtuasemia paikkoihin, joissa liittoutuneiden joukot tulisivat olemaan. Kaikki liittoutuneita varten pystytettyjen lohtuasemien naiset eivät olleet ammattiprostituoituja, vaan myös muita naisia oli rekrytoitu vapaaehtoisiksi. Tosin kuten Tanaka huomauttaa, nämäkään naiset tuskin todellisuudessa olivat olleet vapaaehtoisia, sillä todennäköisesti he eivät olleet tienneet tehtävän todellista luonnetta. Usein näiden ”vapaaehtoisten” naisten omaiset olivat kuolleet, eikä heillä ollut kotia, johon palata. Japanilaisten suunnitelma suojella omia naisia lohtuasemien avulla ei kuitenkaan sekään onnistunut, vaan liittoutuneiden, pääasiassa Yhdysvaltojen sotilaat, jotka olivat jo Okinawan taistelujen aikaan raiskanneet japanilaisia naisia, raiskasivat paikallisia naisia myös sodan päätyttyä. Usein amerikkalaiset sotilaat

kaappasivat naisia, veivät heidät syrjäseudulle ja joukkoraiskasivat sekä tämän jälkeen päästivät naiset pois. (Tanaka 2002, 110-139.)

Toisen maailmansodan aikana myös Saksan armeija orjuutti naisia seksuaalisesti ja pakotti naisen tarjoamaan seksuaalisia palveluksia. Medica Mondialen julkaisu koskien naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa sotien aikana, kertoo saksalaisten pakottaneen naisia keskitysleireillä tarjoamaan seksuaalisia palveluksia sekä sotilaille että muille vangeille. Naiset joutuivat tarjoamaan palveluksiaan niin kauan, kunnes heidät korvattiin uusilla naisilla tai kunnes raiskaajat murhasivat heidät. Sama julkaisu kertoo myöhemmin myös venäläisten miehitysjoukkojen kuljettaneen saksalaisia naisia itään tekemään päivällä työtä ja tarjoamaan yöllä seksuaalisia palveluja. (Medica Mondiale 2005, 5-8.) Useat lähteet mainitsevat myös Jugoslavian sodan yhteydessä perustetut raiskausleirit, joihin naiset suljettiin tarkoituksena saattaa naiset raskaaksi. Näistä tapauksista puhutaan useimmiten raiskauksina, mutta kuitenkin tällainen vangittuna pitäminen ja samanaikaisesti lähes päivittäin raiskatuksi tuleminen täyttää epäilemättä myös seksuaalisen orjuutuksen kriteerit, vaikka perusteet tällaiselle orjuuttamiselle ovatkin erilaiset kuin vaikkapa Japanin armeijan tapauksessa. Toisin sanoen, kuten Claudia Card sanoo, niin Jugoslaviassa tapahtunut naisten orjuutus ei ollut kuitenkaan päätavoite (Card 1996, 9). Jugoslavian sodan yhteydessä naisia pidettiin vangittuina juuri siitä syystä, että heidät voitaisiin raiskaamalla saattaa raskaiksi ja tämän jälkeen pitää edelleen vangittuna niin kauan, että raskauden keskeyttäminen on mahdotonta. Tällaisissa tapauksissa tavoitteena on tietyn etnisen ryhmän tuhoaminen. (Ks. esim. Alison 2007; Farwell 2004; Stiglmayer 1994.) Elisabeth Vikmanin mukaan Jugoslavian sodassa naisia vangittiin muun muassa hotelleihin kuitenkin myös tarkoituksena tarjota seksuaalista viihdettä sotilaille. Vikmanin mukaan tämä saattoi myös olla osa sodankäynnin strategiaa, tai jos ei suoranaisesti strategia niin ainakin yleisesti hyväksyttyä toimintaa. (Vikman 2005b, 38.)

Lisäksi Medica Mondialen julkaisussa mainitaan Kosovon sodan jälkeen muun muassa rauhanturvaajien käyttäneen bordelleja, jossa naiset oli pakotettu prostituutioon. Tällaisten bordellien asiakkaina oli etupäässä NATO:n saksalaisia sotilaita, joille naiset kertoivat olevansa pakotettuja, mutta sotilaat eivät ottaneet naisia todesta. Medica Mondialen mukaan YK:n Kosovon operaation seurauksena bordellien ja yökerhojen määrä Makedoniassa ja Kosovossa kasvoi reilusti kesällä 1999. Tällaisissa paikoissa prostituoidut ovat usein pakotettuja ihmiskaupan uhreja. EU:n arvion mukaan vuosittain 500 000 naista Euroopassa ja YK:n arvion mukaan 700 000 naista maailmanlaajuisesti joutuu vuosittain orjuutetuksi ja pakotetuksi prostituutioon. Jos naiset sattuvat pääsemään vankeudestaan pois, heidät usein

kriminalisoidaan, toisin sanoen heitä syytetään laittomasta prostituutiosta tai oleskelusta maassa. (Medica Mondiale 2005, 26-30.)

3.3. Sodan aikaisen seksuaalisen väkivallan vaikutukset uhreihin

Sodan aikaisen seksuaalisen väkivallan takana voidaan siis nähdä useita erilaisia tekijöitä. Usein nykyisissä aseellisissa konflikteissa seksuaalisella väkivallalla tavoitellaan tietynlaisia poliittisia tai sosiaalisia päämääriä ja päämääriä pyritään saavuttamaan nöyryyttämällä naisia ruumiillisesti. Susan Brownmiller puhuu osuvasti naisten vartaloista taistelukenttänä (1994, 180-182). Usein naiset eivät sotien aikana koe seksuaalista väkivaltaa vain kerran, vaan ovat jatkuvasti vaarassa ja usein sodissa suoritettavat raiskaukset ovat joukkoraiskauksia, jolloin naisen vartalolla ei taistele pelkästään yksi, vaan useampi sotamies. Koetun seksuaalisen väkivallan määrästä riippumatta seksuaalisella väkivallalla on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia uhrille. Seksuaalisesta väkivallasta aiheutuu uhrille usein psyykkisiä ja fyysisiä ongelmia, joihin sodan runtelemassa maassa on usein vaikea saada apua. Usein myös häpeä ja syyllisyudentunne aiheuttavat sen, etteivät naiset hae apua, vaikka sitä olisi saatavillakin. Lisäksi seksuaalinen väkivalta ja siitä seuraavat terveydelliset ongelmat aiheuttavat edelleen sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia, jotka vaikuttavat edelleen koko yhteisöön ja yhteisön toipumiseen ja sitä kautta yhteiskunnan jälleenrakentamiseen.

Seksuaalisella väkivallalla on vaikutuksia sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen. YK:n humanitaaristen asioiden viraston (IRIN) julkaiseman kirjan mukaan sodassa seksuaalista väkivaltaa kokemaan joutuneet naiset kärsivät usein erilaisista vammoista sukupuolielinten alueella ja naisten lisääntymisjärjestelmä on usein vahingoittunut keskenmenojen tai itse aiheutettujen aborttien seurauksena. Usein raiskausten seurauksena on hedelmättömyys, jota aiheuttavat myös raiskausten seurauksena tarttuneet sukupuolitaudit. HIV ja AIDS ovat vakavimpien seksuaalisen väkivallan seurausten joukossa ja YK:n mukaan aseelliset konfliktit auttavatkin kasvavassa määrin näiden tautien leviämistä. (Ward 2005, 192.) Lisäksi joissain tapauksissa kuten esimerkiksi Jugoslaviassa tai Ruandassa, raiskauksen seurauksena on usein raskaus. Women, Law & Development Internationalin mukaan raiskauksen seurauksena raskaiksi tulleet naiset, joiden on täytynyt myös synnyttää lapsi, tuntevat usein vieraantumisen ja erottautumisen tunnetta sikiötä kohtaan ja ainakin Jugoslavian tapauksessa useimmat naiset hylkäsivät lapset synnytyksen jälkeen (Goldstein & Schuler 1998, 21).

Seksuaalisella väkivallalla ei kuitenkaan ole pelkästään fyysisiä vaikutuksia, vaan tällaisten kokemusten psyykkiset vaikutukset ovat vähintään yhtä musertavia. Ruth Seifert sanookin, että väkivaltainen tunkeutuminen henkilön vartaloon, on pahin mahdollinen hyökkäys henkilön sisäistä minuutta ja omanarvon tunnetta vastaan. Koska henkilökohtainen identiteetti on tiiviisti sidoksissa seksuaaliseen identiteettiin, satutetaan seksuaalisella väkivallalla myös henkilön sisäistä minuutta. (Seifert 1994b, 55-56.) Vera Folnegovic-Smalc, joka on tutkinut Jugoslavian sodan raiskaustapauksia, sanoo seksuaalisen väkivallan uhrien kärsivän yleensä post-traumaattisista stressioireista⁸, joiden intensiivisyys riippuu useista eri tekijöistä, kuten uhrin persoonallisuuden rakenteesta, aiemmista seksuaalisista kokemuksista, uhrin sosio-kulttuurisesta ja uskonnollisesta maailmankatsomuksesta⁹, raiskauksen tavasta, uhrin emotionaalisesta suhteesta raiskaajaan, raiskauksen seurauksista (esim. raskaus), perheen ja muiden suhtautumisesta sekä käytetystä terapiasta. Lisäksi myös samanaikaisesti koetut muut traumaattiset kokemukset voimistavat oireita. Folnegovic-Smalc sanoo, että Jugoslavian sodassa lähes kaikilla potilailla raiskaus oli osa monikerroksista traumaa, jonka muita osia saattoivat olla oleminen leireillä, yhden tai usean omaisen menetys, erossa olo perheen jäsenistä, kodin menetys, fyysinen hyväksikäyttö, loukkaukset, tappouhkaukset, jotka kohdistuivat uhriin tai hänen perheenjäseniinsä tai vaikkapa omaisuuden menetys. Traumamat aiheuttivat uhreille useimmiten ahdistusta, sisäistä levottomuutta, painajaisia, nukkumisongelmia, apatiaa, itsetunnon menetystä ja masennusta. Lisäksi potilaat toivoivat usein kuolemaa ja raiskauksen seurauksena raskaaksi tulleilla oli itsemurha-ajatuksia. Kaikki seksuaalisen väkivallan uhrin kokivat vastenmielisyyttä seksuaalisuutta ja seksiä kohtaan. Folnegovic-Smalcin mukaan naisilla, jotka saivat vahvaa emotionaalista tukea perheeltä ja ystäviltä, psykologiset häiriöt vähenivät nopeammin kuin naisilla, jotka pitivät raiskauksen omana tietonaan tai puhuivat siitä vain terapeutille. (Folnegovic-Smalc 1994, 176-177.) Laura Huttunen, joka on tutkinut poliittisen väkivallan kokemuksia pakolaisten omaelämäkertoissa sanoo, että yksi väkivaltakokemuksista kirjoittamisen motiiveista onkin epäilemättä terapeuttisuus. Hänen mukaansa kuitenkin raiskaukset ja muu sukupuolinen väkivalta tunkeutuvat niin monien moraalijärjestysten alueelle, että kysymykset koskien muistamista ja unohtamista sekä kertomista ja vaikenemista muuttuvat monimutkaisemmiksi. Hänen mukaansa länsimaisen psykologisen diskurssin mukaan vaiettujen traumojen pukemista sanalliseen asuun on kuitenkin aina pidetty paranemisen edellytyksenä. (Huttunen 2000, 66.) Folnegovic-Smalcin mukaan paranemisen kannalta on tärkeää, että kaikille seksuaalisen väkivallan uhreille tarjotaan mahdollisuus torjua tai hoitaa psykologisia vammoja. Jokaisen

---

⁸ Post-traumatic stress disorder (PTSD)

⁹ Englanniksi sociocultural and religious character.

uhrin tulisi kuitenkin saada itse päättää, millaista hoitoa hän saa. (Folnegovic-Smalc 1994, 179.)

Uhrien ei aina kuitenkaan ole mahdollista hankkia hoitoa. YK:n humanitaaristen asioiden viraston julkaisun mukaan palvelujen saaminen on usein vaikeaa sodan repimillä alueilla, sillä niissä kärsitään usein sopivien tilojen ja koulutetun henkilökunnan puutteesta. Silloinkin, kun palveluja ja hoitoa on saatavilla, ne ovat harvoin ilmaisia. Lisäksi useilla terveysasemilla on avoimet odotustilat, joissa potilaiden on kerrottava syy avun ja hoidon hakemiseen. Luottamuksellisuuden puuttuessa useat valitsevat vaikenemisen. Myös terveystyöntekijöiden asenteet raiskauksia kohtaan vaikuttavat hoidon laatuun ja joissain tapauksissa naisten etsiessä terveydellistä hoitoa, heiltä saatetaan ensin vaatia raporttia tapauksesta poliisille ja tällainen käytäntö saattaa altistaa naiset uudelle väkivallalle. (Ward 2005, 195.) Seksuaalinen väkivalta ei muutenkaan välttämättä lopu sodan päättyessä, vaan sodan jälkeinen turvattomuus saattaa lisätä raiskausten määrää. Joillakin alueilla puolestaan seksuaalinen väkivalta saattaa vähentyä, mutta riski joutua pakotetuksi prostituutioon tai ihmiskaupan uhriksi kasvavat. Usein sodassa seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset saattavat sodan jälkeen tulla perheidensä ja yhteisöidensä torjumiksi ja aviomiehet hylkäävät usein raiskatut vaimonsa pelätessään HIV-tartuntaa tai koska eivät kestä kunniansa menettämistä. Tällaisissa tapauksissa prostituutio saattaa olla naisten ainoa mahdollisuus. Joissain tapauksissa seksuaalista väkivaltaa kokeneet naiset hakeutuvat vapaaehtoisesti seksibisnekseen mukaan turvatakseen toimeentulonsa. Usein nämä naiset ovat kokemustensa myötä menettäneet kiinnostuksensa omaa hyvinvointiaan kohtaan. (Ward 2005, 192.)

Sodan jälkeisessä yhteiskunnassa kaikkien elämä on taistelua ja selviytymistä. Raiskatuilla naisilla elämää saattavat lisäksi hankaloittaa raiskauksen myötä sosiaalisten suhteiden ja verkoston katkeaminen, jolloin naiset joutuvat huolehtimaan itsestään ilman perheen tai aviomiehen tarjoamaa tukea. Lisäksi raiskatuilla naisilla saattaa olla lapsi tai lapsia huollettavanaan ja jos lapsi on syntynyt raiskauksen seurauksena, saattaa lapsesta huolehtiminen olla vastenmielistä. Usein seksuaalista väkivaltaa sodassa kokeneet naiset vaikenevat kokemuksestaan, välttämällä näin syrjäytymisen. Laura Huttunen sanoo poliittisen väkivallan ja kidutuksen myös tietoisesti pyrkivän vaientamaan uhrinsa (2000, 67). Agnes Callamard sanookin lähes kaikkien ihmisoikeusaktivistien ja tutkijoiden kokeneen tilanteita, joissa sukupuolittuneen väkivallan uhri on ollut haluton puhumaan kokemuksestaan. Lisäksi aktivistit ja tutkijat ovat usein kokeneet olevansa kyvyttömiä rikkomaan tätä hiljaisuutta. Callamardin mukaan hiljaisuuteen johtavia syitä ovat konfliktin osapuolten, hallituksen,

perheen tai yhteisön painostus; edelleen jatkuva väkivalta tai konflikti, joka estää naisia raportoimasta kokemuksiaan; rangaistuksen pelko; naisiin kohdistuvaan tiettytyyppiseen väkivaltaan, kuten raiskaukseen, liittyvä häpeä ja sosiaalinen stigma; pelko raportoinnin seurauksista, kuten pelko hylkäämisestä, syrjäytymisestä, avioerosta tai leimautumisesta kelvottomaksi avioliittoon raiskauksen seurauksena; sekä elämisen kannalta vakavia taloudellisia ja sosiaalisia vaikeuksia. Niinpä hiljaisuus tarjoaakin Callamardin mukaan jonkinlaista suojaa ja tämä on hänen mukaansa tärkeää tiedostaa, vaikka tämä hiljaisuuden tarjoama suoja saattaa olla ristiriidassa saman hiljaisuuden ylläpitämisen alistamisen kanssa. (Callamard 1998, 63-64.)

4. Tutkimusmenetelmä

Koska tässä tutkimuksessa käytetään aineistona kertomuksia koskien seksuaalisen väkivallan kokemuksia sodissa, viitataan narratiivisuudella tämän tutkimuksen puitteissa aineiston tyyppiin eli narratiiveihin. Aineiston tyyppi ja muoto vaikuttavat luonnollisesti valittuun analyysitapaan ja seuraavassa onkin esitelty yleisiä narratiivisen tutkimuksen tapoja ja käsitteitä. Tässä tapauksessa analyysin tavaksi on valittu Donald Polkinghornen narratiivien paradigmaattinen analyysi, jonka käyttöä tämän tutkimuksen puitteissa käsitellään tarkemmin tuonnempana.

4.1. Narratiivinen lähestymistapa

Narratiivisuudesta ja narratiivisesta tutkimuksesta, kuin myös niiden käsitteistöäkin ei ole olemassa yhtä yhtenäistä näkemystä, eikä tutkimuksen käyttämät termit tai käytännöt ole vakiintuneita, vaan narratiivisen tutkimuksen voitaisiin sanoa olevan jatkuvassa liikkeessä. Niinpä se tarjoaa metodina useita vaihtoehtoja tutkimuksen tekoon ja kuten Vilma Hänninen sanoo, on myös narratiivisen tutkimuksen edistämisen kannalta tärkeää, että erilaisia vaihtoehtoja tunnetaan, tunnustetaan ja hyödynnetään. Narratiivisen tutkimuksen tekoon on siis useita eri vaihtoehtoja.

Narratiivisuudella voidaan tarkoittaa useita erilaisia asioita riippuen kontekstista. Heikkisen mukaan narratiivisuus ei ole metodi eikä myöskään ajatussuunta, vaan ennemminkin sirpaleinen muodostelma tutkimuksesta joka liittyy narratiiveihin ja jolle luonteenomaista on se, että narratiivit huomioidaan todellisuuden tuottajina ja välittäjinä. Tutkimuksen ja

narratiivisuuden suhdetta voidaan tutkailla Heikkisen mukaan kahdesta perspektiivistä. Yhtäältä tutkimus käyttää termiä narratiivi aineistostaan sanan laajassa merkityksessä ja toisaalta tutkimuksen itsessään voidaan ymmärtää tuottavan narratiiveja maailmasta. Heikkisen mukaan narratiivisuuden käsitettä on käytetty ainakin neljällä eri tavalla akateemisessa keskustelussa. Ensiksi, sitä voidaan käyttää viittaamaan tietämisen ja tiedon luonteen prosessiin, jolloin narratiivisuus yhdistetään usein konstruktivistiseen näkemykseen tietämisestä. Toiseksi, sitä voidaan käyttää kuvailemaan tutkimusaineiston luonnetta. Kolmanneksi narratiivisuutta voidaan käyttää viittaamaan tutkimusaineiston analysoimisen tapaan ja neljänneksi käsite yhdistetään usein narratiivisuuden käytännön merkitykseen. Se ei siis Heikkisen mukaan ole vain tutkimuksessa käytetty käsite, vaan myös kasvavassa määrin käytetty käytännön työkalu: elämäntarinoiden kirjoittamista ja kertomista on sovellettu useilla käytännön tavoilla asiantuntevissa tutkimuksissa. (Heikkinen 2002, 15-16.)

Heikkisen mukaan narratiivisuuden ehkä olennaisin merkitys on juurtuneena tutkimuksen luonteeseen. Konstruktivismi korostaa näkemystä, jonka mukaan ihmiset rakentavat tietämystään ja identiteettiään narratiivien avulla. Tieto maailmasta, kuten kunkin henkilön käsitys itsestään, on jatkuvasti kehittyvä narratiivi, joka on alati muotoutuva ja muuttuva. Ei siis ole olemassa yhtä hallitsevaa todellisuutta, vaan ennemminkin on useita erilaisia todellisuuksia, jotka rakentuvat ihmisten mielissä heidän ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Konstruktivismin perusväite on, että henkilö eli tietävä subjekti, rakentaa tietämystään aikaisemman tiedon ja kokemuksen pohjalta. Näkemyksemme asioihin muuttuu jatkuvasti muotoaan, kun saamme uusia kokemuksia ja osallistumme keskusteluun muiden ihmisten kanssa. Konstruktivistinen käsitys tiedosta edustaa tietoa suhteellisena, riippuvaisena ajasta, paikasta ja tarkkailijan sijainnista. Tästä näkökulmasta katsoen tieto on narratiivin punainen lanka, joka saa jatkuvasti uutta materiaalia koko ajan muuttuvasta tarinoiden kulttuurisesta sarjasta liittyäkseen siihen jälleen uudestaan. (Heikkinen 2002, 17-18.) Näin ollen narratiivisuus voitaisiin siis nähdä tapana tuottaa tietoa maailmasta ja todellisuudesta, mutta sen voitaisiin katsoa myös viittaavan todellisuuteen valtavana narratiivina, joka koostuu useista erilaisista pienemmistä narratiiveista.

Heikkisen mukaan narratiivisuutta on myös usein käytetty kuvaamaan tutkimusaineistoa tai lähinnä sen luonnetta. Tässä tapauksessa narratiivisuutta voidaan käyttää viittaamaan narratiiviin tietynlaisena tekstinä yleisemmällä tasolla. Narratiivinen aineisto voi Heikkisen mukaan olla esimerkiksi haastattelu tai vapaasti muotoiltuja vastauksia, jolloin tutkimukseen osallistujilla on mahdollisuus ilmaista käsityksiään asioista omin sanoin. Muita tällaisia

aineistoja voisivat olla päiväkirjat, elämäkerrat tai muut dokumentit, joita ei välttämättä ole alun perin tuotettu tutkimustarkoituksiin. Tässä tarkoituksessa, aineiston narratiivisuus viittaa tekstiin, joka muistuttaa tavallaan proosaa eli narratiivinen tutkimusaineisto on narratiivi, joka on esitetty joko suullisesti tai kirjallisesti. Sanan vaativammassa merkityksessä narratiiviselle aineistolle voitaisiin asettaa ennakkoehto, että sen tulee sisältää enemmän narratiivisia piirteitä, kuten että tarinalla on alku, keskikohta ja loppu, kuin myös ajallisesti etenevä juoni. Narratiivinen aineisto eroaa muista aineistotyypeistä eli numeraalisesta aineistosta ja lyhyistä suullisista vastauksista siinä, että sitä ei voida karsia useiksi kategorioiksi kuten kahden muun aineistotyyppin tapauksessa, vaan sen tarkastelu ja käsittely edellyttää tulkitsemista. Narratiivisuudella voidaan myös viitata keinoihin ja välineisiin, joilla aineistoa voidaan prosessoida. Nämä keinot ja välineet pitävät sisällään erilaisia analyysitapoja, toisin sanoen narratiivisuus voi viitata narratiivien analyysiin tai narratiiviseen analyysiin, jolloin narratiivien analyysi painottaa narratiivien jaottelemista eri luokiksi esimerkiksi tapausten, metaforien tai kategorioiden avulla ja narratiivisessa tutkimuksessa taas pääasiallisena huomion kohteena on uuden narratiivin tuottaminen aineiston narratiivien pohjalta. (Emt. 19-20.) Tämän tutkielman puitteissa viitataan tutkimuksen narratiivisuudella aineiston tyyppiin eli narratiiveihin, kertomuksiin, jotka on tuotettu henkilökohtaisten kokemusten perusteella.

Narratiivin käsite on moniselitteinen, eikä sen sisällöstä tai rakenteesta ole yhtenäistä mielipidettä. Suomen kielessä narratiiville on ainakin kaksi synonyymiä ja sellaisiakin sanoja, jotka eivät suoranaisesti tarkoita täysin samaa kuin narratiivi, käytetään usein synonyymisesti narratiivi-sanon sijaan tai rinnalla. Suomen kielessä narratiivi voisi kääntyä tarinaksi tai kertomukseksi, ja muita sanoja, joilla viitataan narratiiveihin, voisivat olla vaikkapa Tiina Kujalan (2007, 25) esimerkkejä mukailten elämäkertomus ja elämäntarina tai Hännisen (2000, 19-21) käyttämät draama ja sisäinen tarina. Usein termin käyttö vaihtelee sen mukaan, millaista narratiivista tutkimusta tehdään tai millaista narratiivista tutkimusaineistoa käytetään. Hänninen puhuu narratiivin sijaan tarinan käsitteestä ja sanoo, että kirjallisuudentutkimuksessa tarinan käsitteellä on viitattu tietyt kriteerit täyttävään kielelliseen esitykseen, jolloin esitystä tarkastellaan suhteessa kirjallisuuden ja kerronnan perinteeseen, mutta ei erityisemmin suhteessa muuhun todellisuuteen. Hän mainitsee myös esimerkiksi omaelämäkertojen olleen jo pitkään keskeisessä osassa sosiaalitieteissä ja alun perin kertomuksia on pidetty viitteellisinä kuvauksina kertojien elämästä ja sitä kautta sosiaalisesta todellisuudesta, jossa he elävät. Hännisen mukaan tarinalla voidaan viitata kaunokirjallisiin teksteihin, kaunokirjallisista teksteistä muotonsa lainaaviin tuotoksiin, suullisesti kerrottuihin tarinoihin, ajattelumuotoihin tai vaikkapa elävän elämän episodeihin.

Hännisen mukaan kertomus käsitteenä viittaa tarinan esittämiseen merkkien muodossa ja tyypillisimmillään se on kielellinen, mutta voi tapahtua myös elokuvan, näytelmän tai vaikkapa kuvan kautta. Edelleen yhtä kertomusta voidaan tulkita usealla tavalla, sillä se sisältää monta eri tarinaa. Hänninen mainitsee erilaisista kertomus-tyypeistä sisäisen tarinan, draaman ja kertomuksen. Sisäisen tarinan käsitteellä viitataan hänen mukaansa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäinen tarina esittäytyy ja osin muotoutuu kerronnassa ja toiminnassa, mutta osittain se jää myös piiloon, sillä kaikkia kertomuksia ei kerrota, eikä kaikkia suunnitelmia toteuteta. Draaman käsitteellä Hänninen viittaa elävään elämään, toiminnalliseen prosessiin, jossa ihmiset pyrkivät toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan tarinallisia projekteja. Kertomuksen käsitteellä Hänninen viittaa ihmisen toisille kertomaan tarinaan itsestään ja tyypillisimmin kertomus esittää tapahtumia, jotka ovat jo tapahtuneet ja tapahtuneesta voidaan luoda uusia tulkintoja kerronnassa. Kertomustaan jakamalla ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa kokemuksiaan, saada jäsenyyksilleen sosiaalista vahvistusta ja reflektoida kokemustaan. Hänninen sanoo näiden kertomustyyppien olevan keskinäisessä vuorovaikutuksessa tarinallisen kiertokulun kautta. Se asettaa mainitut käsitteet keskinäisiin suhteisiin ja kytkee samalla tarinallisuuden ilmenemismuodot ulkopuoliseen todellisuuteen. Se kuvaa yksilön näkökulmasta prosessia, jossa ihminen suhteutuu toisaalta sosiaalimateriaaliseen ja toisaalta diskursiiviseen todellisuuteen. (Hänninen 2000, 16-21.)

Donald Polkinghorne viittaa termillä narratiivi tietynlaiseen proosalliseen tekstiin eli Polkinghornelle narratiivi on nimenomaan kirjoitetussa muodossa oleva tuotos, eikä esimerkiksi ajatuksenkulkua, kuten Hänniselle. Polkinghornelle narratiivin keskeinen merkitys on se, että se kuvaa ihmisen toimintaa ja sen vaikutuksia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tarinat ovatkin Polkinghornen mukaan erityisen sopivia ilmaisemaan ihmisten elettyjä kokemuksia, sillä tarinamuotoinen narratiivi on kielellinen muoto, joka säilyttää ihmisen toimintojen monimutkaisuuden aikajakson, ihmisen motivaation, sattumanvaraisten tapahtumien ja muuttuvien henkilöiden välisten ja ympäristöllisten kontekstien välisissä suhteissa. Tässä kontekstissa tarina ei Polkinghornen mukaan viittaa pelkästään fiktiiviseen kuvailuun, vaan myös narratiiveihin, jotka kuvailevat abstrakteja elämän tapahtumia, kuten elämäntarinoihin, omaelämäntarinoihin, historioihin, tapaustutkimuksiin ja raportteihin muistelluista episodeista, jotka ovat tapahtuneet. Tarinat ovat Polkinghornen mukaan kiinnostuneita ihmisten pyrkimyksistä päästä ratkaisuun, selvyyteen tai saada vaillinainen tilanne selvitettyä. Tarinat ovat ilmaisuja ihmisen uniikista kokemuksesta koskien elämän yhtenäisyyttä ja tarinoitujen ilmaisujen pohjana on yksittäisten henkilöiden syventyminen

säännölliseen muutokseen alkutilanteesta lopputilanteeseen. Polkinghornen mukaan kyky ymmärtää tarinoita juontaa juurensa tarinan kehittymisen ja ihmiskokemuksen ajallisen luonteen ja ihmisen toimintaa koskevan inhimillisen esiymmärryksen välisestä korrelaatiosta. Ja vaikka tarinoiden päähenkilöt voivat olla myös instituutioita, organisaatioita, ihmisryhmiä tai eläimiä, niin tarinan muoto säilyttää kuitenkin alkuperäisen luonteenomaisuutensa matkia ihmisen toimintaa. (Polkinghorne 1995, 5-7.)

Steph Lawler ja Hannu Heikkinen tarkastelevat narratiiveja Polkinghornen tapaan lähinnä ihmisen kokemusten näkökulmasta. Lawler näkee narratiivit sosiaalisina tuotteina, joita ihmiset tuottavat tietyn sosiaalisen, historiallisen ja kulttuurisen paikan kontekstissa ja hänen näkemyksensä mukaan narratiivit ovat suhteessa kokemuksiin, joita ihmisillä on elämästään. Ne eivät kuitenkaan itsessään ilmennä tai kerro näitä kokemuksia, vaan ovat tulkitsevia välineitä, joiden kautta ihmiset edustavat itseään sekä itselleen että muille. Ne eivät myöskään ole lähtöisin yksilöistä, vaan ne kiertävät kulttuurisesti tarjotakseen repertuaarin, josta ihmiset voivat tuottaa omia tarinoitaan. Näitä ajatuksia seuraillen ihmiset eivät siis pelkästään usein tuota kerrottuja tietoja itsestään ja suhteestaan sosiaaliseen maailmaan, vaan sosiaalinen maailma itsessään on kerrottu, tarina. Näin ollen tarinat kiertävät kulttuurisesti tarjoten keinoja ymmärtää maailmaa ja tuottaen samalla materiaalia, josta ihmiset rakentavat omia tarinoitaan, joka on tapa tuottaa omaa identiteettiä. Narratiivit pitävät sisällään muutoksen aspektin, toimintaa ja henkilöitä, jotka tuodaan yhteen juonen avulla ja niiden avulla ihmiset yhdistävät toisiinsa menneisyyden ja nykyisyyden sekä itsen ja muut. Ne toimivat näin kulttuuristen narratiivien kontekstissa, jotka rajoittavat sitä, mitä voidaan sanoa, mitä tarinoita kertoa, millä lasketaan olevan merkitystä ja mikä on järjetöntä. (Lawler 2002, 242.) Heikkisen mukaan narratiivi on ihmiselle olennainen keino kokea elämäänsä tai oikeastaan elää elämäänsä ja hänen mukaansa ihmiset sijoittavat omat kokemuksensa juuri narratiiveihin. Ihmiskokemus on Heikkisen mukaan aina kerrottu ja ihmistieto ja henkilökohtaiset identiteetit rakentuvat ja niitä tarkennetaan ihmisten kesken jaettujen kertomusten kautta. (Heikkinen 2002, 15.) Lawler ja Heikkinen siis näkevät narratiivit tapana tuottaa identiteettejä. Heidän mukaansa ihmiset tulkitsevat kokemuksiaan ja elämäänsä sekä edustavat ja ilmaisevat itseään narratiivien kautta. Lieblich ja kumppanit ovat sitä mieltä, että tutkimalla ja tulkitsemalla ihmisten itsestään kertovia narratiiveja eli ihmisten elämäntarinoita, tutkija pääsee sisään paitsi yksilön identiteettiin ja merkityksen järjestelmiin, niin myös kertojan kulttuuriin ja sosiaaliseen maailmaan (1998, 9).

4.2. Aineisto

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu 36 kertomuksesta koskien seksuaalisen väkivallan kokemuksia sodassa. Kertomukset on kerätty kahdesta kirjasta sekä erilaisten ihmisoikeusjärjestöjen internet-sivuilta. Kertomusten löytäminen osoittautui vaikeammaksi tehtäväksi, kuin alun perin kuvittelin. Tämän voisi ajatella kuvastavan sodan aikaisen seksuaalisen väkivallan asemaa tutkimuksen kohteena kansainvälisessä politiikassa. Jos aihe olisi alan valtavirran näkemyksen mukaan merkittävä, olisi aiheesta varmasti tehty ja julkaistu enemmän julkaisuja, raportteja ja kertomuksia. Koska sukupuoleen liittyvät asiat ovat kuitenkin olleet marginaalisia alan tutkimuksessa, on myös tämän tyyppisiä kertomuksia etsittävä joko alan feministisen tutkimuksen piiristä tai muilta asiasta kiinnostuneilta tahoilta. Kaksi kirjaa eli Helke Sanderin ja Barbara Johrin *BeFreier und Befreite. Krieg, Vergewaltigung, Kinder* sekä Alexandra Stiglmayerin *Mass Rape – The War against Women in Bosnia Herzegovina* olivat helposti löydettävissä, mutta lisätarinoiden löytäminen osoittautuikin sitten hankalammaksi. Aikaa kului paljon internetissä, sillä sopivia kertomuksia tai viitteitä mahdollisten kertomusten löytymiseen oli vaikea löytää. Lopulta erilaisilla hakusanayhdistelmillä onnistuin löytämään erilaisten ihmisoikeus- ja muiden järjestöjen keräämiä kertomuksia. Alun perin kokosin yhteensä noin 70 kertomusta kasaan, joista sitten tarkemman läpikäynnin kautta valikoin pois kertomuksia, jotka olivat informatiivisesti hyvin vaatimattomia tai joissa kertojat eivät itse olleet kokeneet seksuaalista väkivaltaa, vaan olivat vain joutuneet todistamaan sitä. Minulle oli tärkeää, että kertomukset ovat nimenomaan omista seksuaalisen väkivallan kokemuksista lähtöisin, sillä sitä kautta pääsisi tarkastelemaan yksilö- ja henkilökohtaisemmalla tasolla tällaisten kokemusten aiheuttamia tuntemuksia ja ajatuksia. Kertomusten joukossa oli alun perin myös yhden miehen kertomus, jonka olisin mielelläni sisällyttänyt aineistoon, mutta kertomus oli valitettavasti hyvin lyhyt ja siinä oli hyvin niukasti informaatiota (joka tietysti sekin sinällään jo voi kertoa paljon), joten jätin sen lopulta aineistosta pois. Toisaalta se, että kaikki aineiston kertomukset ovat naisten kertomuksia, kuvastaa myös sotaraiskausten todellisuutta: suurin osa raiskatuista on naisia. Aineiston internetistä kerätyt kertomukset ovat lähtöisin seuraavilta järjestöiltä ja tahoilta: Medecins Sans Frontieres: 9 tarinaa¹⁰, Human Rights Watch: 7 tarinaa¹¹ ja Shanland (Shan

¹⁰ Näitä kertomuksia on vaikea nimetä erikseen, koska kertojat on mainittu vain sukupuolen ja iän ja maan perusteella. Kertojat ovat kuitenkin seuraavanlaisia: Kongo: nainen ei ikää; nainen 23 -vuotta; nainen 70 -vuotta; nainen 21 -vuotta; nainen 32 -vuotta; nainen 25 -vuotta, nainen 35 -vuotta, nainen 23 -vuotta. Lisäksi yksi kertoja Darfurista: nainen 16 -vuotta.

¹¹ Näissä kertomuksissa kertojat oli mainittu nimillä ja seuraavat kertojat valikoituivat tähän aineistoon mukaan: Eléonore R., Delphine W., Bijou K., Hélène C., Natalie R., Georgette W., Générose N.

Democratic Union and Shan Human Rights Foundation): 3 tarinaa¹². Sanderin ja Johrin kirjasta olen valinnut yhteensä 10 kertomusta¹³ ja Stiglmayerin kirjasta yhteensä 7 tarinaa¹⁴. Sanderin ja Johrin kirjasta otetut kertomukset käsittelevät naisten kokemuksia Berliinissä, toisen maailmansodan viimeisiltä päiviltä, jolloin venäläiset sotilaat raiskasivat mittavassa määrin saksalaisia naisia tullessaan niin sanotusti vapauttamaan kaupunkia. Stiglmayerin kirjan kertomukset puolestaan ovat kertomuksia Jugoslavian sodasta, jossa raiskaaminen oli myös erittäin laajamittaista ja suunnitelmallista. Medecins Sans Frontieres on kerännyt kertomuksia Darfurista (tässä aineistossa niistä yksi) ja Kongon demokraattisesta tasavallasta (yhteensä 8 kappaletta tässä aineistossa). Human Rights Watch:ilta lainatut kertomukset ovat myös Kongosta. Shanland:ilta lainatut kertomukset puolestaan ovat peräisin Burmasta. Tarkoituksena ei siis ole ollut tarkastella seksuaalista väkivaltaa tietyn sodan kontekstissa, vaan saada laajempi ja yleisempi kuva useiden lähteiden kautta. Tietysti jokaisessa sodassa on omat erityispiirteensä ja motiivit ja oikeutukset seksuaaliselle väkivallalle ja pyrin tarpeen tullen ottamaan nämä seikat huomioon, mutta tämän työn tarkoituksena ei kuitenkaan ole eritellä kertomuksia kontekstiensa perusteella ja tietyn sodan tapahtumien valossa, vaan tarkkailla ja tulkita kertomuksista tiettyjä seikkoja, joiden voidaan olettaa esiintyvän lähes kaikissa kertomuksissa. Kaikki muut kertomukset ovat melko pian raiskaustapahtuman jälkeen kerättyjä, paitsi Sanderin ja Johrin kirjan kertomukset, jotka on haastatteleamalla kerätty naisilta melkein viisikymmentä vuotta tapahtuneen jälkeen. Tämä on varmasti vaikuttanut myös kertomusten sisältöön, sillä pitkän ajan jälkeen kerrotut tapahtumat ovat varmasti paremmin ja selkeämmin jäsenneiltyä ja niin pitkän ajan jälkeen on voitu ymmärtää kokemien tapahtumien vaikutukset koko elämään. Muista kertomuksista tulevat ilmi seksuaalisen väkivallan aiheuttamat välittömät vaikutukset uhrien elämään. Omasta mielestäni tällainen vaihtelu kertomusten ajallisuudessa on pelkästään hyvä asia, sillä sitä kautta voidaan nähdä sekä lyhyempiaikaisia että pitempiaikaisia vaikutuksia, joita seksuaalisen väkivallan kokemuksilla on uhreihin ja heidän elämiinsä. Seksuaalinen väkivalta vaikuttaisi jättävän elinikäiset arvet uhreihin, mutta sodan kontekstissa seksuaalisen väkivallan kokemuksen kauheutta kuitenkin lisäävät myös muut sodassa koetut kärsimykset ja menetykset.

Koska aineisto on kerätty muiden tekemistä haastatteluista tai julkaisuista, ei minulla luonnollisestikaan ole ollut mahdollista vaikuttaa uhreille esitettyihin kysymyksiin tai ylipäänsä siihen, mitä kertomuksissa kerrotaan. Useimmat kertomuksista ovat melko lyhyitä,

---

¹² Myös näissä kertomuksissa kertojat oli mainittu nimillä: Ya Mie, Nar Lay, Nar Lu.

¹³ Nämä kertojat ovat: Ingeburg Menz, R.S., S.G., M.G., L.D., U.J., I.W., R.K., A.H. ja A.B.

¹⁴ Tämän kirjan kertomuksista tähän aineistoon valikoituivat seuraavat kertojat: Sadeta, Emina, Razija, Munevra, 45 -vuotias musliminainen ei nimeä, Fatima sekä Hasiba.

mutta joukkoon mahtuu joitakin pidempiä, tarkempia ja yksityiskohtaisempiakin kertomuksia. Myös lyhyet kertomukset sisältävät paljon informaatiota ja usein niissä on tiiviisti tulkittuna omat kokemukset sekä niiden vaikutukset. Pidemmissä kertomuksissa pituutta tuo usein lisää sodan muiden tapahtumien kuvailut tai sitten raiskaustapahtumien kuvailut useimmiten siinä tapauksessa, että niitä on tapahtunut useita tietyn ajanjakson sisällä. Jugoslavian sodan kertomukset ovat poikkeuksetta pidempiä kuin muut, juuri näistä edellä mainituista syistä. Jugoslavian sodallehan ominaista oli, että sitä käytiin eri etnisten ryhmien välillä ja tavoitteena oli vastapuolen etninen puhdistus ja kansanmurha ja raiskauksia käytettiin laajalti juuri näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Koska kaikki sodat ovat aina omanlaisiaan ja osapuolet ja tavoitteet vaihtelevat, käyn seuraavaksi lyhyesti läpi myös aineiston muiden kertomusten sotakontekstit. Saksalaiset kertomukset juontavat juurensa toisen maailmansodan loppupäiviin, jolloin puna-armeija muun muassa saapui vapauttamaan Berliiniä Saksan armeijan otteesta ja antautumisen jälkeen miehittämään Berliiniä. Tässä tapauksessa raiskauksilla tavoiteltiin luultavasti nöyryytystä ja kostoja, sillä saksalaiset joukot olivat aiemmin raiskanneet venäläisiä naisia. Lisäksi, kuten Helke Sander mainitsee, Saksan tapauksessa oli toisinaan epäselvää, missä pakottamisen, painostamisen ja suostumuksen välinen raja on mennyt saksalaisten naisten ja venäläisten sotilaiden välisissä suhteissa (Sander 2005, 13). Darfurin tapauksessa seksuaalisen väkivallan taustalla oli Human Rights Watchin mukaan hallituksen ja miliisijoukkojen ajama etnisen puhdistuksen kampanja, joka oli kohdistettu lähinnä maan sisäisiin pakolaisiin. Naiset ja tytöt olivat vaarassa joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi paetessaan kodeistaan, eivätkä pakolaisleiritkään tarjonneet suojaa. (Human Rights Watch 2005.) Kongossa vuosia jatkuneessa sodassa ja väkivaltaisuuksissa, kaikki osapuolet ovat käyttäneet seksuaalista väkivaltaa aseenaan. Raiskauksilla, jotka usein ovat tapahtuneet kyliin tapahtuneiden hyökkäysten ja ryöstelyiden yhteydessä, on pyritty terrorisoimaan yhteisöjä ja lisäksi sotilaat ja taistelijat ovat ilmeisen johdonmukaisesti raiskanneet naisia ja tyttöjä aina tilaisuuden tullen. (Human Rights Watch 2002.) Sotilasjuntan johtamassa Burmassa raiskaukset ovat suunnitelmallisesti kohdistuneet etnisten vähemmistöjen naisiin ja vaikuttavat olleen Burman armeijan käytäntö. (SHRF & SWAN 2002.)

4.3. Aineiston analyysiperiaatteet

Narratiivisella tutkimuksella voidaan tarkoittaa useita erilaisia tutkimuksen muotoja ja ulottuvuuksia, jolloin tutkimuksen narratiivisuus voi koskea aineiston luonnetta tai tapaa tuottaa tietoa tai myös tapaa analysoida aineistoa. Se, mitä narratiivilla ja narratiivisuudella

ymmärretään, vaikuttaa luonnollisesti tapaan ymmärtää ja tehdä narratiivista tutkimusta. Hännisen mukaan narratiivisen tutkimuksen piirissä on kehitetty suuri joukko erilaisia tutkimusmenetelmiä, joista yksikään ei kuitenkaan ole vakiintunut ainoaksi oikeaksi. Hänninen näkee tämän hyvänä asiana, sillä hänen mukaansa narratiivisen tutkimuksen edistämisen kannalta on tärkeää, että erilaisia vaihtoehtoja tunnetaan, tunnustetaan ja hyödynnetään (Hänninen 2000, 30). Heikkinen näkee narratiivisen tutkimuksen tietyllä tavalla perinteisen positivistisen tutkimusotteen vastakohtana. Sen sijaan, että tavoittelisi objektiivista tai yleistettyä tietoa, narratiivinen tutkimus tavoittelee enemmän paikallista, henkilökohtaista ja subjektiivista tietoa ja pitää sitä tutkimuksen vahvuutena, eikä heikkoutena. Heikkisen mukaan narratiivinen tutkimus antaa mahdollisuuden ihmisten äänten kuulumiselle paljon aidommalla tavalla ja näin ollen tieto muodostuu moniäänisemmäksi ja moniasteisemmäksi kokonaisuudeksi, ryhmäksi pieniä narratiiveja, yhden yleisemmän ja monologisemman suuren narratiivin sijaan. (Heikkinen 2002, 17-18.)

Tässä tutkimuksessa analyysitapa on valikoitunut aineiston ja myös tutkimuksen tavoitteen perusteella. Polkinghornen mukaan on olemassa kaksi eri narratiivisen tutkimuksen tyyppiä: narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi. Narratiivien analyysissä tutkija kerää tarinoita aineistoksi ja analysoi niitä paradigmaattisen prosessin avulla. Paradigmaattisen analyysin tuloksena löytyy teemoja, jotka kulkevat tarinoiden läpi tai tarinan tyyppien, hahmojen tai miljöön luokitteluja. Narratiivisessa analyysissä tutkijat keräävät tapahtumien kuvauksia ja yhdistävät tai rakentavat niitä juonen avulla yhdeksi tai useammaksi tarinaksi. Narratiivien analyysi siis kulkee tarinoista yleisiksi elementeiksi ja narratiivinen analyysi taas elementeistä tarinoiksi. (Polkinghorne 1995, 9-12.) Tässä tutkimuksessa käytetään aineiston analysoimisessa Polkinghornen mainitsemaa narratiivien paradigmaattista analyysiä.

Paradigmaattinen analyysi on aineiston tutkailemista, jossa tunnistetaan asioita osiksi yleisiä käsityksiä tai käsitteitä. Narratiivien paradigmaattinen analyysi pyrkii paikantamaan yleisiä teemoja tai käsitteellisiä ilmauksia aineistoksi kerättyjen tarinoiden joukosta. Useimmiten tämä lähestymistapa vaatii Polkinghornen mukaan useista tarinoista koostuvan tietokannan. Tutkija tarkastaa eri tarinat keksiäkseen, mitkä käsitykset kulkevat niiden läpi ja Polkinghornen mukaan on kaksi mahdollista paradigmaattista tapaa tarkastaa tarina: 1. sellainen, jossa käsitteet juontavat juurensa aikaisempaan teoriaan tai loogisiin mahdollisuuksiin ja niitä sovelletaan aineistoon määrittelemään, löytyykö tämän käsitteen osia siitä ja 2. sellainen, jossa käsitteet johdetaan induktiivisesti aineistosta. Näiden kahden paradigmaattisen analyysin käyttö on Polkinghornen mukaan tuottanut laajan valikoiman

tutkimuksia, koska tutkijoiden välillä on eroja siinä, mistä he ovat käsitteellisesti kiinnostuneita. Paradigmaattista analyysia ei ole käytetty ainoastaan löytämään tai kuvailemaan kategorioita, jotka tunnistavat tiettyjä sattumia aineiston sisällä, vaan myös huomaamaan suhteet kategorioiden seassa. Paradigmaattinen analyysi tarjoaa metodin, jolla voidaan paljastaa yhteiset piirteet, jotka esiintyvät läpi tutkimuksen tietokannan muodostavien tarinoiden. Se toimii tuottaakseen yleistä tietoa sarjasta tiettyjä tapauksia. (Polkinghorne 1995, 13-15.)

Tässä tutkimuksessa aineiston analysointi lähti liikkeelle tutkittavien teemojen tai kategorioiden pohtimisesta. Oman sotaraiskauksiin liittyvän tietämykseni pohjalta ja myös kertomusten rajatun aihepiirin perusteella valitsin tarkasteltavaksi teemoiksi itse raiskaustapahtuman, raiskauksen seuraukset sekä myös naisten omat tulkinnat tapahtuneen syistä ja motiiveista. Nämä teemat valikoituivat siis kertomusten pikaisen lukemisen jälkeen ja ennen varsinaista analyysin tekemistä ja huolenani olikin, kuinka paljon valitsemistani teemoista yleensä kertomuksissa kerrotaan. Huolenaiheeni osoittautui turhaksi, sillä suurimmassa osassa kertomuksia puhuttiin raiskauksesta ja erityisesti sen seurauksesta ja useassa oli myös pohdintoja syistä. Ennalta valikoimieni teemojen lisäksi päätin, että kertomuksia lukiessani ja analysoidessani tarkastelen, mitä muita teemoja kertomuksista nousee, eli mistä muista asioista kertomuksissa yleisesti kerrotaan ja niinpä aineistosta johtui induktiivisesti vielä kaksi teemaa, jotka koskivat naisten ajatuksia tapahtumasta vaikenemisesta ja puhumisesta sekä naisten suhtautumisesta ja ajatuksista sotaan. Tietenkään kaikissa kertomuksissa ei puhuttu kaikista teemoista, mutta teemat on valittu kuitenkin sen perusteella, kuinka yleisesti ne esiintyvät kertomuksissa. Teemojen valikoitumisen jälkeen aloin tarkastella näihin teemoihin tai kategorioihin kuuluvia kertomusten osia tarkemmin ja etsiä niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Analyysin tarkoituksena oli siis tutkia, mitä tällaisista kokemuksista kerrotaan ja ovatko kokemukset samankaltaisia vai täysin toisistaan eroavia sodan kontekstista riippumatta. Toisin sanoen kertomusten analyysin kautta tavoitetaan tietoa itse sotaraiskaus-ilmioistä ja seksuaalisen väkivallan todellisuudesta sodissa.

4.4. Teorian ja tutkimuksen suhde

Kuten aiemmin totesin, feminismillä voidaan kansainvälisen politiikan tutkimuksessa viitata tavoitteeseen kyseenalaistaa ja muuttaa sukupuolten välisiä suhteita, jotka alistavat naisia suhteessa miehiin ja asettavat toiset naiset etuoikeutettuun asemaan suhteessa muihin naisiin. Sotaraiskaukset, joita on esiintynyt kautta aikojen lähes jokaisessa sodassa, kuvastavat

sukupuolten välistä roolijakoa ja maskuliinista valtaa. Se, ettei sotaraiskauksia ole otettu vakavasti kansainvälisen politiikan tutkimuksessa, kuvastaa puolestaan alan maskuliinisuutta sekä alan valtavirran määrittelemiä teorioita ja käytäntöjä. Voidakseen kyseenalaistaa ja muuttaa kansainvälisen politiikan alaa, sisältöä ja tutkimusmenetelmiä, on feministiseen teoriaan nojaavan tutkijan osoitettava valtavirran puutteet ja vääristymät. Tässä mielessä sotaraiskaukset tutkimuksen aiheena ja erityisesti ilmiöstä kertovat tarinat tutkimuskohteena ovat erityisen sopivia vahvistamaan havaintoja, joita feministit ovat kansainvälisen politiikan alaan liittyen tehneet, tuoneet julki ja puolustaneet.

Feministinen kritiikki on pureutunut monella tavalla ja monella alueella kansainvälisen politiikan valtavirran teoriaan. Kansalaisuuden ja valtion ja niihin liittyvät seikat ovat olleet merkittäviä kritiikin kohteita. Kansallisvaltioiden syntymän aikaan syntyi myös kansalaisuuden käsite, joka määräsi naiset kotiin kuuluviksi ja liitti kansalaisuuden miehiin poliittisen toimijuuden ja valtion puolustamisen kautta. Naiset eivät siis virallisesti tai tunnustetusti ole olleet kansalaisia kuin vasta vähän aikaa, vaikka kansalaisuuden käsite sinänsä on melko vanha. Valtavirran kansainvälisen politiikan jako ulko- ja sisäpolitiikkaan ja niiden piiriin kuuluviin asioihin on myös sulkenut naiset ja naisiin liittyvät asiat kansainvälisen politiikan ulkopuolelle. Sotaraiskausten tapauksessa, kuten varmasti monessa muussakin yhteydessä näillä voidaan ajatella olleen muun muassa oikeudellisia seurauksia. Naisten kuuluminen yksityiseen ja sitä kautta sisäpolitiikan piiriin on varmistanut sen, että naisten roolit ja oikeudet ovat jääneet pimentoon. Sukupuolta ei ole pidetty millään lailla merkittävänä tekijänä miehisessä kansainvälisen politiikan maailmassa, eikä naisilla ole ollut oikeuksia kuin vasta suhteellisen lyhyen aikaa. Se, ettei sukupuoleen ja siihen liittyviin merkityksiin ja naisten oikeuksiin ole kiinnitetty huomiota on taannut seksuaalisen väkivallan jatkumon, jolle ei yhä edelleenkään näy loppua, säädetyistä oikeuksista huolimatta.

Kyse on myös tiedon ja vallan välisestä suhteesta. Se, että naiset on suljettu tieteen ja tutkimuksen ulkopuolelle on saanut aikaan sen, että tutkimusta ja teoriaa on tuotettu miehisestä näkökulmasta. Kaikkien sosiaalisessa todellisuudessa elävien olosuhteita ja näkökulmia ei ole otettu huomioon. Sukupuoli ei myöskään ole ainoa kategoria, jota ei ole otettu huomioon, vaan myös muut niin sanotut marginaaliryhmät ovat jääneet tiedon tuottamisen ulkopuolelle. Jos kaikkia kategorioita ei oteta huomioon tutkimuksessa, on tuotettu tieto vain osittaista, eikä kerro koko totuutta maailmasta. Näin ollen tällaisten kategorioiden merkitysten tutkiminen ja kategorioihin huomion kiinnittäminen muun muassa tutkimuksen kautta on merkittävää siitä syystä, että niin niistä tulee osa todellisuutta tai

tarkemmin sanottuna ne huomioidaan osana olemassa olevaa todellisuutta ja todellisuuden rakenteita.

Sukupuolella on merkitystä myös sodan kontekstissa. Militarisaatio ja armeijalaitos käyttävät hyväkseen sukupuolten välisiä roolijakoja ja nojaavat jatkuvasti käytännöissään sukupuoliin liitettäviin dikotomioihin. Näin pyritään pitämään yllä vanhoja valtarakenteita, jotka etuoikeuttavat miehiä ja alistavat naisia. Se, että naiset on jätetty armeijainstituution ulkopuolelle, on vahvistanut sitä näkemystä, ettei heidän mielipiteillään tai heillä itsellään ole merkitystä päätöksenteossa suhteessa asevoimien käyttöön. Sotaraiskausten näkökulmasta katsottuna voitaisiin kuitenkin ajatella, että naisilla voisi olla paljonkin sanottavaa armeijoiden toimintatapoihin ja kulttuuriin liittyen. Kiinnostavaa olisi tietää, vaikuttaisiko naisten lisääntyvä osallistuminen asevoimiin muun muassa juuri raiskauksiin. Kuten aiemmin teoriaosuudessa todettiin, ei voida tietää, kuinka naisten yleisempi osallistuminen asepalvelukseen vaikuttaisi, eikä asiasta olla halukkaita edes ottamaan selvää.

Sukupuoli on myös vaikuttava tekijä siinä, millaista väkivaltaa sodan, mutta myös rauhan aikana koetaan. Naiset ja miehet kokevat erilaista väkivaltaa. Naisiin kohdistuva väkivalta on useammin seksuaalisoitua ja miehet taas kokevat useammin muunlaista väkivaltaa. Myös sotien muuttunut luonne vaikuttaa koettuun väkivaltaan. Nykyaikaisten sotien eräs piirteistä on se, että kohteena ovat usein siviilit ja siviiliväestö koostuu nykypäivänä suurimmaksi osaksi naisista, miesten ollessa sotimassa. Nykyaajan sodissa on usein myös kyse identiteeteistä, jolloin sukupuoli on merkittävä lisätekiä. Naiset edustavat toiseutta sukupuolensa, mutta myös oman etnisen ryhmänsä kautta ja ovat niiden kautta oivallisia kohteita poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Naiset joutuvat usein sotien takia lähtemään myös pakoon omalta kotiseudultaan ja ovat pakolaisuuden vuoksi myös haavoittuvaisia väkivallalle ja turvattomuudelle. Nykyaikaisille sodille tyypillistä onkin, että turvallisuuteen kohdistuvat uhat eivät enää tule valtioiden ulkopuolelta, vaan yhä useammin valtioiden sisältä. Valtavirran kansainvälisen politiikan näkemyksen mukaan turvallisuus on kansallisten yhteisöjen suojelemista ulkopuolella olevilta toisilta ja niiden harjoittamalta väkivallalta. Sotaraiskausten ja muun seksuaalisen väkivallan näkökulmasta tällaisen näkemyksen voidaan katsoa olevan ainakin nykyajan sotien kontekstissa paikkansa pitämätön, sillä nykyajan sotia käydään useimmiten valtioiden sisällä, jolloin turvallisuus ei ole uhattuna valtion ulkopuolelta päin. Sisällissotien kontekstissa naisten turvallisuutta uhkaavat usein entiset naapurit, eri etniseen ryhmään kuuluvat saman maan kansalaiset ja joskus jopa samaan etniseen ryhmään kuuluvat miehet.

Vaikka tämän tutkimuksen kertomukset ovatkin peräisin eri sodista eri aikaan ja niihin liittyy erilaisia etnisyyksiä ja identiteettejä, on niiden välittämä kuva sotaraiskauksesta ilmiönä kuitenkin suhteellisen samanlainen. Tämän voidaan katsoa olevan osoitus siitä, että seksuaalinen väkivalta sodissa on tietyllä tavalla universaali ilmiö, jolloin useimmiten uhrina on nainen, raiskaajana mies ja motiivit ja teon vaikutukset ovat samankaltaisia. Tällainen asetelma kuvastaa kansainvälisen politiikan ja sotien maailmassa olevia miesten ja naisten välisiä valtarakenteita, jotka juontavat juurensa kauas historiaan.

5. Sotaraiskaukset naisten kertomusten näkökulmasta

Kertomusten analyysin teemoiksi valikoituivat itse raiskaustapahtuma, raiskauksen seuraukset, raiskausten syyt ja motiivit sekä lisäksi useassa kertomuksessa puhuttiin ja kerrottiin tapahtuneesta kertomisesta tai vaihtoehtoisesti vaikenemisesta, sekä niihin vaikuttavista syistä. Melko yleinen teema kertomuksissa olivat myös mielipiteet sotimisesta ja siihen liittyvistä seikoista ja niinpä siitä tuli myös yksi teemoista. Olen pyrkinyt tarkastelemaan kertomuksia niin, että kaikki kuhunkin teemaan liittyvät seikat tulisi huomioiduksi. Kaikki tarinat ovat luonnollisesti omanlaisiaan ja erityisiä, ja niinpä niissä on myös omat erityispiirteensä. Tällaisiin yksittäisiin erityisiin seikkoihin en ole niinkään paljoa kiinnittänyt huomiota, paitsi jos tämä seikka on ollut mielestäni erityisen kiinnostava tai merkittävä. Olen siis pyrkinyt löytämään kertomuksista tietynlaisia yhtäläisyyksiä, joista voitaisiin tehdä yleisiä päätelmiä. Olen pyrkinyt tarkastelemaan kertomuksia myös kokonaisuuksina niin, että tapahtumien suhteet toisiinsa tulee huomioitua. Olen käyttänyt paljon esimerkki-lauseita¹⁵ havainnollistaakseni esittämiäni asioita.

5.1. Raiskaustapahtuma

Lähes kaikissa kertomuksissa kerrottiin itse raiskaustapahtumasta. Joissain kertomuksissa itse tapahtuma mainittiin vain viitteellisesti, jolloin se oli ymmärrettävissä muun kontekstin ja kerronnan valossa. Raiskaustapahtumia ei yleisesti kuvattu kovin yksityiskohtaisesti, paitsi eräissä Jugoslavian kertomuksissa. Näissä kertomuksissa naiset olivat yleensä joutuneet useamman kerran raiskauksen uhreiksi eli heidät raiskattiin järjestelmällisesti useampaan otteeseen. Raiskaustapahtumasta kerrottiin yleensä tapahtuman paikka ja taustatietoa sille,

---

¹⁵ Esimerkki-lauseiden suomennoksen perässä on uhrien ikä joko raiskauksen aikaan (saksalaisissa kertomuksissa) tai sitten kertomisen aikaan, niin kuin ikä on kertomuksessa ilmoitettu.

miksi oltiin juuri tietyssä paikassa, varsinkin, jos paikka oli jotenkin erityinen, eikä vaikkapa uhrin koti. Myös muunlaista taustatietoa annettiin, esimerkiksi sodan vahingoista tai muusta sodankäyntiin liittyvistä tavanomaisista tapahtumista, kuten ryöstelystä ja iskuista kyliin. Useissa kertomuksissa raiskaajien ja raiskaustoiminnassa mukana olleiden lukumäärä mainittiin tarkkaan, lisäksi useassa kertomuksessa raiskaajista annettiin tarkempia tietoja, kuten mitä kieltä tai murretta puhui, miltä näytti tai vain sotilaan tunnistetiedot eli minkä armeijan sotilas ja mistä pataljoonasta. Eräissä kertomuksissa puhuttiin vain aseistetuista miehistä, jonka voisi ajatella kuvastavan sitä seikkaa sotien muuttuneessa luonteessa, että nykyajan sodissa ei enää sodita tiettyjen armeijoiden välillä, vaan usein taisteluissa on mukana monenlaisia sissi-, kapinallis- tai puolisotilaallisia ryhmiä. Usein sodankäynnin myötä myös muunlainen väkivalta lisääntyy ja myös siviilimiehet saattavat raiskata. Niinpä tämän tutkimuksen puitteissa sotaraiskauksella viitataan kaikenlaiseen seksuaaliseen väkivaltaan, jota sotien aikana tapahtuu. Kertomuksissa myös mainittiin yleensä se, montako kertaa joutui kokemaan seksuaalista väkivaltaa. Eri kerroiksi olen laskenut eri aikoina ja mahdollisesti eri paikoissa tapahtuneet raiskaukset, enkä esimerkiksi joukkoraiskauksia, jolloin uhrin on samalla kertaa raiskannut useampi mies. Lisäksi raiskaustapahtuman yhteydessä mainittiin toisinaan käytetyn myös muuta väkivaltaa. Tähän kategoriaan kuuluvaksi olen laskenut myös erilaisen henkisen väkivallan muodot, eli uhkailun, pelottelun ja pilkkaamisen. Eräissä kertomuksissa kerrottiin myös ajatuksista ja tuntemuksista, joita raiskaus tapahtumahetkellä oli herättänyt ja niinpä olen pyrkinyt kuvailemaan ja analysoimaan myös näitä seikkoja.

5.1.1. Raiskaus

Lähes kaikissa kertomuksissa raiskauksesta puhuttiin raiskauksena, mutta eräissä kertomuksissa ei mainittu suoraan raiskaus-sanaa, vaan kertojat puhuivat ”siitä”, ”teosta” tai jonkinlaisesta ”kimppuun käymisestä”. Teosta ja kimppuun käymisestä puhuneet olivat hyvin nuoria ja voisikin ajatella, etteivät he ehkä edes täysin ymmärtäneet, mistä tapahtuneessa oli kysymys. 12-vuotiaan uhrin kertomus tapahtumasta kuvastaa myös hyvin lapsen suhtautumista pelottavaan tapahtumaan:

“When I refused one hit me twice with his hand. Then he did the act. There were other children in the room, all younger. The man who did it told the others to close their eyes. I also closed my eyes...”¹⁶

Nuoren uhrin silmien sulkemisen voisi ajatella kuvastava halua suojella itseä pelottavalta tapahtumalta, lapsethan usein sulkevat silmänsä, kun näkevät tai tapahtuu jotain pelottavaa. Itse tapahtumasta ”se” sanaa käyttäneistä toinen kertoja on yli 40-vuotias ja toisen samaa sanaa käyttäneen ikää ei mainita kertomuksessa. Näiden naisten voisi olettaa hyvin tietävän, mistä on kysymys, mutta tapahtuneen olleen niin epämiellyttävä, että siitä ei haluta puhua oikealla nimellä. Myös tapahtuneesta vain viitteellisesti puhumisen voisi ajatella ilmaisevan tapahtuman järkyttävyyttä ja epämiellyttävyyttä, eikä tapahtumaa haluta ollenkaan suoranaisesti mainita. Useimmissa kertomuksissa raiskauksesta puhuttiin tapahtumana, joka tapahtui ja oli ohi:

”Three of the men raped me.”¹⁷

Eräissä kertomuksissa kertojat kuitenkin puhuivat raiskauksesta ikään kuin pitkäkestoisena tapahtumana ja myös usein tapahtuvana tekemisenä, yleisenä toimintana. Tällaiset seikat ilmenevät tavoista käyttää lisänä muita verbejä tai sanan eri muotoja, kuten seuraavista esimerkeistä käy ilmi:

„Und dann ging das los, das Vergewaltigen.“¹⁸

“After he finished raping me...”¹⁹

“He started to rape me and...”²⁰

Näistä esimerkeistä ensimmäisen voisi ajatella kuvastavan raiskausten säännönmukaisuutta ja järjestelmällisyyttä ja toisen ja kolmannen esimerkin taas ilmaisevan tapahtuman kestoa, jonka voisi tietysti ajatella kuvastavan myös uhrin tuntemuksia tapahtuman kestosta. Tällöin tapahtuma ei välttämättä ole ollut pitkäkestoinen, mutta on tuntunut siltä uhrista.

¹⁶ ”Kun vastustin, yksi (miehistä) löi minua kahdesti kädellään. Sitten hän teki tekonsa. Huoneessa oli neljä muuta lasta, kaikki nuorempia. Mies, joka sen teki, käski muita sulkemaan silmänsä. Myös minä suljin silmäni...” 12-vuotias, Itä-Kongo.

¹⁷ ”Kolme miehistä raiskasivat minut.” 20-vuotias, Kongo.

¹⁸ ”Ja sitten se alkoi, raiskaaminen.” 19-vuotias, Saksa.

¹⁹ ”Lopetettuaan raiskaamisen...” 21-vuotias, Burma.

²⁰ ”Hän alkoi raiskata minua ja...” Ei ikää, Kongo.

Raiskauksesta puhuttiin siis kertomuksissa useimmiten oikealla nimellä ja suoraan, mutta hyvin nuoret ja mahdollisesti myös herkät uhrin puhuivat tapahtumasta kiertoilmauksia käyttäen. Useimmiten tapahtuma myös kuvattiin toimintana, jolla ei erityisesti mainittu olevan alkua ja loppua, vaan sen vain mainittiin tapahtuneen. Eräissä kertomuksissa kuitenkin puhuttiin raiskauksesta yleisenä toimintana laajemmassa kontekstissa ja myös henkilökohtaisessa kontekstissa pitkäkestoisena toimintana, jolla oli alku ja loppu, jolloin toiminnan keston voisi ajatella viittaavan uhrin epämiellyttävään kokemukseen.

5.1.2. Tapahtumapaikka

Kertomusten raiskaukset tapahtuivat useissa erilaisissa ympäristöissä. Useimmiten naiset kertoivat raiskauksen tapahtuneen jossain ulkona tai omassa kodissa tai oman kodin pihassa, sukulaisen kodissa tai paikassa, jossa ovat majoittuneena työn, sodan tai muun syyn takia:

”I was raped in the fields one week ago.”²¹

“They went to the house next door and came back half an hour later. They brought our neighbours daughter Sanela, fourteen years old, and a girl from the neighbouring village. They dragged us to the cellar and raped us there.”²²

Kansainvälisen politiikan perinteisen näkemyksen mukaanhan koti ja sen piiriin kuuluvat asiat ovat kaukana kansainvälisestä politiikasta tai eivät kuulu kansainvälisen politiikan alaan. Koska suuri osa kertomusten raiskauksista on tapahtunut nimenomaan uhrin kodissa tai kotiin verrattavissa olevassa paikassa, voidaan kansainvälisen politiikan valtavirran ajattelun yksityistä ja julkista piiriä koskien olevan ainakin tässä mielessä väärässä. Kertomukset siis vahvistavat feministien tällaiseen ajattelumalliin kohdistuvan kritiikin perusteita.

Raiskauksia tapahtui muun muassa myös kirkossa, hautausmaalla, puistossa, vangittuna leirillä ja tallissa. Toisinaan paikka vaikutti valitulta ja mietityltä ja toisinaan taas paikalla ei vaikuta olleen merkitystä, vaan paikka on valikoitunut sattumalta, mahdollisuuden mukaan:

„Russen auf einem LKW haben sie hochgezerrt, auf einen Friedhof geschleppt und dort einer nach dem anderen vergewaltigt.“²³

²¹ ”Minut raiskattiin pellolla viikko sitten.” Ei ikää, Kongo.

²² ”He menivät viereiseen taloon ja palasivat puolen tunnin päästä. He toivat mukanaan naapurin tyttären Sanelan, joka on neljätoista ja tytön naapurikylästä. He raahasivat meidät kellariin ja raiskasivat meidät siellä.” 20-vuotias, Jugoslavia.

²³ ”Kuorma-autossa olleet venäläiset pakottivat heidät kyytiin, raahasivat hautausmaalle ja raiskaisivat yksi toisensa jälkeen.” 24-vuotias, Saksa.

“I knelt down and begged him not to hurt me, but he dragged me to the side of the road and raped me.”²⁴

Useimmiten tapahtumapaikan voisi päätellä valikoituneen sattumanvaraisesti, vaikka useista kertomuksista välittyikin vaikutelma raiskausten suunnitelmallisuudesta ja yleisyydestä. Esimerkiksi hautausmaan voisi ajatella olleen tarkkaan harkittu paikka sen ehkä pelottavan ja samalla rauhallisen tunnelman takia. Tällöin raiskattavia on mahdollisesti pyritty pelottelemaan myös tietynlaisilla mielikuvilla ja näkymillä, toisin sanoen kuolemalla. Yleisesti ottaen raiskauspaikalla ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan merkitystä raiskaajalle, vaikka raiskatussa paikka todennäköisesti herättääkin ikäviä muistoja koko loppuelämän ajan.

5.1.3. Raiskaajien määrä

Raiskaajien määrä vaihteli melko paljon kertomuksesta toiseen. Suurimmassa osassa kertomuksia raiskaajia tai raiskaustapahtuman aikana paikalla olleita mainittiin olevan useita. Eräissä kertomuksissa vain yksi raiskasi, jolloin muut paikalla olleet uhkailivat tai pitelivät uhria paikallaan. Useassa kertomuksessa mainittiin myös vain yksi yksittäinen raiskaaja. Raiskaajien määrä vaihteli kertomusten mukaan siis yhdestä raiskaajasta jopa kahteenkymmeneen raiskaajaan:

„Ein junger Russe mit hellblauem Fahrrad hat sich über mich hergemacht.“²⁵

“Two of them held me tight and the third one raped me.”²⁶

Useimmiten tapauksissa, jossa mainittiin useita raiskaajia, oli raiskaajien määrä joko kolme, kaksi tai neljä ja useampien raiskaajien joukot olivat siis harvinaisempia:

“...I was collecting firewood for my family when three armed men on camels came and surrounded me. They hold me down, tied my hands and raped me one after the other.”²⁷

Kahdessa saksalaisessa kertomuksessa mainittiin raiskaajan olleen samalla niin sanotusti suojelija, joka vaati oman osuutensa naisilta, mutta vastineeksi naiset välttivät lukuisat muut raiskaukset:

²⁴ ”Polvistuin ja rukoilin häntä satuttamasta minua, mutta hän raahasi minut tien sivuun ja raiskasi minut.” 19-vuotias, Burma.

²⁵ ”Nuori venäläinen sinisellä polkupyörällä kävi kimppuuni.” 14-vuotias, Saksa.

²⁶ ”Kaksi heistä piti minua aloillaan ja kolmas raiskasi minut.” 20-vuotias, Jugoslavia.

²⁷ ”Olin keräämässä polttopuita perheelleni, kun kolme aseistettua miestä kameleilla ilmestyivät ja piirittivät minut. He pitivät minua paikallaan, sitoivat käteni ja raiskasivat minut yksi toisensa jälkeen.” 16-vuotias, Darfur.

„Es blieb nur eine Chance, um vielleicht hundert Vergewaltigungen zu entkommen: der russische Offizier, der die dort einquartierten Russen befehligte, wurde unser ‚Beschützer‘. Aber auch er wollte mit mir schlafen. Das war das kleinere Übel - ...“²⁸

„Zum Schluss musste ich mich bei Tag und Nacht auf einen russischen Offizier einlassen, damit wir Ruhe hatten.“²⁹

Raiskaajia tai raiskauksiin osallistuvia oli siis kertomusten perusteella useimmiten useampia ja määrä vaihteli runsaasti. Joukkoraiskauksissa raiskaajien määrä oli useimmiten kolme, kaksi tai neljä. Myös yksittäinen raiskaaja mainittiin useissa kertomuksissa.

5.1.4. Yksi vai useampia raiskauksia?

Suurimmassa osassa kertomuksia raiskauksien määräksi mainittiin yksi. Eri kerroiksi olen laskenut vain erilliset tapahtumat eli eri kerroilla tapahtuneet raiskaukset, enkä esimerkiksi tapauksia, joissa vaikkapa yksi raiskaaja on raiskannut saman uhrin useampaan otteeseen samalla kerralla:

”I was raped three times (by the one soldier).”³⁰

Näiden kertomusten naiset joutuivat siis useimmiten raiskatuiksi vain kerran, jolloin raiskaajia on saattanut kerralla olla yksi tai useampia:

”One day, I had gone to the fields to collect some food to eat. As I was cultivating, I heard someone screaming loudly and the next minute armed men appeared in front of me. I tried to escape, but one of the men pulled me by the hand and knocked me over... Then he raped me.”³¹

“Then the five of them climbed onto me and raped me...”³²

Kertomuksissa kerrottiin kuitenkin myös tapauksista, joissa sama nainen tuli raiskatuksi useamman kerran. Tällöin raiskausten taustalla oli hyvin suunnitelmallista naisten nöyryyttämistä, seksuaalista orjuutusta tai muunlaisia tavoitteita, kuten esimerkiksi tiedon hankkiminen, jolloin uhri raiskattiin useampia kertoja, jos ei kerralla saatu tietoja:

²⁸ ”Jäi vain yksi mahdollisuus välttyä ehkä sadalta raiskaukselta: venäläisestä upseerista, joka komensi siellä majailleita venäläisiä, tuli ’suojelijamme’. Mutta myös hän halusi maata kanssani. Se oli pienempi paha - ...” 20-vuotias, Saksa.

²⁹ ”Lopuksi minun täytyi päivin ja öin myöntyä venäläiselle upseerille, jotta saisimme olla rauhassa.” 15-vuotias, Saksa.

³⁰ ”Minut raiskattiin kolme kertaa (yksi sotilas)” Ei ikää, Kongo.

³¹ ”Eräänä päivänä, olin mennyt pelloille keräämään ruokaa syötäväksi. Kun olin korjaamassa satoa, kuulin jonkun huutavan kovaa ja seuraavaksi aseistettuja miehiä ilmestyi eteeni. Yritin paeta, mutta yksi miehistä veti minua kädestä ja tyrmäsi minut... Sitten hän raiskasi minut.” 70-vuotias, Kongo.

³² ”Sitten viisi heistä kiipesi päälleni ja raiskasi minut...” 32-vuotias, Kongo.

”He took me away to a place in the forest where there were three other soldiers. They roughed me up. This was August 8 and they kept me until August 25 and each of them raped me every day.”³³

”It made no difference to me, I was in their hands, and as long as I was going to survive I could take anything. After that one took my chin and said, ‘So, you pretty thing, now tell me, how many people are there in Zepa, how many weapons do they have and how you get there?’”³⁴

Jälkimmäisen esimerkin uhri joutui raiskatuksi ja hyväksi käytetyksi useampaan otteeseen vastapuolen yrittäessä saada tietoa. Nainen ei kuitenkaan murtunut, eikä kertonut mitään kokemistaan kärsimyksistä huolimatta.

5.1.5. Ketkä raiskaavat?

Kaikissa tämän aineiston kertomuksissa raiskaaja oli mies ja raiskattu nainen. Tapauksissa, joissa aviomies tai muu läheinen mies mainittiin, oli mies kadonnut, tapettu tai tapettiin samassa yhteydessä, kun nainen raiskattiin. Eräissä kertomuksissa miehen mainittiin paenneen paikalta. Tällainen asetelma, jossa miehet raiskaavat vihollisnaisia ja vihollismiehet puolestaan tapetaan tai ovat ainakin tappouhan alaisia kuvastaa sitä feministien toteamaa seikkaa, että sukupuoli vaikuttaa siihen, millaista väkivaltaa koetaan. Seksuaalinen väkivalta kohdistuu pääasiassa naisiin ja miehet taas kärsivät useimmiten erilaisesta väkivallasta ja tulevat ennemmin tapetuiksi kuin raiskatuiksi. Raiskaajista mainittiin kertomuksissa tarkemmin myös muunlaista tietoa kuin lukumäärä. Lähes kaikissa kertomuksissa raiskaaja tunnistettiin jollain tavalla tai hänestä annettiin jonkinlaisia tuntomerkkejä, joka liitti hänet johonkin aseelliseen ryhmittymään. Toisinaan kertomuksissa mainittiin vain, että raiskaaja(t) olivat aseistettuja:

”Five armed men entered our house.”³⁵

Tämä seikka voisi viitata siihen tosiasiaan, että nykyajan sodissa kaikki sodan osapuolet eivät edusta tiettyä armeijaa, eivätkä näin ollen kannata sotilaille kuuluvaa univormua, vaan aseistetut miehet voivat olla puolisoitilaallisten joukkojen, sissijoukkojen tai kapinallisjoukkojen edustajia tai jopa siviilejä, jotka kantavat asetta suojellakseen itseään.

³³ ”Hän vei minut paikkaan metsässä, jossa oli kolme muuta sotilasta. He mukiloivat minut. Tämä tapahtui elokuun 8. ja he pitivät minut elokuun 25. päivään saakka ja jokainen heistä raiskasi minut joka päivä.” 20-vuotias, Kongo.

³⁴ ”Sillä ei ollut väliä, olin heidän käsissään ja niin kauan kuin aioin selvitä, pystyin kestäämään mitä vain. Sen jälkeen yksi niistä tarttui leukaani ja sanoi, ’no niin, söpöläinen, kerro minulle nyt, kuinka monta ihmistä Zepassa on, paljonke heillä on aseita ja kuinka sinne pääsee.” 20-vuotias, Jugoslavia.

³⁵ ”Viisi aseistettua miestä tulivat sisään taloomme.” 32-vuotias, Kongo.

Joissakin kertomuksissa mainittiin sotilas, jolloin usein kerrottiin myös se, minkä armeijan palveluksessa sotilas oli:

”An RCD soldier came looking for the owner of the house she was staying in.”³⁶

“An SPDC soldier from LIB 333 base in Murng Sart came into our yard to steal our bananas.”³⁷

Tavalliset rivisotilaat eivät kuitenkaan olleet ainoita, jotka raiskasivat, vaan muutamassa kertomuksessa mainittiin myös upseerien raiskaavan:

”Der Russe fing an, mich auszuziehen, da kamen Offiziere rein, die haben ihn verprügelt. Ich war total ausgelöst. Aber dann haben die Offiziere mich geholt und eingeschlossen. Da kam ich nicht raus.”³⁸

Lisäksi useissa kertomuksissa mainittiin raiskaajan kansalaisuus tai etninen ryhmä suoraan tai sitten mainittiin raiskaajan puhuvan jotain tiettyä kieltä, jonka perusteella raiskaaja tunnistettiin tiettyyn ryhmään kuuluvaksi:

„Als meine Mutter nach mir suchte, sagten die Leute: ach die, die die Russen vorgehabt haben.”³⁹

“They had camouflage uniforms on, lots of chains around their necks, with the (Serbian Orthodox) cross, and they were also wearing these earrings with crosses.”⁴⁰

“After some people ran, six Mai-Mai came into the church. They were armed. They wore uniforms and masks and had animal skins on their heads. They were very dirty. There were some Batembo, some Bakongo and some Bahutu.”⁴¹

Muutamassa tapauksessa raiskaaja oli uhrin tuttava tai samalta murrealueelta, mahdollisesti naapurikylästä, jolloin uhri pystyi murteen perusteella sijoittamaan raiskaajan johonkin:

”I’d been working with him for six years. Now he was with the Serbian military police.”⁴²

³⁶ ”RCDn sotilas tuli etsimään majapaikkani omistajaa.” Ei ikää, Kongo.

³⁷ ”SPDCn sotilas LIB 333 tukikohdasta Murng Sartista tuli pihaamme varastamaan banaanejamme.” 26-vuotias, Burma.

³⁸ ”Venäläinen alkoi riisua minua, sitten upseerit tulivat sisään ja alkoivat hakata häntä. Olin totaalisen helpottunut. Mutta sitten upseerit hakivat minut ja sulkivat sinne. Sieltä en päässyt ulos.” 17-vuotias, Saksa.

³⁹ ”Kun äitini etsi minua, sanoivat ihmiset: ai se, joka oli venäläisten käsissä.” 18-vuotias, Saksa.

⁴⁰ ”Heillä oli sotilasunivormut, paljon ketjuja kaulan ympärillä, joissa oli (Serbian ortodoksien) risti ja heillä oli myös korvakorut, joissa oli näitä samoja ristejä.” 20-vuotias, Jugoslavia.

⁴¹ ”Sen jälkeen kun osa ihmisistä oli paennut, kuusi Mai-Mai edustajaa tuli kirkkoon. He olivat aseistettuja. Heillä oli univormut ja naamiot ja eläinten nahkoja päässään. He olivat hyvin likaisia. Siellä oli joitakin Batemboja, Bakongoja ja Bahutuja.” Ei ikää, Kongo.

⁴² ”Olin työskennellyt hänen kanssaan kuuden vuoden ajan. Nyt hän kuului Serbian sotilaspoliisiin.” 27-vuotias, Jugoslavia.

“I didn’t know them, but they spoke our dialect.”⁴³

Yhdessä kertomuksista ei ole lainkaan viitteitä siihen suuntaan, että raiskaaja olisi ollut sotilas tai jonkun aseellisen ryhmän edustaja, miehellä ei mainita olevan univormua tai edes asetta:

”That day a man caught me as I was working with four other women from my community.”⁴⁴

5.1.6. Muut läsnäolijat

Kertomuksissa mainittiin raiskausten tapahtuneen myös toisinaan muiden ihmisten läsnä ollessa, mutta läsnä olevat olivat useimmiten muita naisia tai sitten lapsia:

”There were not many of us left in the church by then – four women, three older women and me – and some children”⁴⁵

Näiden kertomusten perusteella ei siis vaikuttaisi olevan yleistä raiskata aviomiehen tai perheen muiden miesten edessä. Enemminkin vaikuttaisi, että aviomiehet pakenevat paikalta sotilaiden saapuessa, naisten jäädessä syystä tai toisesta jälkeen:

”Suddenly there was an attack on our village. My husband managed to escape, but I was eight months pregnant. I had no strength to run and my children were with me. I had to protect them and so I couldn’t escape.”⁴⁶

“My husband managed to flee, but two men caught me and raped me.”⁴⁷

Näin ollen kuva miehistä suojelijoina ei ainakaan näissä kertomuksissa ole pätevä. Toisaalta miesten pakeneminen on tavallaan myös ymmärrettävää, sillä miehillä on suurempi vaara tulla tapetuksi joutuessaan vihollisen käsiin.

⁴³ ”En tuntenut heitä, mutta he puhuivat meidän murrettamme.” 48-vuotias, Jugoslavia.

⁴⁴ ”Sinä päivänä mies yllätti minut, työskennellessäni yhteisöni neljän muun naisen kanssa.” Ei ikää, Kongo.

⁴⁵ ”Meitä ei ollut montaa jäljellä kirkossa silloin – neljä naista, kolme vanhempaa naista ja minä – sekä joitakin lapsia.” Ei ikää, Kongo.

⁴⁶ ”Yhtäkkiä kyläämme hyökättiin. Mieheni onnistui paeta, mutta minä olin kahdeksannella kuulla raskaana. Minulla ei ollut voimia juosta ja lapseni olivat kanssani. Minun oli suojeltava heitä ja niinpä en voinut paeta.” 23-vuotias, Kongo.

⁴⁷ ”Mieheni pääsi pakoon, mutta kaksi miestä otti minut kiinni ja raiskasi minut.” 35-vuotias, Kongo.

5.1.7. Raiskausten yhteydessä käytetty muu väkivalta

Useassa kertomuksessa kerrottiin myös muunlaisesta väkivallasta, jota raiskaajat kohdistivat uhriin ja myös toisinaan uhrin läheisiin, esimerkiksi lapsiin. Henkisen väkivallan käyttö, toisin sanoen uhkailu, pelottelu ja pilkkaaminen olivat hyvin yleisiä kertomusten raiskaustapahtumissa:

”He told me if I moved, he would kill me... He also introduced his fingers inside me and told me if he had a machete, he would cut me.”⁴⁸

“If you cry for your mama again, I’ll kill you.”⁴⁹

Eräissä kertomuksissa yhdistyivät sekä fyysinen että henkinen väkivalta:

”They hit me on the back and insulted me.”⁵⁰

Lyöminen vaikutti kertomusten perusteella olleen yleisin muun väkivallan muoto. Yksittäisinä tapauksina mainittiin sylkeminen ja kidutus. Eräissä kertomuksissa mainittiin lisäksi potkiminen, veitsellä uhkailu ja myös kohti ampuminen:

”The soldier grabbed me and kicked my legs until I fell to the ground.”⁵¹

“One was holding me, sticking his knife on my throat, and the other one raped me.”⁵²

Näiden kertomusten perusteella vaikuttaisi siis olevan hyvin yleistä, että raiskausten yhteydessä käytetään myös muunlaista väkivaltaa. Kertomuksissa ei kuitenkaan ole mainintoja minkäänlaisesta silpomisesta, joka aiempien tutkimusten perusteella vaikuttaisi olevan yleinen käytäntö raiskausten yhteydessä.

5.1.8. Uhrien ajatuksia ja tuntemuksia raiskauksen aikana

Raiskaustapahtumaan liittyen tarkastelin kertomuksista edellä mainittujen seikkojen lisäksi sitä, millaisia ajatuksia ja tuntemuksia kerrottiin olleen mielessä raiskauksen aikana. Useimmiten raiskaus sai uhrin ajattelemaan tai pelkäämään kuolemaa:

⁴⁸ ”Hän sanoi tappavansa minut, jos liikkuisin. Hän myös työnsi sormensa sisääni ja sanoi, että viiltäisi minua, jos hänellä olisi viidakkoveitsi.” 70-vuotias, Kongo.

⁴⁹ ”Jos vielä itket äitisi perään, niin tapan sinut.” 33-vuotias, Jugoslavia.

⁵⁰ ”He löivät minua selkään ja pilkkaisvat minua.” 35-vuotias, Kongo.

⁵¹ ”Sotilas tarttui minuun ja potki jalkojani kunnes kaaduin maahan.” 26-vuotias, Burma.

⁵² ”Toinen piti minua kiinni, pitäen veistä kurkullani ja toinen raiskasi minut.” 25-vuotias, Kongo.

”I really thought it was death coming my way.”⁵³

Eräissä kertomuksissa kuolemanpelon sanottiin olevan pahempi kuin itse raiskauksen, mutta raiskauksen olevan kauhistuttava sellaiselle, joka samalla kärsii kuolemanpelosta:

„Ich würde heucheln, wenn ich nicht sagen würde, dass die Todesangst die ich bei dem Vergewaltigungsvorgang ausgestanden habe, noch schlimmer war als die Vergewaltigung... Und wer so in Todesangst schwebt, für den ist die Vergewaltigung ein ungeheuer verletzender Vorgang. Aber die Todesangst war stärker.“⁵⁴

Näin ollen voitaisiin ajatella pelon olevan kaksinkertaisen raiskauksen uhreille, sillä raiskauksen kokeneet tuntevat kuolemanpelon kirjaimellisesti omassa ruumiissaan, fyysisesti. Yleisesti kertomukset ilmensivät naisten kokeneen pelkoa, mutta eräissä kertomuksissa mainittiin tunteiden myös kokonaan kadonneen tapahtuman aikana:

”It hurt for a minute. After that all your feelings vanish, you become a stone and don’t feel anything.”⁵⁵

5.2. Raiskauksen vaikutukset ja seuraukset

Kertomuksissa kerrottiin raiskauksilla olleen hyvin monenlaisia vaikutuksia. Fyysiset ja henkiset vaikutukset esiintyivät suurimmassa osassa kertomuksia, mutta raiskauksilla oli myös melko paljon sosiaalisia vaikutuksia, jotka vaikuttivat kokonaisvaltaisesti uhrin elämään, mahdollisesti aiheuttaen lisäseurauksia, muun muassa taloudellisia ongelmia ja tunteen elämänhallinnan menettämistä. Kaikissa kertomuksissa ei kuitenkaan puhuttu vain negatiivisista seurauksista, vaan tapahtumalla katsottiin pidemmällä aikavälillä olleen myös joitakin seurauksia, jotka koettiin positiivisina. Tällaiset seuraukset olivat kuitenkin kertomuksissa enemmän poikkeus ja yleensä raiskauksella koettiin olevan vain negatiivisia vaikutuksia.

⁵³ ”Ajattelin tosissani, että kuolema korjaa.” 35-vuotias, Kongo.

⁵⁴ ”Teeskentelisin, jos en sanoisi, että kuolemanpelko, jota raiskauksen aikana koin, oli vielä kamalampi kuin raiskaus... Ja joka niin kärsii kuolemanpelosta, sille on raiskaus valtavan satuttava kokemus. Mutta kuolemanpelko oli voimakkaampi.” 20-vuotias, Saksa.

⁵⁵ ”Se sattui minuutin ajan. Sen jälkeen kaikki tunteesi katoavat, sinusta tulee kuin kivi, etkä tunne mitään.” 20-vuotias, Jugoslavia.

5.2.1. Fyysiset seuraukset

Raiskauksen seurauksena oli paljon fyysisiä vaikutuksia, joista yleisimpänä kertomuksissa mainittiin erilaiset kivut:

”It was eight months ago, but I still feel intense pain in my chest and all over my body because of what they did to me.”⁵⁶

Raskaus ja todettu sukupuolitauti mainittiin kumpikin vain kahdessa kertomuksessa. Kipurien jälkeen yleisimpiä fyysisiä vaivoja olivat päänsärky, unettomuus, verenvuoto ja huimaus. Lisäksi mainittiin yksittäisiä seurauksia ja vaivoja, kuten hengitysvaikeuksia, ihottumaa, tajuttomuutta sekä hedelmättömyyttä.

5.2.2. Henkiset seuraukset

Fyysiset vaivat voivat luonnollisesti olla yhteydessä myös henkisiin seurauksiin ja vaikutuksiin, joten tällainen luokittelu puhtaasti fyysisiin ja psyykkisiin seurauksiin on raiskauksista puhuttaessa vaikeaa. Joissakin tapauksissa tietoisuus mahdollisista fyysisistä seurauksista, kuten raskaudesta ja sukupuolitaudista aiheutti pelkoa. Oletettavasti tällainen pelko on ollut lähes kaikkien raiskauksen uhrien tai uhrien läheisten mielessä, mutta näissä kertomuksissa nämä pelot mainittiin vain muutamissa kertomuksissa:

”Later on, when we left Trnopolje and got to Travnik, I met a teacher, who took me to a gynaecologist. She examined me and found out that I wasn’t pregnant. Somehow I felt better after that.”⁵⁷

”I am very worried – who can tell me these men were not contaminated when they did this to me?”⁵⁸

Eräissä kertomuksissa mainittiin hoitoon pääsyn olleen mahdotonta, koska terveysasemia ei ollut lähistöllä ja eräs toinen kertoja kertoi, ettei ole rahaa mennä testeihin tai hoitoihin. Nämä tilanteet ovat luultavasti yleisempiä, kuin mitä kertomuksissa tulee ilmi. Myös muunlaiset

⁵⁶ ”Siitä on jo kahdeksan kuukautta, mutta tunnen edelleen voimakasta kipua rinnassa ja joka puolella vartaloa heidän tekonsa takia.” 32-vuotias, Kongo.

⁵⁷ ”Myöhemmin, kun lähdimme Trnopoljesta ja menimme Travnikiin, tapasin erään opettajan, joka vei minut gynekologille. Hän tutki minut ja totesi, etten ole raskaana. Jotenkin tunsin oloni paremmaksi sen jälkeen.” 20-vuotias, Jugoslavia.

⁵⁸ ”Olen hyvin huolissani – kuka voisi kertoa minulle, ettei näillä miehillä ollut tartuntaa, kun he tekivät tämän minulle.” 21-vuotias, Kongo.

pelot ja turvattomuuden tunne tulivat yleisesti ilmi kertomuksissa. Useimmiten pelko kohdistui sotilaisiin tai aseistettuihin miehiin:

”I wouldn’t go back there until there are no more armed men likely to do this to us.”⁵⁹

Saksalaisissa ja jugoslavalaisissa kertomuksissa pelko kohdistui useimmiten nimenomaan tiettyyn kansalaisuuteen tai etniseen taustaan. Tällöin kaikki sen kansan edustajat koettiin pelottavina ja viha ja katkeruus kohdistuivat vain sen ryhmän miehiin:

„Aber zwischen 1945 und 1956 hätten sie mir nicht einen Russen geben sollen in einem Zimmer mit mir. Dem armen Mann wäre es da nicht gut gegangen. In mir war so viel Hass und Verbitterung, so viel Kraft im Hass. Der hätte für ganz Russland gebüsst.“⁶⁰

“They are all the same for me. For me the word ‘Serbs’ means ‘all of them’. They’re all of them ready to do the most horrible things, the local guys as much as the guys from other places...”⁶¹

Yleisesti ottaen kertomusten perusteella voidaan päätellä raiskauksen vaikuttavan voimakkaasti oman arvon tunteeseen ja identiteettiin, eikä tapahtunut unohdu koskaan:

„Meine Freundin ist 1949 nach Amerika ausgewandert. Diese Erlebnisse kann auch sie nie vergessen... Meine persönlichen Erlebnisse haben auch meine Würde als Frau tief verletzt.“⁶²

Lisäksi kertojat kertoivat häpeän ja nöyryytyksen tunteista, itsemurha- tai kuolemantoiveista ja kaikenlaisesta tyhjyyden tunteesta raiskauksen jälkeen. Muutamat kertojista olivat menettäneet toivonsa kokonaan, mutta jotain hyvääkin sodasta ja raiskauksesta oli seurannut. Kahdessa saksalaisessa kertomuksessa mainittiin tapahtumilla olleen myös positiivisia vaikutuksia, jotka tosin hahmotettiin vasta vuosia tapahtuneen jälkeen:

„Gewonnen habe ich schon früh eine Weltanschauung, nämlich: Nie wieder Krieg, die Achtung vor dem Leben aller Menschen gleich welcher Rasse, die Toleranz gegenüber Andersdenkenden und anderen Kulturen, konsequente Ablehnung nationalistischer oder gar faschistischer Ideologien, die Würde aller Menschen und die Gleichberechtigung der Frau. Diese Weltanschauung, die ursächlich aus dieser Zeit stammt, verbuche ich

⁵⁹ ”En haluaisi mennä sinne takaisin niin kauan kuin siellä on aseistettuja miehiä, jotka voivat tehdä tällaista meille.” 35-vuotias, Kongo.

⁶⁰ ”Mutta vuosien 1945 ja 1956 välillä ei olisi kannattanut antaa venäläistä samaan huoneeseen minun kanssani. Sille miesparalle ei olisi käynyt hyvin. Minussa oli niin paljon vihaa ja katkeruutta, niin paljon voimaa vihassa. Siitä olisi kärsinyt koko Venäjä.” 19-vuotias, Saksa.

⁶¹ ”He ovat kaikki samanlaisia minulle. Minulle sana ’serbit’ tarkoittaa ’heitä kaikkia’. Kaikki heistä on valmiina tekemään kamalia asioita, niin paikalliset tyypit, kuin tyypit muistakin paikoista...” 20-vuotias, Jugoslavia.

⁶² ”Ystävättäreni muutti Amerikkaan 1949. Hänkään ei voi koskaan unohtaa näitä kokemuksia...”

Henkilökohtaiset kokemukseni ovat syvästi satuttaneet myös minun arvoani naisena.” 20-vuotias, Saksa.

persönlich als positives Fazit. Noch heute, mit 67 Jahren, gehe ich dafür, wenn's sein muss, demonstrativ auf die Strasse.“⁶³

„Das Wichtigste für mich, ich bin Pazifistin geworden und engagiert seit meinem 25. Lebensjahr. Ich bin mit der APO auf die Strasse gegangen.“⁶⁴

5.2.3. Sosiaaliset ja taloudelliset seuraukset

Raiskaus vaikutti myös kertojien sosiaalsiin suhteisiin, mutta läheskään kaikissa kertomuksissa ei ollut mainintaa raiskauksen sosiaalisista vaikutuksista. Jugoslavian tapahtumiin liittyvissä kertomuksissa ei ollut lainkaan mainintoja tällaisista seikoista, mutta muissa kertomuksissa kyllä. Useimmissa kertomuksissa raiskaus vaikutti suhteisiin miesten kanssa. Useat kertojat mainitsivat raiskauksen jälkeen olleen vaikeaa luoda suhdetta miehen tai miesten kanssa:

„Am Anfang fand es dann mit Männern widerlich.“⁶⁵

„Ich habe geschworen allein zu bleiben.“⁶⁶

Muutamissa kertomuksissa mainittiin aviomiehen pilkkaavan tapahtuneen jälkeen ja parissa kertomuksissa mainittiin raiskauksen vuoksi purkautunut kihlaus:

”Since what happened, my husband insults me every day calling me the wife of the militiamen who raped me and sometimes he doesn't even sleep at home.”⁶⁷

“I was engaged to a man and I was so much looking forward to getting married. After I got raped, he didn't want to marry me and broke off the engagement because he said that I was now disgraced and spoilt. It is the worse thing for me...”⁶⁸

Edellä mainitun esimerkin kertoja joutui myös perheensä hylkäämäksi, tuli raskaaksi raiskauksen seurauksena, joutui vankilaan laittoman raskauden vuoksi ja vielä maksamaan

⁶³ ”Jo varhain olen saavuttanut tietynlaisen maailmankatsomuksen, nimittäin: ei koskaan enää sotaa, kaikkien ihmisten elämän kunnioittaminen rodusta riippumatta, suvaitsevaisuus toisin ajattelevia ja muita kulttuureja kohtaan, johdonmukainen nationalististen ja fasististen ideologioiden kieltäminen, ihmisten arvo ja naisten tasa-arvo. Tämän maailmankatsomuksen, joka juontaa juurensa alunperin noihin aikoihin, koen henkilökohtaisesti positiivisena seikkana. Tänäkin päivänä, 67-vuotiaana, lähdän siitä ajatuksesta, että kun on pakko, niin silloin mennään kadulle osoittamaan mieltä.” 20-vuotias, Saksa.

⁶⁴ ”Tärkeintä minulle, minusta on tullut pasifisti ja olen järjestäytynyt 25-vuotiaasta saakka. Olen mennyt kadulle APO:n (Ausserparlamentarische Opposition) kanssa.” 15-vuotias, Saksa.

⁶⁵ ”Alussa miesten kanssa oli inhottavaa.” 18-vuotias, Saksa.

⁶⁶ ”Vannoin pysyväni yksin.” 15-vuotias, Saksa.

⁶⁷ ”Tapahtuneen jälkeen aviomieheni pilkkaa minua ja kutsuu minua minut raiskanneiden miilisiimiesten vaimoksi ja toisinaan hän ei edes nuku kotona.” 23-vuotias, Kongo.

⁶⁸ ”Olin kihloissa erään miehen kanssa ja odotin kovasti naimisiinmenoa. Sen jälkeen kun minut oli raiskattu, hän ei enää halunnut mennä naimisiin kanssani ja purki kihlauksen, koska hän sanoi, että kunniani oli nyt tahrattu ja olin pilalla. Sen pahempaa ei olisi voinut tapahtua...” 16-vuotias, Darfur.

samasta syystä sakkoja. Tämän kertomuksen lisäksi aineiston kertomusten joukossa oli kaksi muuta kertomusta, joissa kertoja oli edellä mainitun kaltaisista syistä menettänyt kaiken toivon ja elämänhalun. Monille naisille muun muassa Afrikan maissa avioliitto on ainoa mahdollisuus elämässä ja menettäessään tämän mahdollisuuden voi vain miettiä, kuinka nämä naiset elättävät itsensä ja mahdolliset raiskauksen seurauksena syntyneet lapsensa. Tällaisten seikkojen voisi katsoa kuvastavan sitä vanhaa roolijakoa, jonka mukaan nainen kuuluu yksityiseen eli kodin piiriin ja on vastuussa niihin kuuluvista asioista. Useimmissa kertomuksissa mainittiin naisten olevan vastuussa juuri lasten ruokkimisesta ja muista niin sanotuista kotitöistä. Naisilla vaikuttaisi varsinkin kehitysmaissa siis harvoin olevan mahdollisuutta itsensä ja lastensa elättämiseen koulutuksen ja työn kautta. Eräissä burmalaisessa kertomuksessa mainittiin kuitenkin raiskauksen vaikuttaneen myös niin, ettei raiskattu pystynyt masennuksen vuoksi suorittamaan opintojaan loppuun.

5.2.4. Kuinka kertojat ovat selviytyneet tapahtuneesta?

Eräissä aineiston kertomuksissa puhuttiin myös keinoista, joilla on pyritty pääsemään tapahtuneen yli tai lievittämään omaa pahaa oloa. Useimmiten kertomuksissa mainittiin, että oli kerrottu asiasta jollekin läheiselle ja sitä kautta saatu jonkinlaista lohtua:

”First I talked with my mother... If I was feeling bad, she'd change the subject and talk about something nice from before. She calmed me down and said she was sure it wouldn't end badly.”⁶⁹

„Durch die mitfühlende Aussprache mit meinem Mann wurde es allmählich besser, aber überwunden habe ich es bis heute nicht.“⁷⁰

Kertomusten perusteella voitaisiin siis päätellä läheisten tuen ja jollekin puhumisen olevan tärkeää toipumisen kannalta, vaikka tapahtunut ei koskaan täysin unohtuisikaan. Muina keinoina päästä tapahtuneen yli kertomuksissa mainitaan yksittäisinä tapauksina muun muassa tutustuminen psykologiaan, usko Jumalaan ja armeijaan liittyminen. Eräissä kertomuksissa mainittiin myös avioero pilkkaavasta aviomiehestä, joka on osoitus ainakin jonkinlaisesta jäljellä olevasta omanarvontunteesta. Valitettavasti näin ei ole kaikkien kohdalla.

⁶⁹ ”Ensin puhuin äitini kanssa... Jos minusta tuntui pahalta, hän vaihtoi aihetta ja puhui jostain mukavasta menneisyydessä. Hän rauhoitti minua ja sanoi olevansa varma, ettei kävisi huonosti.” 20-vuotias, Jugoslavia.

⁷⁰ ”Miehen kanssa käydyn myötätuntoisen keskustelun avulla alkoi vähitellen tuntua paremmalta, mutta tähän päivään mennessä en ole asian yli päässyt.” 22-vuotias, Saksa.

5.3. Tulkinnat raiskausten syistä ja motiiveista

Raiskausten syitä ja motiiveja tulkittiin kertomuksissa joko suoraan tai sitten tulkinnat tulivat ilmi viitteellisesti tiettyjen sanojen tai sanamuotojen käytöstä. Jos kertoja ei itse maininnut mitään syistä ja motiiveista, yritin itse tulkita oman tietämykseni perusteella mahdollisia syitä tapahtuneeseen. Useimmissa kertomuksissa raiskausten suunnitelmallisuus ja järjestelmällisyys tuli selkeästi esiin:

„Später konnten wir uns dann nirgends verstecken. Es war bei den Russen bekanntgeworden, dass in der kleinen Strasse zwei hübsche junge Mädchen zu finden waren. Die Deutschen haben uns nicht aufgenommen. Sie sagten: Wo die sind, sind die Russen.“⁷¹

“I don’t think I was especially targeted by this soldier. So many people have been attacked too.”⁷²

Eräissä kertomuksissa mainittiin myös sotilaiden tarkoituksellisesti vieneen naisia seksuaalisia palveluksia varten:

“I found out that they had another woman there before me and I was sleeping where she slept, and later they would get another woman after me.”⁷³

“I later found out that the three others went off each with one woman they had captured.”⁷⁴

Raiskaukset vaikuttavat siis olevan useimmiten suunniteltuja. Jugoslavian tapauksessa tämä seikka on myös ollut laajemmin yleisessä tietoisuudessa. Tämän aineiston puitteissa kertomukset Jugoslaviasta kertoivat myös raiskausten suunnitelmallisuudesta, mutta motiivit vaihtelivat tapauksittain:

“Maybe that’s their way of hurting Muslim women and Croatian women, and the whole female race. Killing them isn’t interesting enough for them anymore. It’s a lot more fun to torture us, especially if they get a woman pregnant. They want to humiliate us...”⁷⁵

⁷¹ ”Myöhemmin emme päässeet enää mihinkään piiloon. Venäläisille oli selvinnyt, että pikkukadulla oli löydettävissä kaksi nättiä nuorta tyttöä. Saksalaiset eivät huolineet meitä suojiinsa. He sanoivat: missä he ovat, ovat venäläiset.” 20-vuotias, Saksa.

⁷² ”En usko sotilaan valinneen minua tahallisesti kohteeksi. Niin monet ihmiset ovat kokeneet hyökkäyksiä myös.” Ei ikää, Kongo.

⁷³ ”Sain selville, että heillä oli ollut siellä toinen nainen ennen minua ja nukuin paikassa, jossa hän oli nukkunut, ja myöhemmin he hankkisivat uuden naisen minun jälkeeni.” 20-vuotias, Kongo.

⁷⁴ ”Sain myöhemmin tietää, että kolme muuta menivät jokainen naisen kanssa, jonka olivat ottaneet vangiksi.” Ei ikää, Kongo.

⁷⁵ ”Ehkä se on heidän tapansa satuttaa muslimi ja kroaattinaisia ja kaikkia naisia. Tappaminen ei ole enää tarpeeksi kiinnostavaa heille. On paljon hauskeempaa kiduttaa meitä, varsinkin jos nainen tulee raskaaksi. He haluavat nöyryyttää meitä...” 20-vuotias, Jugoslavia.

Nöyryyttäminen on varmasti ollut tavoitteena myös muissa tapauksissa, mutta välittömiksi motiiveiksi on Jugoslavian kertomuksissa tulkittu myös muun muassa tietojen saanti ja rangaistus. Rangaistus mainitaan syyksi myös eräässä toisessa kertomuksessa:

”They said we were stupid for obeying the RCD and said they would save the congolese people.”⁷⁶

Useissa kertomuksissa vaikutti siltä, että raiskaus tapahtui siitä syystä, että siihen tarjoutui tilaisuus:

”One night, two friends and I were coming back from a video show. Instead of going home on the main street, we chose to walk back through the farmland. On our way an (...) soldier (...) approached us. He grabbed me and ordered my friends to go away.”⁷⁷

Yhdessä kertomuksista uhri epäili raiskauksen johtuneen raiskaajien seksuaalisista tai muunlaisista tarpeista:

”Then the five of them climbed onto me and raped me, until their needs were satisfied.”⁷⁸

Eräissä kertomuksissa raiskauksista syytettiin armeijaa tai sodankäyntiä yleensä ja joissain kertomuksissa raiskaaminen liitettiin vastapuoleen eli viholliseen, toisin sanoen raiskausta pidettiin näissä kertomuksissa tietyn etnisen ryhmän tai kansan tapana toimia. Eräässä kertomuksessa viitattiin myös henkilökohtaiseen valintaan, jolloin kaikkien oli pakko liittyä armeijaan, mutta kaikkien ei ollut pakko raiskata, vaan se oli henkilökohtainen valinta. Tämä kertoja ajatteli siis sotilaiden olevan joko pahoja tai hyviä, vaikka raiskaaja oli hänelle muuta väittänyt:

”But he just said, ’I’ve gotta do it or else they’ll kill me.’ But that was just an excuse.”⁷⁹

Eräissä kertomuksissa syytettiin myös muita tahoja kuin raiskaajia tapahtuneesta:

⁷⁶ ”He sanoivat meidän olleen typeriä, kun olimme totelleet RCD:tä ja he sanoivat pelastavansa kongolaiset.” Ei ikää, Kongo.

⁷⁷ ”Eräänä iltana, kaksi ystävää ja minä olimme palaamassa videoshowsta. Sen sijaan, että olisimme menneet kotiin pääkatua pitkin, päätimme kävellä viljelymaan halki. Matkalla sotilas lähestyi meitä. Hän tarttui minuun ja käski kaverini menemään pois.” 19-vuotias, Burma.

⁷⁸ ”Sitten viisi heistä kiipesi päälleni ja raiskasi minut, kunnes heidän tarpeensa oli tyydytetty.” 32-vuotias, Kongo.

⁷⁹ ”Mutta hän sanoi vain, ’minun täytyy tehdä niin, muuten he tappavat minut.’ Mutta se oli vain veruke.” 33-vuotias, Jugoslavia.

”In the night I cried and said to God: ’Why did you want it to be like that? I refused so many men. Then I had to accept men I had never met before, I didn’t even know their faces.”⁸⁰

„Im Keller haben die jungen Menschen geschlafen wie die Murmeltiere. Meine Mutter hätte mich wecken können, hat es aber nicht getan.“⁸¹

Tapahtunut on luultavasti vaikuttanut näistä nuorista naisista niin järkyttävältä ja käsittämättömältä, että he ovat etsineet syyllisiä tapahtuneeseen, toisessa tapauksessa syyllinen on ollut Jumala, joka määrää kaikesta elämäkulusta ja toisessa taas syylliseksi on päätynyt oma äiti, joka tyttärensä herättämällä olisi voinut estää tällaista tapahtumasta.

5.4. Puhuminen vai vaikeneminen?

Tapahtuneesta puhumisesta ja myös vaikenemisesta oli kertomuksissa erilaisia mielipiteitä sekä kertojilla että myös heidän lähipiirillään ja syistä puhumiseen tai vaikenemiseen kerrottiin myös. Olipa kertomuksessa sitten puhuttu puhumisen tai vaikenemisen puolesta, niin jokainen kertoja on ainakin kerran päässyt kertomaan tapahtuneesta näiden aineistona käytettyjen haastattelujen yhteydessä.

Kertomusten kertojista yhtä moni halusi tai oli halunnut puhua tapahtuneesta kuin vaieta siitä. Joissain tapauksissa vaikeneminen on omasta näkökulmasta viisaampaa kuin puhuminen, vaikka ehkä haluaisikin asiasta puhua:

”I don’t know if I will ever tell my husband. I guess I will only tell him, if he asks me about it because I don’t know what lies in his heart.”⁸²

Eräissä kertomuksissa mainittiin myös, että vaikka itse haluaisi puhua, niin muut ihmiset eivät halua kuulla tapahtuneesta tai heitä ei kiinnosta:

„Ich spreche darüber nicht, die anderen interessiert es ja doch nicht, wirkliches Mitgefühl gibt es ja selten – eigentlich rede ich erst mit Ihnen darüber.“⁸³

⁸⁰ ”Yöllä itkin ja sanoin Jumalalle: ’miksi halusit sen olevan tällaista? Vastustin niin monia miehiä. Sitten minun oli pakko hyväksyä miehet, joita en ollut koskaan ennen tavannut, en edes tuntenut heidän kasvojaan.” 21-vuotias, Kongo.

⁸¹ ”Kellarissa nuoret ihmiset nukkuivat kuin murmelit. Äitini olisi voinut herättää minut, mutta ei tehnyt sitä.” 22-vuotias, Saksa.

⁸² ”En tiedä, kerronko koskaan miehelleni. Luulen, että kerron vain, jos hän kysyy, koska en tiedä, kuinka hän asiaan suhtautuu.” Ei ikää, Kongo.

⁸³ ”En puhu siitä, eihän muita se edes kiinnosta, todellista myötätuntoa on vain harvoin – oikeastaan puhun siitä vasta teidän kanssanne.” 18-vuotias, Saksa.

Kertoja vaikuttaa jollain tavalla hieman katkeralta siitä, ettei ketään kiinnosta, eikä myötätuntoa löydy. Samalla lailla tuntuu ajattelevan toinenkin kertoja. Ihmisten välinpitämättömyyden lisäksi hän on katkera myös yhteiskunnalle ja politiikalle puhumattomuudesta ja välinpitämättömyydestä:

„Welche Gleichgültigkeit und Ignoranz der Gesellschaft und nicht zuletzt der Politik. Die Verdrängung derer, die alles miterlebt und verdrängt haben, auch das ist mir persönlich unverständlich. Ich wollte und habe auch, wo immer es ging darüber gesprochen. Aber tat man es ohne Scheu und Scham, fand man nirgends Resonanz, nicht mal in der Familie, schon gar nicht bei sogenannten öffentlichen Personen.“⁸⁴

Samasta syystä eli yhteiskunnan ja politiikan ja ehkä eritoten kansainvälisen yhteisön suhtautumisesta vihainen on myös seuraava kertoja:

„Und die Russen waren ja unsere Retter, so dass wir nicht reden durften, da habe ich die Wut gekriegt.“⁸⁵

Yhteiskunta ei kuitenkaan ole ollut ainoa, joka on estänyt uhreja puhumasta. Usein myös perheenjäsenet kieltävät naista puhumasta kenellekään raiskauksesta mahdollisesti suojellakseen naista ja tämän mainetta sekä ehkä myös omaa mainettaan:

”My husband told me not to say anything to anyone. He said, ‘Just tell people you were away for a short time.’”⁸⁶

”My mother told me I should thank God I was still alive. She told me to be brave and not say anything to other families so as not to lose my reputation. She said if I publicize it, I might not get a husband.”⁸⁷

Kaikilla kertojilla ei kuitenkaan ole edellä mainitun kaltaisia syitä vaikenemiseen, siksi he voivat ja haluavat puhua asiasta avoimesti:

”The other women who were raped were old, and they can’t speak of it. I have no one to help me, and I have nothing left. There is no health facility in Masanga, so I couldn’t get medical help.”⁸⁸

⁸⁴ ”Mitä välinpitämättömyyttä huomioimattomuutta yhteiskunnalta eikä vähiten politiikalta. Kaiken sen kokeneiden ja mielestään työntäneiden sivuuttaminen, myös se on minulle henkilökohtaisesti käsittämätöntä. Halusin puhua ja puhuinkin siitä aina kun mahdollista. Mutta jos sen teki ilman ujustelua ja häpeää, ei saanut minkäänlaista vastakaikua, ei perheeltä eikä varsinkaan niin sanotuilta julkisuuden henkilöiltä.” 20-vuotias, Saksa.

⁸⁵ ”Ja venäläisethän olivat pelastajiamme, niin ettemme saaneet puhua, se sai minut raivoihini.” 36-vuotias, Saksa.

⁸⁶ ”Aviomieheni kielsi minua sanomasta mitään kenellekään. Hän sanoi vain, ’kerro ihmisille vain, että olit poissa lyhyen aikaa.’ Ei ikää, Kongo.

⁸⁷ ”Äitini sanoi minulle, että minun pitäisi kiittää Jumalaa siitä, että olin vielä hengissä. Hän käski minun olla rohkea ja olla sanomatta mitään muille perheille, jotten menettäisi mainettani. Hän sanoi, että jos kerron siitä julkisesti, en ehkä saisi aviomiestä.” 21-vuotias, Kongo.

Tässä tapauksessa kertoja kertoi, koska hänellä ei ollut ketään auttamassa, eikä mitään jäljellä. Kertojan tavoite oli luultavasti saada apua haastattelijoiden kautta, koska mainitsee, ettei ollut voinut saada minkäänlaista hoitoa aikaisemmin. Auttamis- mutta samalla myös kostomielessä on myös seuraava kertoja halunnut puhua:

”But since I know I can’t take up a gun, I’ll at least tell about what they did. These things are really happening. Then maybe someone will help us, and maybe it will finally be clear what’s happening. That it’s not just stories, but that these things are really happening.”⁸⁹

5.5. Sotimisesta

Useat naiset puhuivat kertomuksissaan myös ajatuksista sotaa koskien. Useimmiten sotaan liittyen mainittiin naisten kärsimys ja haluttomuus sotia, kun taas miesten ajateltiin lietsovan sotia:

„Da sind die Männer, die die Kriege anzetteln und die Frauen leiden dann. Ich bin auch für Versöhnung und gehöre nicht zu den ewig Gestrigen. Aber immer geht es nur um die Leiden der früheren Feinde. Wir Frauen und Kinder wollten den Krieg bestimmt nicht.“⁹⁰

“I don’t just blame the soldier who did this to me. I also blame the RCD. I think the war brought this to me. We (women) are victims of the war. We don’t take up arms but we, the women, suffer the most.”⁹¹

Näin ollen näiden kertomusten naisilla siis vaikuttaa olevan todenmukainen kuva sotimisesta ja sen vaikutuksista: sodat ovat olleet ja ovat yhä edelleen pitkälti miehistä toimintaa ja naiset ovat se joukko, joka sotimisesta eniten kärsii.

5.6. Tutkimuksen tulokset tiivistettynä ja aiemman teorian valossa

Tässä tutkimuksessa käytetyt sotien aikaisen seksuaalisen väkivallan kokemuksia hahmottaneet kertomukset olivat mielestäni erittäin informatiivisia ja tutkijan näkökulmasta

⁸⁸ ”Muut raiskatut naiset olivat vanhoja, eivätkä pysty puhumaan siitä. Minulla ei ole ketään auttamassa, eikä minulla ole mitään jäljellä. Masangassa ei ole terveyslaitosta, niinpä en voinut saada terveydellistä apua.” Ei ikää, Kongo.

⁸⁹ ”Mutta koska tiedän, etten voi tarttua aseisiin, niin ainakin kerron mitä he tekivät. Tällaista tapahtuu oikeasti. Sitten ehkä joku auttaa meitä ja ehkä lopulta kaikille on selvää, mitä tapahtuu. Että ne eivät ole vain tarinoita, vaan nämä asiat tapahtuvat oikeasti.” 20-vuotias, Jugoslavia.

⁹⁰ ”Miehet ne sotia lietsovat ja naiset sitten kärsivät. Olen myös sovinnon kannalla, enkä ole taantumuksellinen. Mutta aina on kysymys vain aiempien vihollisten kärsimyksestä. Me naiset ja lapset emme varmasti tahtoneet sotaa.” 15-vuotias, Saksa.

⁹¹ ”En syytä vain sotilasta, joka tämän teki. Syytän myös RCD:tä (aseellista ryhmittymää). Me (naiset) olemme sodan uhreja. Emme tartu aseisiin, mutta me, naiset kärsimme kaikista eniten.” Ei ikää, Kongo.

myös hyvin mielenkiintoisia. Kertomukset välittivät järkyttävää kuvaa siitä, mitä hyvin monet naiset ovat sotien aikana joutuneet kokemaan. Toisinaan kertomusten välittämä tieto vahvisti aiemman teorian ja tutkimuksen antamaa kuvaa sotaraiskauksista, ja toisinaan tulokset eivät niinkään vahvistaneet aiempia tuloksia, vaan tekivät poikkeuksen tai tarjosivat toisenlaista tietoa. Jokainen raiskaus on omanlaisensa ja ainakin oman tutkimusaineistoni perusteella voisi ajatella raiskausten raaistuneen toisen maailmansodan päivistä tähän päivään. Tosiseikka on kuitenkin se, että raiskauksia on aina tapahtunut ja olivatpa ne muuttuneet raaemmiksi tai ei, niin ne ovat joka tapauksessa aina uhriin syvästi vaikuttavia tekoja. Uskon, että kertomukset voivat tarjota arvokasta tietoa juuri tämänyyppisistä ilmiöistä, joissa henkilökohtaiset kokemukset limittyvät merkittävästi poliittisiin merkityksiin ja tavoitteisiin.

Itse raiskaustapahtuman kuvaus ei ollut tutkimissani kertomuksissa yleensä kovin yksityiskohtaista joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Raiskauksista puhuttiin yleensä niiden oikealla nimellä, mutta muutamassa kertomuksessa tapahtumasta käytettiin kiertoilmausta tai siitä puhuttiin viitteellisesti. Raiskaus oli yleensä kuvattu tapahtumana, joka tapahtui kerran, kertaheitolla. Toisin sanoen vain muutamissa kertomuksissa raiskauksella oli viitteellisesti alku ja loppu, joka ilmeni käytetyistä sanoista ja niiden muodoista. Näissä tapauksissa tällaisella kuvauksella on luultavasti ilmaistu tapahtuman epämiellyttävyyteen, jolloin nopeakin tapahtuma saattaa tuntua kestävän pitkään. Kertomusten raiskaukset tapahtuivat useimmiten jossain ulkoilmassa, omassa kodissa tai sitten paikassa, jossa nainen majoittui väliaikaisesti. Muita yksittäisiä ympäristöjä olivat muun muassa hautausmaa ja vankileiri. Aiemmassa teoriassa ja tutkimuksessa ei ollut erityisemmin mainintoja raiskaustapahtumasta tai tapahtumapaikasta, niinpä tässä tapauksessa ja tutkimuksessa saavutettua tietoa on vaikea suhteuttaa aiempaan teoriaan. Konfliktien kontekstiin liittyen Kongon konfliktista mainittiin, että siellä raiskattiin järjestelmällisesti naisia aina tilaisuuden tullen (Human Rights Watch 2002), josta voisi päätellä, että tällöin tapahtumapaikkana voi olla mikä tahansa paikka. Tutkimieni kertomusten perusteella raiskaajat toimivat useimmiten pienissä kahden, kolmen tai neljän ryhmissä, mutta kertomuksissa oli mainintoja myös useammista raiskaajista kerralla. Tämä seikka vaikuttaisikin vahvistavan Johanna Valeniuksen (2004, 40) mainitsemaa seikkaa, että useimmiten raiskaukset ovat joukkoraiskauksia, joissa miehet osoittavat toisilleen maskuliinisuuttaan. Tämän aineiston perusteella yleisiä olivat myös yksittäisten miesten harjoittamat raiskaukset, jotka mainittiin useimmiten Kongon ja Burman konfliktista kertovissa selostuksissa. Kongon tapauksessa tämän voisi ainakin ajatella johtuvan juuri siitä edellä mainitusta seikasta, että raiskauksia tapahtui aina tilaisuuden tullen. Näin vaikuttaisi olevan myös Burman tapauksessa.

Kertojat mainitsivat useimmiten tullessa raiskatuiksi vain kerran, tosin raiskaajia oli tällöin saattanut olla useampia. Eräissä kertomuksissa puhuttiin myös raiskausten sarjoista, jolloin raiskauksilla tavoiteltiin yleensä jotain, esimerkiksi tietoja tai sitten kyseessä oli järjestelmällinen seksuaalinen hyväksikäyttö ja orjuutus. Tällaiset tulokset vahvistavat aiempaa teoriaa. Raiskaajat kuvattiin useimmiten aseistetuiksi miehiksi tai sotilaiksi ja usein raiskaajat liitettiin joidenkin seikkojen perusteella tiettyyn armeijaan, kansalliseen tai etniseen ryhmään kuuluviksi. Eräissä kertomuksissa raiskaajiksi mainittiin myös upseereita. Näin ollen Jill Steansin (1998, 93) väite siitä, että väkivaltainen maskuliinisuus ei olisi sallittua upseereille, ei vaikuttaisi pätevä ainakaan kaikkien konfliktien konteksteissa, vaan ilmeisesti raiskaaminen on ainakin toisinaan sallittua myös upseereille. Eräissä aineiston kertomuksista mainittiin raiskaajan vain olleen mies, jonka voisi ajatella vahvistavan sitä tosiasiaa, että nykyajan sodissa myös siviilimiehet ja yleensä muutkin kuin sotilasmiehet saattavat harjoittaa seksuaalista väkivaltaa. Raiskaustapahtuman aikana useimmiten paikalla oli muita naisia tai naisten lapsia ja vain yhdessä kertomuksessa sanottiin raiskauksen tapahtuneen oman kylän miesten ja vihollissotilaiden edessä. Se, että raiskausten aikana paikalla on useimmiten ollut lapsia, voisi olla osoitus siitä, että raiskauksista ja yleensä sotimisesta ja sodankäynnin tavoista on tullut raaempia ja kylmäverisempiä. Oman kylän miesten edessä raiskaamisen taas voisi ajatella olevan esimerkiksi Susan Brownmillerin (1975, 38) mainitseman kaltaista miesten välistä viestintää, jolloin miehille osoitetaan heidän kyvyttömyytensä suojella naisiaan, raiskaamalla yksi heihin kuuluvista naisista.

Raiskauksen aikana käytettiin yleisesti myös muuta väkivaltaa. Useimmiten käytettiin henkistä väkivaltaa eli uhkailua, pelottelua ja pilkkaamista. Fyysisestä väkivallasta yleisimmin käytettiin lyömistä, mutta naisia myös potkittiin, uhkailtiin veitsellä tai aseella. Näiden kertomusten perusteella siis Jeaane Wardin (2005, 180) mainitsema sukupuolielinten silpominen ei vaikuttaisi olevan yleistä ainakaan kaikissa konflikteissa. Tosin eräissä tämä aineiston kertomuksista mainittiin silpomisella uhkailu, jolloin raiskaajalla ei ollut veistä käytössään, vaan halusi pelotella uhria mielikuvalla silpomisesta. Raiskauksen aikana naiset tunsivat yleisimmin kuolemanpelkoa ja eräissä tapauksissa mainittiin tunteiden ja tuntemusten myös kuolleen tapahtuman aikana.

Tutkimani kertomukset osoittivat raiskauksilla olevan uhreille paljon erilaisia seurauksia ja vaikutuksia. Fyysisistä seurauksista yleisimpiä olivat erilaiset kivut, unettomuus, huimaus ja verenvuoto. Kertojista kaksi oli tullut raskaaksi raiskauksen seurauksena ja sukupuolitauti oli todettu samoin kahdella kertojista. Nämä määrät ovat aika vähäisiä aineiston kertomusten

kokonaismäärään verrattuna ja onkin todennäköistä, että raskaudet ja sukupuolitauditartunnat ovat yleisempiä raiskausten seurauksia, kuin mitä tämän tutkimuksen tulokset antavat ymmärtää. Tällaiseen todennäköisyyteen viittaavat ainakin Ward (2005, 192) ja Goldstein & Schuler (1998, 21). Yhdessä kertomuksessa mainittiin vaikeudet tulla raskaaksi, joka Wardin mukaan on myös hyvin yleistä raiskausten seurauksena.

Henkisistä seurauksista yleisiä olivat erilaiset pelot, samoin itsetunnon ja rohkeuden menetys ja yleisesti ottaen toivon menetys. Vera Folnegovic-Smalcin (1994, 176-177) mukaan tällaiset seuraukset olivat hyvin yleisiä myös hänen tutkimissaan tapauksissa. Kahdessa kertomuksessa mainittiin sota-ajan kokemuksilla olleen myös jossain mielessä positiivisia seurauksia: molemmat kertojista olivat omaksuneet pasifistisen maailmankatsomuksen. Raiskauksella oli myös sosiaalisia seurauksia, mutta ei niin suurella määrällä, kuin aiemman tietämyksen perusteella oletin. Aiemman tutkimuksen valossa (esim. Ward 2005, 192) oletin perheen tai aviomiehen hylänneen naisia useammin, mutta tutkimistani kertomuksista tällaisesta oli mainintoja vain muutaman kerran. Useimmiten kertomuksissa mainittiin erilaiset ongelmat miesten kanssa, toisin sanoen vaikeudet luoda kestäviä ja läheisiä suhteita miesten kanssa. Tällaisten seurausten yleisyyden oli todennut myös Folnegovic-Smalc aiemmin. Muina seurauksina mainittiin aviomiesten hyljeksiminen ja pilkkaaminen sekä kihlauksen purkautuminen.

Useimmiten kertomuksissa mainittiin puhuminen läheisille hyvänä keinona helpottaa omaa pahaa oloa. Folnegovic-Smalcin (1994, 176-177) mukaan naisilla, jotka ovat saaneet vahvaa emotionaalista tukea perheeltä ja ystäviltä, ovatkin psykologiset häiriöt vähentyneet nopeammin kuin niillä, jotka pitivät tapahtuman omana tietonaan tai puhuivat siitä vain ammattilaiselle. Muina keinoina tapahtuneesta selviytymiseen mainittiin psykologiaan tutustuminen, usko Jumalaan, armeijaan liittyminen sekä yhdessä kertomuksessa myös avioero pilkkaavasta aviomiehestä. Useimmiten kertomuksissa mainittiin kaikista näistä keinoista huolimatta olevan mahdotonta koskaan unohtaa tapahtunutta.

Raiskausten syistä ja motiiveista yleisimmin joko suoranaisesti tai viitteellisesti tuli esille suunnitelmallisuus ja järjestelmällisyys sekä naisten nöyryytys, jotka mainitaan myös useimmissa aiemmissa sotaraiskaustutkimuksissa (ks. esim. Goldstein & Schuler 1998). Muina mahdollisina motiiveina viitattiin kertomuksissa orjuutukseen, rangaistukseen, tietojen hankkimiseen, seksuaalisiin tai muihin tarpeisiin tai kohdalle osuneeseen tilaisuuteen. Lisäksi yhdessä kertomuksessa viitattiin raiskauksen olevan henkilökohtainen valinta, jolloin motiivit

ovat henkilökohtaisia. Kahdessa kertomuksessa syytettiin välillisesti myös Jumalaa ja omaa äitiä tapahtuneesta.

Tapahtuneesta puhumisen ja vaihtoehtoisesti vaikenemisen puolesta oli kertojista yhtä moni. Useissa kertomuksissa mainittiin vaikenemisen syyksi ihmisten haluttomuuden kuunnella, vaikka itsellä olisi halu puhua ollutkin. Lisäksi kertomuksissa mainittiin yhteisön tai yhteiskunnan kieltäneen puhumasta ja joissain tapauksissa myös läheiset olivat kehottaneet olla puhumatta. Tällaisesta vaikenemisesta on kirjoittanut myös Agnes Callamard (1998, 63-64), jonka mukaan hiljaisuuteen johtavia syitä ovat usein muun muassa konfliktin osapuolten, hallituksen, yhteisön tai perheen painostus. Tutkimissani kertomuksissa puhuttiin myös sotimisesta ja siihen liittyvistä seikoista. Useimmiten kertojat olivat tällöin sitä mieltä, että miehet ovat sotien takana ja naiset kärsivät sodista kaikkein eniten, vaikka eivät edes tahdo sotia. Tällaisen ajattelun voidaan pitkälti katsoa kuvastavan myös feministisen kansainvälisen politiikan näkemyksiä ja tutkimustuloksia. Näinhän asia on, miehet ovat varanneet sotimisen itselleen ja suurimman osan siviiliväestöstä muodostavat naiset kärsivät eniten sodan seurauksista.

6. Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia, millaisia kertomuksia seksuaalisen väkivallan kokemukset sodissa synnyttävät. Näitä kertomuksia lukemalla, tarkastelemalla ja analysoimalla pyrin tavoittamaan jotain siitä todellisuudesta, jossa tuhannet naiset elävät konfliktialueilla. Tavoitteena oli tarkastella myös sitä, kuinka kertomusten välittämä todellisuus ja informaatio suhteutuvat jo olemassa olevaan tietoon naisten todellisuudesta poliittisessa maailmassa ja erityisesti sotien aikana. Naisten ja miesten todellisuudesta on kansainvälisen politiikan alalla erilaisia näkemyksiä alan traditiosta riippuen ja ne kertovat erilaisia tarinoita todellisuudesta näkökulmasta riippuen. Feministinen kansainvälisen politiikan tutkimus on monella tavalla osoittanut valtavirran kansainvälisen politiikan paljastavan vain osittaisen totuuden maailmasta jättämällä naiset ja sukupuolen pois sekä alan teoriasta että käytännöistä. Seksuaalisen väkivallan kokemuksista kerätyt kertomukset osoittavat myös valtavirran olevan väärässä väittäessään sukupuolta merkityksettömäksi kategoriaksi kansainvälisessä politiikassa. Sukupuolella on merkitystä ja erityisesti tämä merkitys näkyy sodan erilaisissa käytännöissä.

Kertomukset ihmisten kokemuksista voivat tarjota arvokasta tietoa maailmasta, jossa elämme. Kertomuksellinen eli narratiivinen tutkimus on saavuttanut jatkuvasti lisää suosiota eri alojen tutkimuksessa, myös yhteiskuntatieteissä. Tällaisen tutkimustavan suosio johtuu siitä, että kertomuksia pidetään erityisen sopivina kuvaamaan ihmisen toimintaa ja kokemuksia. Kertomusten kautta edustamme itseämme muille ja välitämme omaa tietoaamme ja kokemuksiamme eteenpäin ja samalla rakennamme sosiaalista todellisuutta vuorovaikutuksen kautta. Näin ollen maailma on siis rakentunut lukuisista kertomuksista. Kaikki kertomukset eivät kuitenkaan aina tule kuulluiksi, vaan toisilla kertomuksilla on enemmän valtaa ja ne saavat myös enemmän huomiota. Kyse on usein siitä, kenen näkökulmasta kertomuksia kerrotaan tai paremminkin siitä, kenellä on valtaa kertoa kertomuksia ja sitä kautta määritellä todellisuutta ja tietoa. Myös kansainvälisen politiikan traditiot voidaan nähdä kertomuksina tai tarinoiden kokoelmina, joista toisilla on enemmän valtaa kuin toisilla. Kansainvälisen politiikan tieteenalalla valtaa pitävä diskurssi on jo pitkään ollut realismi, mutta sitä haastamassa on jatkuvasti ollut myös muita diskursseja eli toisenlaisia kertomuksia maailmasta. Yksi näistä haastavista ja toisenlaista kertomusta tarjoavista diskursseista on feminismi.

Kansainvälisen politiikan feminismiin tavoitteena voidaan katsoa olevan kyseenalaistaa ja muuttaa sukupuolten välisiä suhteita ja tutkia politiikan ja talouden ja niihin liittyvien instituutioiden maskulinistisia kehyksiä, joiden juuret juontavat antiikin Kreikkaan, jossa valtioiden syntyminen aikaan syntyi samalla myös kahdenlaisia sosiaalisia suhteita, joissa sukupuoli oli tärkein merkittäjä. Naisten roolit yhteisöissä kehittyivät kodissa ja perheessä tapahtuvan työn ympärille, kun taas miesten roolit laajenivat kansalaisen ja sotilaan velvollisuuksiksi demokratiassa ja samassa ominaisuudessa myös suhteiksi muiden kaupunkivaltioiden kanssa. Feministit ovat täten katsoneet valtavirran teorian heijastelevan ja ilmaisevan historiallisesti rakentunutta miehistä valtaa sen sijaan, että esittelisi avoimesti ja kattavasti poliittisia ja taloudellisia prosesseja, jossa kaikki yhteiskuntien jäsenet olisivat osallisina. Niinpä yhtenä kansainvälisen politiikan feministisen suuntauksen keskeisenä tehtävänä on ollut keskittyä kritiikkiin kautta paljastamaan valtavirran maskulinistiset rajoitukset ja myös menemään noiden rajoitusten yli ja tutkia poliittisia prosesseja, joissa naiset ja miehet ovat osallisina. Feministinen kansainvälinen politiikka on siis tutkimussuuntaus, joka on kritisoinut valtavirran tuottaman tiedon, sen tuottamisen ja alan käytäntöjen maskuliinista luonnetta ja lisäksi tuonut alalle uusia tutkimusaiheita, joita valtavirta ei ole pitänyt tärkeinä tai alaan kuuluvina.

Kansainväliselle politiikalle on akateemisena alana luonteenomaista ollut sarja debatteja siitä, mikä muodostaa sen aihepiirin ja keskeiset kiinnostuksen kohteet. Alan oikeaoppisuutta on pitkään edustanut realismi ja neo-realismi, joita muut suuntaukset ovat pyrkineet haastamaan. Niin sanotun kolmannen debatin myötä tilaa on syntynyt uusille teorioille ja lähestymistavoille, joihin myös feminismi kuuluu. Feministinen kritiikki on kohdistunut ensisijaisesti realismin luomaan miehiseen oikeaoppisuuteen ja se on keskittynyt naisten marginalisointiin tekemällä naiset näkyviksi kansainvälisessä politiikassa. Yhtenä feministisen kritiikin kohteena on ollut realismin valtiokeskeisyys ja teoreettisesti feminismi on pyrkinyt horjuttamaan kolmea realismin keskeistä teesiä valtioon liittyen: suvereniteetin käsitettä, jaottelua sisä- ja ulkopolitiikkaan sekä käsitystä valtiosta keskeisenä identiteettikategoriana. Feministinen kritiikki on kohdistunut myös tiedon maskuliiniseen luonteeseen ja käytettyihin metodeihin. Feministit ovat kiinnittäneet huomiota vallan ja tiedon läheiseen suhteeseen ja siihen, että vain miehillä on ollut mahdollisuudet ja valtaa osallistua politiikan alaan kuuluviin asioihin. Tällainen käytäntö on vaikuttanut myös siihen, että kansainvälisestä politiikasta ja maailmasta tuotettu tieto on tuotettu miesten näkökulmasta. Sukupuolivinouma ei siis ole ollut vain naisten poissaoloa, vaan myös miehisyyden liittämistä tieteellisyyteen ja siihen liittyviin asioihin. Feministit ovat myös luoneet alalle uusia metodeja, joiden avulla marginalisoituja ihmisiä voitaisiin paremmin tutkia ja edustaa alalla. Feministit ovat tuoneet marginalisoitujen naisten äänet kuuluviin. Lisäksi feministinen kritiikki on kohdistunut myös alan sukupuolittuneihin dikotomioihin, jotka pitävät yllä tietynlaista sukupuolijärjestystä yksinkertaistamalla todellisuutta, peittämällä alleen monimutkaisia prosesseja ja jähmettämällä valtasuhteita.

Yksi kansainvälisen politiikan keskeisiä tutkimusaiheita on ollut sota ja siihen liittyvät kysymykset. Myös feministit ovat olleet kiinnostuneita tästä aiheesta. Feministinen sotien tutkimus on nostanut esiin useita kysymyksiä, joita valtavirta ei ole pitänyt oleellisena tutkia tai ei ole muuten ottanut huomioon. Feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota muun muassa armeijan maskuliiniseen luonteeseen ja miksi tämän maskuliinisuuden säilyminen on tärkeää valtion patriarkaalisen järjestelmän ylläpidossa. Sukupuolen institutionalisoimisen voidaan nähdä olevan keskeinen seikka valtion vallan kannalta. Lisäksi armeija on niin sodan kuin rauhankin aikana riippuvainen myös naisiin ja naiseuteen liittyvistä käytännöistä ja oletuksista. Feministit ovat myös kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka sota ja muut väkivallan muodot ovat tiiviisti toisiinsa sidoksissa, sekä siihen, kuinka sota vaikuttaa naisiin ja miehiin eri tavalla. Nykyajan uudenlaisissa sodissa suurin osa uhreista on siviilejä ja suurin osa siviileistä on naisia ja niinpä naiset vaikuttaisivat kärsivän

nykyajan sodissa eniten. Yksi erityisesti naisiin kohdistuva kärsimyksen muoto on seksuaalinen väkivalta sodissa, joka on yksi niistä aiheista, jonka feministiset sotien tutkijat ovat tuoneet tutkimusagendalle. Valtavirran kansainvälinen politiikka on perinteisesti pitänyt sotien aikaisia raiskauksia vain sotien ikävinä sivutuotteina tai miehisen seksivietin osoituksina. Feministit ovat osoittaneet tällaisen näkemyksen vääräksi ja todistaneet sotaraiskausten olevan suunnitelmallista poliittista väkivaltaa, jossa sukupuolella yhdessä muiden tekijöiden kanssa on suuri merkitys.

Feministinen sotaraiskaustutkimus on lisääntynyt voimakkaasti Jugoslavian ja Ruandan joukkomurhien tultua yleiseen tietoisuuteen. Näiden tapausten jälkeen on hahmotettu seksuaalisen väkivallan strategiset ja poliittiset merkitykset. Jugoslaviassa ja Ruandassa naisten raiskauksia käytettiin laajamittaisesti etnisen puhdistuksen ja kansanmurhan välineinä. Vastakkainen etninen ryhmä pyrittiin tuhoamaan saattamalla vastapuolen naiset raskaiksi tai tekemällä heidät hedelmättömiksi. Lisäksi raiskauksilla pyrittiin nujertamaan vastapuolen moraali. Nämä raiskaukset eivät kuitenkaan olleet millään lailla ainutlaatuisia tapauksia, vaan sotaraiskauksia on tapahtunut niin kauan kuin on sodittukin. Useat tutkimukset ja tutkijat ovat osoittaneet sotaraiskauksia tapahtuneen jo muinaisina aikoina. Historiassa sotaraiskauksia on pidetty osana sodankäynnin sääntöjä, jolloin voittajapuolella on perinteisesti ollut oikeus valloittamiensa alueen naisiin. Naiset ja naisten valloittaminen on myös toiminut palkkiona sotilaille raskaasta työstä. Nykyajan uudenlaisessa sodankäynnissä naiset eivät vain ole palkkio sodankäynnistä, vaan he ovat sodankäynnin kohde. Naisten raiskaamisella ja orjuuttamisella on tavoiteltu erilaisia päämääriä ja raiskauksia on oikeutettu usealla eri tavalla. Kaikkien sotaraiskausten taustalla voidaan nähdä vaikuttavan sotalaitoksen ja maskuliinisuuden välisen yhteyden. Armeijalaitokset ja sotilaana oleminen liittyy yhteen aggressiivisuuden, miehet ja maskuliinisuuden ja tämä yhdistelmä johtaa usein muun muassa seksuaaliseen väkivaltaan. Tällaisen militarisoidun maskuliinisuuden lisäksi erilaiset ideologiat ja identiteettipoliitikat ovat olleet merkittävässä roolissa sotien aikaisessa seksuaalisessa väkivallassa. Näistä ainakin viime aikoina yleisimpiä ovat olleet niin sanotut nationalistiset projektit, mutta historiassa myös erilaisilla rotu-ideologioilla on oikeutettu naisten raiskaamista ja seksuaalista orjuuttamista. Lisäksi sotaraiskauksia on harjoitettu tai jos ei varsinaisesti harjoitettu, niin ainakin väitetty harjoitetun propaganda-tarkoituksia silmällä pitäen. Olivatpa taustalla vaikuttavat syyt, motiivit ja oikeutukset millaisia tahansa, niin raiskauksella on aina merkittäviä fyysisiä, henkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia uhriin, jotka laajemmassa mittakaavassa saattavat aiheuttaa ongelmia kokonaisille yhteisöille.

Realismin hallitseva asema kansainvälisessä politiikassa on vaikuttanut voimakkaasti siihen, mitä asioita alalla on pidetty keskeisinä tutkia. Samalla se on vahvistanut näkemystä politiikasta miehisenä toimintana ja pitänyt naiset marginaalissa niin alan teoriassa kuin käytännöissäänkin. Samoista syistä johtuen on muun muassa sotaraikausten tutkimus ollut alalla hyvin marginaalista, jos sitä edes on ollut ennen alan feminististä suuntausta. Niinpä kansainvälisen politiikan feministit ovat tehneet merkittävää työtä haastaessaan alan valtavirran maskulinistiset teesit osoittamalla, että myös naiset ovat osa sosiaalista todellisuutta, että myös naisilla on sanansa sanottavana politiikan alaan kuuluvissa asioissa ja, että naiset eivät ole vain sivullisia uhreja sodankäynnissä. Feministit ovat osoittaneet, että on olemassa toisenlainen todellisuus, toisenlainen maailma, jossa myös naiset ovat osallisina.

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on ollut osoittaa ja vahvistaa sitä todellisuutta, jota feministinen kansainvälinen politiikka maailmasta luo. Koska ihmiset rakentavat maailmaa kertomusten avulla, ovat kertomukset erityisen sopivia tutkimuksen kohteita haluttaessa saavuttaa tietoa siitä sosiaalisesta todellisuudesta, jossa elämme. Valitettavasti kaikki kertomukset eivät aina kuitenkaan tule kuulluksi. Se, jolla on valtaa ja näkyvyyttä saa äänensä usein helpommin kuuluviin, kuin se, joka on heikko ja jolla ei edes ajatella olevan asiaan mitään sanottavaa. Sotaraikaus-kertomukset ovat esimerkki tällaisista kertomuksista, jotka harvemmin tulevat kuulluksi, sillä niiden välittämät kokemukset ja todellisuus on asetettu marginaaliin niiden toimesta, joilla on valtaa. Niinpä yksi tämän tutkimuksen tavoitteista on ollut tuoda nämä marginalisoidut äänet ja niiden kertomat kertomukset osaksi suurempaa kokonaisuutta ja todellisuutta, sellaista kansainvälistä politiikkaa, jossa naiset ja naisten kokemukset on huomioitu.

Kertomukset sotaraikauksista osoittivat, että sotimisella on usein lähtemättömiä vaikutuksia naisiin. Naiset vaikuttavat sodankäynnissä olevan vapaata riistaa, joille voi tehdä mitä vain ja joiden kautta pyritään tavoittelemaan erilaisia poliittisia päämääriä. Se, että tällaista tapahtuu, johtuu pitkälti asenteista, mielikuvista sekä rooleista, joita naisiin liitetään. Jotta tällaiset teot saataisiin loppumaan, tulisi asiaan ja asenteisiin kiinnittää enemmän huomiota niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Tämän lisäksi naisten oikeuksia tulisi vahvistaa ja myös keinoja, joilla raiskaajat saatetaan edesvastuuseen toimistaan. Vastuuta tällaisista teoista tulisi kuitenkin kantaa myös poliitikkojen ja sotajohdon, jotka sallivat tällaista tapahtua.

Lähteet

Kirjallisuus

Antila, Olavi & Tetri, Juha E. (2001), *Hakkapeliittain jäljillä. Suomalaiset Euroopan sotakentillä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Alison, Miranda (2007), "Wartime sexual violence, women's human rights and questions of masculinity", *Review of International Studies* 33, 75-90.

Askola, Heli (2000), *Rape in armed Conflict: international criminal prohibitions and their enforcement*. Turku: University of Turku.

Brockmeier, Jens & Carbaugh, Donald (2001), *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Brownmiller, Susan (1975), *Against Our Will. Men, Women and Rape*. New York: Fawcett Books.

Brownmiller, Susan (1994), "Making Female Bodies the Battlefield", Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 180-182. Lincoln: University of Nebraska Press.

Brunet, Ariane & Rousseau, Stephanie (1998), "Acknowledging Violations, Struggling Against Impunity: Women's Rights, Human Rights". Teoksessa Sajor, Indai Lourdes (ed.), *Common Grounds. Violence Against Women in War and Armed Conflict Situations*, 33-60. Quezon City: Asian Center for Women's Human Rights (ASCENT).

Burr, Vivien (2003), *Social Constructionism*. London: Taylor & Francis e-Library. <<http://www.netLibrary.com/urlapi.asp?action=summary&v=1&bookid=111352>>

Callamard, Agnes (1998), "Breaking the Collusion of Silence". Teoksessa Sajor, Indai Lourdes (ed.), *Common Grounds. Violence Against Women in War and Armed Conflict Situations*, 61-76. Quezon City: Asian Center for Women's Human Rights (ASCENT).

Card, Claudia (1996), "Rape as a Weapon of War", *Hypatia* 11 (4): 5-18.

Carlson, Maria (2007), *Rankaisemattomuuden traditio murroksessa: Sukupuolittuneen väkivallan kysymys entisen Jugoslavian tuomioistuimessa*. Helsinki. Helsingin yliopisto.

Chenoy, Anuradha Mitra & Vanaik, Achin (2001), "Promoting Peace, Security and Conflict Resolution: Gender Balance in Decisionmaking". Teoksessa Skjelsbaek, Inger & Smith, Dan (ed.), *Gender, Peace and Conflict*, 122-138. Oslo: PRIO London: SAGE Publications.

Cockburn, Cynthia (2004), "The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 24-44. Berkeley: University of California Press.

Copelon, Rhonda (1994), "Surfacing Gender: Reconceptualizing Crimes against Women in Time of War". Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 197-218. Lincoln: University of Nebraska Press.

- Czarniawska, Barbara (2004), *Narratives in Social Science Research*. London: Sage Publications.
- Enloe, Cynthia (1994), "Afterword. Have the Bosnian Rapes Opened a New Era of Feminist Consciousness?" Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 219-230. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Enloe, Cynthia (1989), *Bananas, Beaches and Bases. Making Feminist Sense of International Politics*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe, Cynthia (2000), *Maneuvers: the international politics of militarizing women's lives*. Berkeley: University of California Press.
- Farwell, Nancy (2004), "War Rape: New Conceptualizations and Responses", *Affilia* 19 (4): 389-403.
- Folnegovic-Smalc, Vera (1994), "Psychiatric Aspects of the Rapes in the War against the Republics of Croatia and Bosnia-Herzegovina". Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 174-179. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Gierytz, Dorota (2001), "Women, Peace and United Nations: Beyond Beijing". Teoksessa Skjelsbaek, Inger & Smith, Dan (ed.), *Gender, Peace and Conflict*, 14-31. Oslo: PRIO London: SAGE Publications.
- Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.) (2004), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*. Berkeley: University of California Press.
- Goldstein, Anne Tierney & Schuler, Margaret A. (ed.) (1998), *Gender Violence: The Hidden War Crime*. Washington: Women, Law & Development International.
- Grant, Rebecca (1991), "The sources of gender bias in international relations theory". Teoksessa Grant, Rebecca & Newland, Kathleen (ed.), *Gender and International Relations*, 8-26. Milton Keynes: Open University Press.
- Grant, Rebecca & Newland, Kathleen (ed.) (1991), *Gender and International Relations*. Milton Keynes: Open University Press.
- Heikkinen, Hannu (2002), "Whatever is narrative Research". Teoksessa Huttunen, Heikkinen & Syrjälä (Toim.), *Narrative Research: Voices of Teachers and Philosophers*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Hooper, Charlotte (2001), *Manly states. Masculinities, International Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press.
- Human Rights Watch (2005), "Sexual Violence and its Consequences among Displaced Persons in Darfur and Chad. A Human Rights Watch Briefing Paper", luettu 4.4.2008.
<<http://hrw.org/backgrounders/africa/darfur0505/>>
- Huttunen, Laura (2000), "Lihaan kirjoitettua: (sukupuolitettu) poliittinen väkivalta pakolaisten omaelämäkerroissa", *Kosmopolis* 30:1/2000.

Hyndman, Jennifer (2004), "Refugee Camps as Conflict Zones. The Politics of Gender". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 193-212. Berkeley: University of California Press.

Hyvärinen, Matti (2006), "Kerronnallinen tutkimus", luettu 22.3.2008, <<http://www.hyvarinen.info/pdf/Webkertomus%5B1%5D.06.2.pdf>>.

Hänninen, Vilma (2000), *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Härkönen, Kirsti (2004), *Kunniallisen naisen taakka. Raportti seksuaalisesta väkivallasta Turkissa*. Helsinki: Like.

Kaldor, Mary (2001), *Uudet ja vanhat sodat. Järjestäytynyt väkivalta globalisaation aikakaudella*. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni.

Kamal, Sultana (1998), "The 1971 Genocide in Bangladesh and Crimes Committed Against Women". Teoksessa Sajor, Indai Lourdes (ed.), *Common Grounds. Violence Against Women in War and Armed Conflict Situations*, 268-281. Quezon City: Asian Center for Women's Human Rights (ASCENT).

Kantola, Johanna (2007), "Valtio". Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (Toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, 35-59. Tampere: Vastapaino.

Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (2007), "Maailmanpolitiikka". Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (Toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, 9-34. Tampere: Vastapaino.

Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (Toim.) (2007), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Laakkonen, Marjaana (2003), *Marginalisoitu rikos: sotaraiskauksen kansainvälisoikeudellisen aseman murros 1990-luvulla Bosnian sodan seurauksena*. Turku: Turun yliopisto.

Lampinen, Eeva (1999), *Calling the ghosts: a female story of war and rape of women*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar (1998), *Narrative Research: Reading, Analysis and Interpretation*. Thousand Oaks: Sage Publications.

MacKinnon, Catharine A. (1994), "Rape, Genocide, and Women's Human Rights". Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 183-196. Lincoln: University of Nebraska Press.

Macklin, Audrey (2004), "Like Oil and Water, with a Match. Militarized Commerce, Armed Conflict and Human Security in Sudan". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 75-107. Berkeley: University of California Press.

Marttila, Anne-Maria (2004), "Nationalismit, maskuliinisuudet ja naisiin kohdistunut seksuaalinen väkivalta Bosnian ja Kosovon konflikteissa". Teoksessa Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna (toim.) *Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan*, 28–52. Nokia: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Medica Mondiale (2005), "Zeit zu sprechen. Texte und Materialien zu sexualisierter Kriegsgewalt gegen Frauen", luettu 20.11.2007.

<<http://www.medicamondiale.org/download/material/ZeitZuSprechen.pdf>>

Miller, Errol (2001), "Gender, Power and Politics: An Alternative Perspective". Teoksessa Skjelsbaek, Inger & Smith, Dan (ed.) *Gender, Peace and Conflict*, 80-103. Oslo: PRIO London: SAGE Publications.

Mojab, Shahrzad (2004), "No "Safe Haven". Violence against women in Iraqi Kurdistan". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 108-133. Berkeley: University of California Press.

Mookherjee, Nayanika (2003), "Ethical Issues Concerning Representation of Narratives of Sexual Violence of 1971", luettu 12.11.2007. <www.drishtipat.org/1971>

Morokvasic-Müller, Mirjana (2004), "From Pillars of Yugoslavism to Targets of Violence: Interethnic Marriages in the Former Yugoslavia and Thereafter". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 134-151. Berkeley: University of California Press.

Mäki, Kirsi (2007), "Sota". Teoksessa Kantola, Johanna & Valenius, Johanna (Toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*, 99–118. Tampere: Vastapaino.

Paajanen, Johanna (2008), *Joukkoraiskaus rituaalisena performanssina: tapaustutkimus Darfurin joukkoraiskauksista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Penttinen, Elina (2004), *Corporeal globalization: narratives of embodied subjectivity and otherness in the sexscapes of globalization*. Tampere: Tampere Peace Research Institute.

Pettman, Jan Jindy (2000), "Sukupuoli ja väkivalta rauhantutkimuksessa", *Kosmopolis* 30:1/2000.

Polkinghorne, Donald E. (1995), "Narrative Configuration in qualitative Analysis". Teoksessa Hatch & Wisniewski (Toim.) *Life History and Narrative*. London: The Falmer Press.

Preston, Valerie & Wong, Madeleine (2004), "Geographies of Violence. Women and Conflict in Ghana". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 152-169. Berkeley: University of California Press.

Raatikainen, Mari (2003), "*Kill me or protect me*": *International rhetoric against war rape, and assumptions on women in war rape prevention*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sander, Helke (2005), "Erinnern/Vergessen". Teoksessa Sander, Helke & Jahr, Barbara (Toim.), *Befreier und Befreite. Krieg, Vergewaltigung, Kinder*, 9-20. Neuauflage. Frankfurt am Main: Fischer Verlag GmbH.

Sandström, Sofie (2005), *History delayed – the response of the United Nations to rape as an act of genocide in Bosnia-Herzegovina and Rwanda in the 1990's*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sarromaa, Sanna (2003), *Rape in war, rape in Yugoslavia – feminist theory and media reflection*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Seifert, Ruth (1994a), *Sota ja Raiskaus*. Aseidenriisuntavihkot 35. Helsinki: Rauhankirjat.

Seifert, Ruth (1994b), “War and Rape: A Preliminary Analysis”. Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 54-72. Lincoln: University of Nebraska Press.

Skjelsbaek, Inger (2001), “Is Femininity Inherently Peaceful? The Construction of Femininity in War”. Teoksessa Skjelsbaek, Inger & Smith, Dan (ed.) *Gender, Peace and Conflict*, 47-67. Oslo: PRIO London: SAGE Publications.

Skjelsbaek, Inger & Smith, Dan (ed.) (2001), *Gender, Peace and Conflict*. Oslo: PRIO London: SAGE Publications.

Stears, Jill (1998), *Gender and International Relations. An Introduction*. Cambridge: Polity Press.

Stiglmayer, Alexandra (1994), *Mass Rape: the War against Women in Bosnia-Herzegovina*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.

Sylvester, Christine (2002), *Feminist International Relations. An Unfinished Journey*. Cambridge: University Press.

Tanaka, Yuki (2002), *Japan's Comfort Women. Sexual Slavery and Prostitution during World War II and the US Occupation*. London: Routledge.

Tickner, Ann J. (2004), “Feminist Responses to International Security Studies”, *Peace Review* 16 (1): 43-48.

Tickner, Ann J. (1992), *Gender in International Relations. Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.

Valenius, Johanna (2004), “Elämää organisoidussa viidakossa. Maskuliinisuus, sotilaallinen kuri ja raiskaus *Casualties of Warissa*”, *Naistutkimus* 4, 35-45.

Vickers, Jeanne (1993), *Women and War*. London: Zed Books.

Vikman, Elisabeth (2005a), “Ancient Origins: Sexual Violence in Warfare Part I”, *Anthropology and Medicine* 12 (1): 21-31.

Vikman, Elisabeth (2005b), “Modern Combat: Sexual Violence in Warfare Part II”, *Anthropology and Medicine* 12 (1): 33-46.

Ward, Jeane (2005), “Sexual Violence in Times of War”. Teoksessa *Broken Bodies, Broken Dreams: Violence Against Women exposed*, 179- 202. United Nations Publications: OCHA /

IRIN. <<http://www.irinnews.org/pdf/bb/Chpt-13-IRIN-War.pdf>> Kappale luettu 20.11.2007 näytteenä.

Weber, Cynthia (2005), *International Relations Theory: a critical introduction*. New York: Taylor & Francis Group.

<<http://www.netLibrary.com/urlapi.asp?action=summary&v=1&bookid=115909>>

Youngs, Gillian (2004), "Feminist International Relations: a contradiction in terms? Or: why women and gender are essential to understanding the world 'we' live in", *International Affairs* 80 (1): 75-87.

Yuval-Davis, Nira (2004), "Gender, the Nationalist Imagination, War, and Peace". Teoksessa Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer (ed.), *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, 170-189. Berkeley: University of California Press.

Kertomukset

"Frauen erzählen" (2005), Teoksessa Sander, Helke & Jahr, Barbara (Toim.), *Befreier und Befreite. Krieg, Vergewaltigung, Kinder*, 83-95. Neuauflage. Frankfurt am Main: Fischer Verlag GmbH.

Human Rights Watch (2002), "The War within the War. Sexual Violence against Women and Girls in Eastern Congo". <<http://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf> > Luettu 23.11.2007.

Medecins Sans Frontieres (2004), "I Have No Joy, No Peace of Mind. Medical, Psychosocial and Socio-Economic Consequences of Sexual Violence in Eastern DRC". <<http://www.msf.org/source/countries/africa/drc/2004/dcreport-nojoy.pdf> > Luettu 23.11.2007.

Medecins Sans Frontieres (2005), "The Crushing Burden of Rape, Sexual Violence in Darfur. A Briefing Paper by Medecins Sans Frontieres, International Women's Day 8 March 2005". <<http://www.artsenzondergrenzen.nl/usermedia/files/Report%20Sexual%20Violence%20march%202005.pdf> > Luettu 23.11.2007.

Stiglmayer, Alexandra (1994), "The Rapes in Bosnia-Herzegovina". Teoksessa Stiglmayer, Alexandra (ed.), *Mass Rape. The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, 82-169. Lincoln: University of Nebraska Press.

The Shan Human Rights Foundation (SHRF) & The Shan Women's Action Network (SWAN) (2002) "Detailed Interviews (28 Cases)". Internet-julkaisussa *License to rape: the Burmese military regime's use of sexual violence in the ongoing war in Shan State*. <<http://www.shanland.org/resources/bookspub/humanrights/LtoR/>> Luettu 20.11.2007.